

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ

Alexandru D. Xenopol
ARAD

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 3, nr.3
2022

ATENEU ARĂDEAN

Nr. 3, 2022

Periodic de cultură editat de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad.

REDACTOR-ȘEF: dr. Doru Sinaci

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: prof. Ioana Nistor

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: prof. Lucia Bibarț

CONSILIUL EDITORIAL:

PREȘEDINTE: conf. univ. dr. Sorin Bulboacă

VICEPREȘEDINTE: Marius Stoica, manager interimar Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

MEMBRI:

prof. Florica R. Cândea

prof. dr. Gabriela Adina Marco

prof. dr. Maria Pantea

prof. dr. Gabriel Casap

prof. dr. Sebastian-Dragoș Bunghez

prof. Horia Truță

prof. Ioan Tuleu

Tehnoredactare computerizată: Gombos Wilhelm Doru

Contact:

Strada Gheorghe Popa de Teiuș, nr. 2-4, C.P. 310022

Telefon: 0257.256.510

Fax: 0257.270.725

Articolele propuse spre publicare vor fi trimise în format Microsoft Word, alături de imagini vizuale (.jpg) atașate individual, la următoarele adrese de e-mail:

director@bibliotecaarad.ro

luciabibart@gmail.com

ioananistor2003@yahoo.com

CUPRINS

BIBLIOTECA. CARTE. SCRIS. TIPAR.....	7
<i>MARIUS STOICA</i>	<i>9</i>
AMINTIRI DIN VIITOR	9
<i>TOKÁCS-MÁTHÉ MÓNICA</i>	<i>14</i>
UN CADOU DE SUFLET DE ZIUA INTERNAȚIONALĂ A CĂRȚII: CEA MAI VECHĂ CARTE PUBLICATĂ ÎN ARAD, AFLATĂ ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII JUDEȚENE „ALEXANDRU D. XENOPOL”	14
<i>MIHAELA BLAGA</i>	<i>15</i>
BIROUL „ANIMAȚIE CULTURALĂ ȘI ÎMPRUMUT CARTE PENTRU COPII”	15
<i>GABRIEL ROMAN.....</i>	<i>18</i>
SECȚIA DE ÎMPRUMUT CARTE PENTRU ADULȚI	18
<i>DANI ROCKHOFF</i>	<i>20</i>
FILIALA DE CARTIER DIN VLAICU, O BIBLIOTECĂ DE MARCĂ	20
<i>IOANA NISTOR</i>	<i>25</i>
BIBLIOGRAFIE ȘCOLARĂ OBLIGATORIE ȘI OPȚIONALĂ – CITEȘTE PE BUNE!	25
PATRIMONIUL CULTURAL.....	28
<i>ANTON ILICA TRAIAN ȘTEFĂNESCU</i>	<i>30</i>
UN DOCUMENT INEDIT (1849) DESPRE PREPARANDIA DIN ARAD.....	30
<i>HORIA TRUȚĂ.....</i>	<i>34</i>
PRIMUL TEATRU – CINEMATOGRAF DIN ARAD (JACOB HIRSCH, URANIA, JANOS HERBAK, VEAC NOU). CRONOLOGIE ISTORICĂ.....	34
<i>TEODOR STOICA</i>	<i>37</i>
O INIȚIATIVĂ UITATĂ: MAREA SINAGOGĂ A ARADULUI	37
ISTORIE	42
<i>DR. DORU SINACI</i>	<i>44</i>
BANAT DUPĂ BANAT.....	44
<i>GABRIELA ADINA MARCO.....</i>	<i>48</i>
FAMILIA JAKŠIĆ DE NĂDLAC, CTITORII ȘI DONAȚII.....	48
<i>NICOLAE NICOARĂ-HORIA</i>	<i>53</i>
GHEORGHE POPA DE TEIUȘ (1824-1867)	53
<i>GABRIELA ADRIANA BĂLĂNEAN</i>	<i>58</i>
VIAȚA SOCIALĂ A INTELECTUALITĂȚII ARĂDENE LA SFÂRȘIT DE SECOL 19.....	58
<i>JANKO ANDRAS.....</i>	<i>63</i>
ISTORIE TRĂITĂ: POVESTEA LUI NELU	63

ȘTIINȚĂ – EDUCAȚIE	66
<i>RODICA OROS</i>	68
ASPECTUL FORMATIV AL OREI DE ROMÂNĂ.....	68
CREDINȚĂ.....	72
<i>IONUȚ ȚENE</i>	74
SFINȚII ÎNCHISORILOR.....	74
<i>IOANA NISTOR</i>	76
DIN ÎNSEMNĂRILE ÎN MANUSCRIS ALE UNUI CÂNTĂREȚ DE STRANĂ DE ACUM 168 ANI....	76
LITERATURĂ. PROZĂ. ESEU. POEZIE. CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ.....	78
<i>MARIAN DANCI</i>	80
ANISA ȘI ACTORUL – FRAGMENT	80
<i>LUCIAN MUREȘAN</i>	85
ÎNCEPUTUL...	85
<i>OANA GOIA</i>	88
DOAMNE, MÂNCĂM O ÎNGHEȚATĂ CU FISTIC?	88
<i>DARIAN PARASCHIV</i>	89
EXILUL DIN PROPRIA VIAȚĂ	89
<i>VASILE FILIP</i>	93
„AVENTURI” PE „TĂRÂMUL” CUVINTELOR	93
<i>ANTON ILICA</i>	101
VICTOR PETRINI ȘI IUBIRILE <i>CELUI MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI (FERMECĂTORUL ROMAN AL LUI MARIN PREDĂ)</i>	101
<i>ILDIKO ȘERBAN</i>	107
UȚU A LU’ TÂRNOAGĂ	107
<i>LUCIA BIBART</i>	108
NICI, NICI.....	108
RĂSPÂNTIE	108
FLOTANT EXPIRAT	108
PLECĂRI ȘI SOSIRI	108
TE PLOU	108
<i>CARMEN SECERE</i>	109
RĂSPUNS.....	109
SENA	109
GÂNDACI ȘCHIOPI	109
DIDGERIDOO	110
SEMN	110

NATAȘA VALENTINA ROMAN	111
ÎN PRIMUL RÂND TOATE SE VĂD MAI BINE	111
LA ÎNCEPUT I-AM UITAT GLASUL.....	111
PARADOX.....	111
GABRIELA ADINA MARCO.....	112
MIORIȚA TOTOREAN	112
ÎNTÂLNIRE CU UN SCRIITOR – LIA ALB.....	112
ANGELA JIREGHIE	114
ELENA GHERGHINESCU-ZIEGLER, INCURSIUNI TEATRAL-CULTURALE DIN PĂRȚILE ARADULUI, REFLECȚII ȘI AMINTIRI, TEATRUL DE MARIONETE DIN ARAD (EDITURA GUTENBERG, ARAD, 2021).....	114
ARTE	116
ESTERA KERTESZ.....	118
POVESTEA NAȘTERII UNEI SCULPTURI: „ȘAH LA REGE”	118
RALUCA FARAON.....	120
TOCURI ÎNALTE/ TACONES LEJANOS (1991).....	120
INEDIT.....	122
FLORICA R. CÂNDEA	124
ANUL 1921 ÎN GAZETĂRIE, PRESĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ	124
TRAIAN ȘTEFĂNESCU.....	127
ALMANAHUL ORAȘULUI ARAD DIN ANUL 1936.....	127

**BIBLIOTECA. CARTE.
SCRIS. TIPAR.**

MARIUS STOICA

Manager interimar

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

AMINTIRI DIN VIITOR

În locul unui editorial obișnuit, am să fac un joc al ironiei și am să vorbesc despre noile tehnologii și media de comunicare în acest context tradițional al scrisului și comunicării care este revista tipărită. Mai exact, am să vorbesc despre prezența online a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad și serviciile noastre axate pe noile tehnologii. O scurtă istorie a viitorului.

Dar înainte de toate... Ce sunt noile tehnologii și internetul? De ce sunt relevante și care este legătura cu biblioteca, cartea, trecutul și cunoașterea?

„Noile tehnologii” reprezintă un nume generic care se folosește în limba română pentru a identifica nu doar noile tehnologii ale informației și comunicării (TIC), ci și tehnologii emergente precum imprimarea 3D, robotica, inteligența artificială, biotehnologia etc. care depășesc domeniul TIC, cu toate că se bazează pe el.

„Internetul” este o rețea de comunicare bazată pe echipamente electronice cu putere de calcul interconectate la nivel global, în mod permanent și descentralizat. A apărut la începutul anilor '90, când tehnologia

dezvoltată de ARPA¹ încă din 1969 a fost comercializată și au apărut primii ISP². Tot la începutul anilor '90, folosindu-se de tehnologia noului internet, Timothy John Berners-Lee a inventat și dezvoltat hipertextul, hipermedia și tehnologiile conexe, creând World Wide Web-ul, cea mai folosită și cunoscută aplicație a internetului prin folosirea browserelor (navigatoarelor) web.

Societatea s-a transformat în funcție de noile tehnologii și internet în feluri greu de explicat și putem spune că urmează să fie transformată în feluri greu de anticipat. În acest context, biblioteca a suferit și suferă transformări odată cu societatea. Aceste transformări au atât părți negative, cât și pozitive. Nu există o continuitate între istoria și metodologia bibliotecilor și cea a noilor tehnologii și internetului. Acestea sunt două domenii care au istorii relativ paralele. Dar există o coeziune formală de natură socio-culturală între internet și bibliotecă, anume accesul la informație pe care le oferă în moduri diferite și una și alta. Există un impact negativ evident asupra utilizării bibliotecilor prin faptul că accesul la informație este mult mai bine realizat folosind tehnologia internetului și a noilor tehnologii, dar trebuie spus că acest lucru nu anulează sau înlocuiește în totalitate biblioteca și inerent, cartea.

Lectura tradițională și cea electronică sunt două experiențe diferite care nu se suprapun decât în parte și în mod generic. Astfel, deși cartea tipărită pe hârtie nu mai

¹ Advanced Research Projects Agency, agenția de dezvoltare și cercetare a Departamentului Apărării al Guvernului Statelor Unite

² Internet Service Provider, firmă sau organizație care oferă conexiune și acces la Internet

este singurul mediu de stocare al informației și cunoașterii, ea a devenit o alternativă de neînlocuit a mediului de stocare electronic. Volumul, aspectul unei cărți, precum și mirosul și textura hârtiei, nu pot fi înlocuite cu nimic, așa cum transformarea textului în bază de date, interpelabilă prin funcția de căutare și interrelaționată cu alte baze de date electronice, nu se poate realiza folosind hârtie și tuș. Ceea ce rămâne în comun este doar rolul generic, de bază al stocării și transmiterii informației.

Așadar, noile tehnologii și internetul dau noi posibilități de accesibilizare și cercetare a cunoașterii, culturii și trecutului. Lucru pe care Uniunea Europeană îl promovează prin politicile sale încă din anii '90, începând cu raportul Bangemann și prin proiecte precum platforma Europeană și altele. Prin dezvoltarea de politici publice, biblioteca contemporană a fost și este definită ca parte integrantă și strategică a societății informaționale.

Să revenim la noi și să facem un scurt istoric al prezenței online a bibliotecii publice arădene, precum și al relației dintre activitățile bibliotecii și noile tehnologii. Vom vorbi despre informatizare, digitalizare³ și despre noi servicii de bibliotecă.

³ Digitalizarea se referă la automatizarea activităților precum și trecerea în format digital a informațiilor generate și manipulate în cadrul activităților

În arhiva de documente a instituției, am găsit un document bătut la mașină, datat din 21 iunie 1995 și semnat de bibliotecara Rodica Lucaci, intitulat „Despre efectul informatizării asupra evoluției lecturii publice”. Aici se prezintă o imagine de ansamblu asupra primilor pași de informatizare și automatizare a activității de bibliotecar. Din text reiese că în anul 1992 a fost adus primul calculator, iar în 1995, existau deja 4 calculatoare, împreună cu un soft integrat de bibliotecă, probabil TINLIB, la Secția Împrumut carte pentru adulți.

Accesul la internet a fost adus în bibliotecă spre sfârșitul anilor '90. În 2010, vechiul sistemul integrat de bibliotecă TINLIB a fost înlocuit cu sistemul Tinread, mai modern, cu acces online și bazat pe formatul MARC de descrierea electronică a documentelor.

Pe lângă partea de dotare și automatizare a bibliotecii, cel mai important aspect al relației cu noile tehnologii și media de comunicare este prezența online.

În ceea ce privește instituția noastră, prezența online a fost inițiată, cel mai probabil în anul 2003, odată cu crearea primul site al instituției accesibil la adresa <http://aradlibrary.org>, realizat fiind de firma Webnamics.

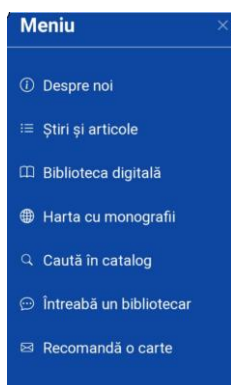
Între 2010 și 2011, plecând de la o propunere personală, site-ul web a fost migrat la programe de gestionare a conținutului (CMS) *open source*, mai întâi Joomla, apoi Drupal în 2013, iar în final, în 2018, am trecut la Wordpress. De asemenea, adresa de acces a fost schimbată: <https://bibliotecaarad.ro> Pe site-ul oficial, pe lângă informații despre activitățile bibliotecii, pot fi regăsite și o serie de articole originale despre cărți,

autori sau istorie locală scrise de colegii și colaboratorii noștri.

În 2010 a fost inaugurat și primul catalogul online (webOPAC) odată cu implementarea sistemului integrat de bibliotecă Tinread, accesibil la adresa <https://catalog.bibliotecaarad.ro>.

Până în momentul de față pot fi regăsite online 223.105 de titluri de documente fizice deținute de biblioteca noastră.

În anul 2015, am creat și Biblioteca digitală cu acces liber online, accesibilă la adresa <https://digital.bibliotecaarad.ro>. Pentru început, am folosit soft-ul Omeka, iar din 2018, am trecut la varianta Omeka S (folosită inițial pentru crearea bazei de date cu autori din cadrul proiectului „Biblioteca de literatură arădeană de azi”, din anul 2018). Aceasta variantă mai nouă dă posibilitatea de extindere a funcționalităților de la simplul acces la documentele electronice la integrarea lor cu ajutorul metadatelor folosite în web-ul semantic într-o baza de date structurată și deschisă după modelul entitate-relație și al grafurilor orientate, crearea de aplicații web (hartă interactivă, player web etc.), precum și folosirea de date din baze de date externe.

În anul 2020, am creat aplicația pentru mobil pentru a integra serviciile online ale bibliotecii în experiența specifică pe care o oferă folosirea dispozitivelor mobile, din punct de vedere funcțional, dar și vizual. Ea reunește sub aceeași interfață,

conținutul mai multor pagini web ale bibliotecii: website-ul oficial (bibliotecaarad.ro) cu articole și știri despre activitățile și evenimentele bibliotecii; biblioteca digitală (digital.bibliotecaarad.ro), unde pot fi accesate cărți și documente digitizate; catalogul online (catalog.bibliotecaarad.ro), unde pot fi căutate titlurile din colecțiile fizice ale bibliotecii; harta cu monografiile (bibliotecaarad.ro/monografii), unde pot fi accesate monografiile tuturor localităților din județul Arad; „Întreabă un bibliotecar” – suport live prin intermediul chat-ului; „Recomandă o carte” – modalitate de a semnaliza apariția editoriale noi sau titluri care nu se găsesc în colecțiile bibliotecii.

Trebuie să amintesc aici și de importanța rețelelor de socializare și a platformelor de conținut. În acest sens, instituția noastră este prezentă pe Facebook încă din anul 2010, cu o pagină dedicată. Din 2017, avem canal de Youtube, iar din anul 2020, pagină de Instagram.

Un alt aspect important în ceea ce privește relația bibliotecii cu noile tehnologii și media de comunicare sunt serviciile adresate publicului. La începutul anilor 2000, instituția noastră a creat primul serviciu de acces internet pentru public. De asemenea, la Secția „Artă și multimedia”, au fost create stații de lucru dedicate difuzării resurselor multimedia (CD-uri de muzică și DVD-uri cu filme).

În ceea ce privește educația non-formală, între 2010 și 2013, împreună cu colega Cristina Duma, am implementarea programului Biblionet în județul Arad. Prin intermediul acestui program, s-au creat noi

servicii de acces internet în 37 de biblioteci publice din județ. Această perioadă a adus un elan nou, multe cunoștințe și inspirație în bibliotecă. Ca urmare, în 2014-2015, am implementat proiectul „Biblioteca de aplicații” – ateliere de educație media și gândire critică pentru elevi de liceu, prin intermediul unui grant finanțat de fundația EIFL (Electronic Information for Libraries), inaugurând cu această ocazie prima „Sală de Curs” a instituției care a fost dotată cu laptopuri și tablete pentru a putea organiza cursuri și ateliere în domeniul noilor tehnologii.

Astfel a fost creat cursul de IT pentru seniori, aducând bucurie multor vârstnici de-a lungul anilor. Iar începând cu 2016 am creat atelierul „Școala de vară Minecraft” pentru copii între 8-14 ani ce a avut un mare succes în rândul acestora.

Aș vrea, în final, să îmi întorc privirea către prezent și viitor și să amintesc câteva din proiectele la care lucrăm și care vor aduce valoare în plus și noi dimensiuni prezenței online a instituției și serviciilor de instruire și popularizare a noile tehnologii adresate publicului.

Sala de cursuri va fi reimplementată și reimaginată sub conceptul de Makerspace și va fi dotată cu echipamente noi din domeniul noilor tehnologii: imprimanta 3d, kituri arduino, tabletă grafică și tablă interactivă etc. Vom iniția, începând cu acest an, Catalogul județean partajat, un catalog OPAC prin care dorim ca pe viitor, să poată fi regăsite documente nu doar din colecțiile bibliotecii noastre, ci și din cât mai multe bibliotecile publice din județ. De asemenea, nu în ultimul rând, amintesc de un subproiect al bibliotecii digitale dedicat monumentelor funerare din cimitirele din

județul Arad și al personalităților pe care le comemorează.

Un ultim gând. Tehnologia estompează din ce în ce mai mult diferențele dintre trecut, prezent și viitor. Reînviem trecutul prin intermediul tehnologiei, dar fără să ne dăm seama, trăim prezentul ca o amintire din viitor.

„FORSAN ET HAEC OLIM MEMINISSE IUVABIT”⁴

⁴ Traducerea dictonului latin semnifică: „Cândva, rememorarea acestor lucruri poate va fi de ajutor”. Vergilius Maro, Publius, Eneida, Cartea 1, v. 203, trad.: E. Lovinescu, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1938, 370 p.

TOKÁCS-MÁTHÉ MÓNIKA

Secția Colecții Speciale
Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

UN CADOU DE SUFLET DE ZIUA INTERNAȚIONALĂ A CĂRȚII: CEA MAI VECHIE CARTE PUBLICATĂ ÎN ARAD, AFLATĂ ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII JUDEȚENE „ALEXANDRU D. XENOPOL”

Cărțile pot avea un loc special în sufletul fiecăruia dintre noi, însă ele au și o zi în care întreaga planetă le sărbătorește. 23 aprilie este ziua în care le spunem tuturor cărților din lume: „La mulți ani!”. Iar când este vorba de sărbătoare, se cuvine ca fiecare iubitor de carte să primească un cadou de suflet.

Dorim astfel ca pe data de 23 aprilie, să deschidem o fereastră către magicul univers al cunoașterii, recomandându-vă o adevărată nestemată din Secția „Colecții speciale” a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” din Arad, o carte deosebită pentru noi, ca slujitori ai bibliotecii din orașul de pe malul Mureșului.

Titlul celei mai vechi cărți aflate pe rafturile Bibliotecii arădene este **Vetekedés a közöszitthahonnosmagyar, éseheztartozófelekezetekköztaz ő mindentulajdonságokeránt / Asemănarea dintre seminția sciților și maghiarilor**

băștinași, cu toate trăsăturile lor. Volumul are venerabila vârstă de 201 ani, fapt ce o prezintă drept cea mai veche carte tipărită aflată în colecțiile Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” din Arad. Volumul a văzut lumina strălucitoare a tiparului în anul 1820, chiar în prima tipografie a Aradului: Tipografia lui Micheck Antal.

Autorul cărții este prolificul scriitor arădean *Perecsényi Nagy László* (1771–1827).

Pagina de titlu conține o dedicație adresată răposatului om politic Atzél István și mulțumirea autorului adresată mecenaților: Atzél Antal, József și Sándor.

Subiectul cărții, pe parcursul celor 120 de pagini, se axează pe prezentarea unui studiu amănunțit despre istorie veche și mitologie, prezentată prin biografii. Neamurile istorice și mitologice analizate includ figuri reprezentative ale sciților (Magog, Tomiris), hunilor (Attila), avarilor (Targitius, Zodan) și maghiarilor (Ștefan). Autorul include un paragraf despre așa-numitul „descălecat al maghiarilor”. Apendicele de la sfârșitul volumului redă două documente din biblioteca familiei Atzél, în limba germană, cu scriere gotică, respectiv, din anul 1396, în limba maghiară veche.

Deși patina timpului și-a lăsat amprenta asupra volumului, oferindu-i un aspect modest, cu parfum de migdale dulci și pagini îngălbenite și învechite, cartea te îndeamnă să o deschizi, te îndeamnă să îi cauți povestea, ca iubitor de cunoaștere, chiar de Ziua Internațională a Cărții – 23 aprilie.

MIHAELA BLAGA

Biroul „Animație Culturală și
Împrumut Carte pentru Copii”

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

BIROUL „ANIMAȚIE CULTURALĂ ȘI ÎMPRUMUT CARTE PENTRU COPII”

Biroul „Animație Culturală și Împrumut Carte pentru Copii”, al cărui activitate o gestionăm, oferă publicului o gamă largă de servicii.

Pe lângă activitatea principală de împrumut cărți, din fondul nostru enciclopedic de peste 50.000 de volume (repartizate pe domenii, pe limbi străine, dar și pe categorii de vârstă), oferim publicului diferite activități atractive, care au scopuri multiple: cultural-educativ, de divertisment și de socializare.

Biroul „Animație Culturală și Împrumut Carte pentru Copii” din cadrul serviciului „Comunicarea Colecțiilor, Animație Culturală și Relații Publice” este împărțit în patru secțiuni: punctul de primire și înscriere, sala de lectură, ludoteca și depozitul de carte.

Punctul de primire și înscriere este locul în care se fac înscrierile, se cer informații, se stabilesc evenimentele și colaborările, locul în care se găsesc majoritatea noilor achiziții ale secției.

Sala de lectură oferă publicului un loc liniștit pentru studiu, dar și o gamă variată de cărți, așezate într-o manieră plăcută și atractivă.

Ludoteca – locul destinat copiilor din ciclul primar – include cărțile copilăriei, așezate pe categorii de vârstă, începând de la cea mai fragedă, până la cea gimnazială.

Depozitul de carte cuprinde exemplarele vechi și rare ale secției, precum și rezerva de carte (dubluri, tripluri) a bibliotecii.

În mod curent, avem activități numeroase, cum ar fi: seri și spectacole de povești, seri muzicale, întâlniri cu autori și povestitori profesioniști români și străini, după mese de povești și jocuri cu voluntari din alte țări, ateliere de creații hand-made etc. Toate sunt foarte îndrăgite și apreciate de publicul nostru.

Pe perioada pandemiei, am trecut la activități on-line.

Oferim publicului **Olimpiada de benzi desenate** – un concurs pentru toți copiii din țară, din clasele primare până la liceu, proiect desfășurat sub egida Comitetului Olimpic și Sportiv Român în colaborare cu A. N. B. P. R. și Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov. Ideea și titlul proiectului sunt originale și aparțin autorului de benzi desenate Mihai Ionuț Grăjdeanu.

Prietenie pe o sfoară este un concurs național de desene realizat în colaborare cu Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov.

Fantezii literare este un nou concurs realizat în colaborare cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila.

Amintim și binecunoscutul nostru proiect **Prințul și prințesa poveștilor**.

Pentru fiecare dintre ele lucrările sunt trimise on-line.

Personalul care gestionează desfășurarea activității cu publicul este format din cinci persoane. Mihaela Blaga – șef birou „Animație culturală și împrumut carte pentru copii”, Maria Truță, Alida Horhat, Daniela-Floare Iosim, Tudor Răzvan Sorin.

ÎMPRUMUT CARTE PENTRU COPII

„Lucrez în această secție a bibliotecii de peste 15 ani. Iubesc cărțile și copiii. Am o relație de prietenie cu majoritatea celor care ne frecventează, știu ce le place să citească și le fac mereu noi recomandări. Avem mulți cititori pasionați de lectură, cei care sunt aduși de mici la bibliotecă, în general, rămân cititori fideli, petrec mult timp aici, descoperind noi lecturi interesante. Ne place să atragem atenția părinților și cadrelor didactice asupra importanței descoperii gusturilor literare ale copiilor. Se spune că „Nu există copil căruia să nu-i placă să citească, există doar copii care nu au descoperit încă ce le place să citească!”. Ca argument în favoarea lecturii, îmi place să aduc, în fața copiilor, un film documentar care arată clar felul în care se dezvoltă creierul celui care citește, comparativ cu al celui care se joacă pe tabletă/telefon. Al acestuia din urmă rămâne inert, având efect hipnotic. Lectura

este un ingredient foarte important pentru o bună dezvoltare a copiilor noștri, cunoscute fiind multiplele beneficii ale acestora: dezvoltarea vocabularului, a imaginației, a creativității, a susținerii unei intervenții publice etc.”.

Maria Truță – bibliotecar – „Îmi place foarte mult această meserie, cred că este vocația mea și doresc să mă perfecționez și să rămân bibliotecar. Mă ocup de buna desfășurare a secției și îmi place în mod deosebit să organizez evenimente pentru micii cititori. Aduc mereu în fața lor provocări din care să învețe lucruri noi. Le propun povești, jocuri educative, dar și creații hand-made. Consider că parte din succesul activității secției sunt aceste acțiuni de relaxare și socializare destinate copiilor”.

Alida Horhat – bibliotecar – „Sunt cea mai nouă angajată a secției, mă ocup în mod deosebit de înscrierea, reînscirerea cititorilor și aranjarea cărților la raft.

Îmi place foarte mult să scot în evidență frumusețea secției și a meseriei de bibliotecar, prin întreținerea unei atmosfere plăcute și relaxante pentru micii cititori, așa încât să revină cu drag la noi și să

povestească altora despre colțul de poveste și de bucurie descoperit în bibliotecă”.

Dorim să transmitem publicului nostru că Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad oferă condiții de siguranță maximă, cărțile revenind pe secție pentru reîmprumutare după 14 zile de la restituirea lor de către cititori, după o perioadă de carantină.

Se respectă, de asemenea, distanțarea socială și dezinfectarea periodică.

Vă așteptăm cu drag și în siguranță, la bibliotecă!

GABRIEL ROMAN

Secția de împrumut carte pentru adulți
Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

SECȚIA DE ÎMPRUMUT CARTE PENTRU ADULȚI

În clădirea Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad cu intrarea din Str. Gheorghe Popa de Teiuș, la etajul I, se află „Secția de împrumut carte pentru adulți”, care pune la dispoziția cititorilor peste 110.000 de volume din domeniile mari de interes.

Disponem de o ofertă largă și diversificată de carte din următoarele domenii: cultură și civilizație, filosofie, psihologie, logică, etică, religie, sociologie, statistică și demografie, politică, economie, drept, administrație publică, asistență socială, pedagogie, matematică, fizică, chimie, biologie, medicină, inginerie și științe tehnice, sport, lingvistică, literatură (română, engleză, germană, franceză, maghiară, rusă, italiană, spaniolă, greacă și latină, orientală etc.), geografie, istorie, biografii și altele. Utilizatorii pot beneficia atât de cărțile autorilor clasici, ale celor contemporani, dar și de ultimele apariții editoriale.

Cărțile sunt așezate în sistemul accesului liber la raft, în toate cele patru săli. Încăperile, de curând renovate (2018)

au fost reconfigurate, fiind mai luminoase și mai încăpătoare, oferind un ambient plăcut.

Sălile destinate colecțiilor de beletristică pun la dispoziția cititorilor atât cărți pentru satisfacerea cerințelor de lectură ale elevilor și studenților – bibliografia școlară sau lectură după preferințe, în limba română și în alte limbi –, cât și cărți pentru lectura de loisir, fondul de carte fiind îmbogățit în permanență cu literatură de ultimă oră.

În același sens, în secție se fac periodic sondaje de opinie și se întocmesc liste cu cărțile solicitate, apoi se trimit spre serviciul „Achiziții” al bibliotecii.

Sălile destinate cărților de specialitate pun la dispoziția cititorilor cărți din diverse domenii, necesare elevilor, studenților și celor care doresc să aprofundeze cunoștințe dintr-un anumit sector de activitate.

„Secția de împrumut carte pentru adulți” oferă informații privind colecțiile bibliotecii, telefonic și prin catalogul electronic. Întreg fondul de carte se află în baza de date a bibliotecii, care poate fi consultată online la adresa: <https://catalog.bibliotecaarad.ro>

„Secția împrumut carte pentru adulți” poate asigura la cerere rezervarea unor titluri care nu sunt disponibile în momentul solicitării. Astfel, cititorii pot comunica titlurile solicitate, află dacă sunt disponibile, dar și când pot fi împrumutate. În intervalul orar 13:00-14:00, accesul publicului nu este permis, perioada fiind dedicată operațiunilor de igienizare, dezinfectare și aerisire ale spațiilor de lucru.

Până la apariția pandemiei de coronavirus, secția organiza periodic expoziții sau vitrine tematice sau cu noutăți. De asemenea, se organizau frecvent

campanii de promovare ale cărții, lecturii, serviciilor de bibliotecă (vizite în grup ale liceenilor, în special, dar și ale altor categorii de cititori). Într-un viitor, sperăm cât mai apropiat, dorim reluarea acestor activități devenite tradiționale.

ÎMPRUMUT CARTE PENTRU ADULȚI

În această perioadă dificilă, asigurarea sănătății publicului și a angajaților este obiectivul prioritar al instituției noastre. „Secția Împrumut Carte pentru adulți” rămâne în continuare deschisă, dar cu limitările impuse de lege.

Pentru o bună comunicare la distanță, „Secția Împrumut carte pentru adulți” funcționează cu ajutorul telefonului – (0257-256.510 interior 1), al emailului și al site-ului – (adulti@bibliotecaarad.ro); <https://bibliotecaarad.ro/>.

Programul de lucru cu publicul este de luni până vineri, între orele 10.00 – 13.00 și 14.00 – 17.00.

Pe lângă activitățile de rutină, în această perioadă, bibliotecarii secției au fost implicați și în proiecte care au avut un ecou deosebit în comunitatea locală.

Astfel, doi dintre colegii au participat la culegerea rețetelor culinare specifice zonei Aradului care au fost cuprinse în „Dicționarul Comorilor Culinare Locale”. Proiectul a fost realizat cu sprijinul Consiliului Județean Arad, în parteneriat cu

Consiliul Județean Békés și a avut ca rezultat o lucrare bilingvă (în limbile română și maghiară) cu un conținut inedit, realizată în condiții grafice de excepție. Plusul lucrării este dat de proveniența rețetelor, de prezentarea lor, punându-se accentul pe păstrarea originalității lor transmise de la părinții, bunicii sau străbunicii noștri, a specificului fiecărei comunități naționale trăitoare pe meleagurile Aradului.

Un alt proiect la care a lucrat unul din bibliotecarii secției s-a concretizat în realizarea unui blog online dedicat istoriei Aradului, resursă valoroasă de documentare gratuită accesibilă și de pe telefonul mobil, în care sunt prezentate aspecte mai puțin cunoscute ale istoriei locale, multe dintre articole fiind publicate pentru prima oară în limba română. Blogul poate fi accesat la adresa www.arad.zone.

De asemenea, colegii noștri înmprospătează permanent rubrici de pe site-ul bibliotecii.

DANI ROCKHOFF

Filiala „Aurel Vlaicu”

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

FILIALA DE CARTIER DIN VLAICU, O BIBLIOTECĂ DE MARCĂ

Sună telefonul, răspund imediat. Interlocutorul se interesează unde poate găsi filiala din Vlaicu, a Bibliotecii județene „Alexandru D. Xenopol” Arad. Îi spun adresa, îi descriu împrejurimile și îi indic posibilitățile de parcare din preajmă, persoana venind cu mașina. La final, adaug detaliul magic: „La Lebăda”. Omul este fericit, totul s-a clarificat printr-un cuvânt.

Nu știam, inițial, de unde vine denumirea acestui punct de reper, a acestei intersecții mai mici de pe Calea Aurel Vlaicu, subsidiară intersecției mai mari, de la UTA. Însă ea a intrat în folclorul geografic local: lumea spune că, pe vremuri, în colț funcționa un magazin cu acest nume, de metraje și țesături. Perdelele diafane vândute acolo aduceau în case o boare de liniște și delicatețe, aidoma alunecării pe ape a maiestruasei și tăcutei regine a pasărilor.

Contrar acestei asocieri, zona cu pricina este una dintre cele mai active și mai vivace, ale Aradului. Calea Aurel Vlaicu este o arteră a orașului care poartă sângele vieții de zi cu zi a zeci de mii de arădeni, între

Gara Centrală și ieșirea spre Timișoara, sau înspre frontierele de vest. E un areal care a fost, cândva, și industrial. Acum, e o zonă predominant comercială, cu două mall-uri la capete, foarte multe magazine și afaceri mici.

Blocurile care o străjuiesc sunt de pe vremea lui Ceaușescu, în parte recondiționate, plăcute la vedere și înconjurate de verdeață. În blocuri locuiesc mulți dintre cititorii filialei noastre. Între blocuri se află și școli. În acestea învață mulți dintre micii și „mijlocii” (ca vârstă) cititori.

E o lume pestriță, pentru care cartea mai înseamnă ceva. E o lume care apreciază proximitatea unei biblioteci publice și accesul gratuit la lectura oferită printr-un fond de peste 37.000 de unități de bibliotecă (cum este el numit în limbaj specializat): în el se includ nu doar cărți, ci și CD-uri, albume de pictură, dicționare și alte publicații de referință.

A nu se înțelege că ar fi vorba de un acces exclusiv sau restricționat. Oricine are un abonament la Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” beneficiază de serviciile oricărei secții (de la sediul central sau de la filiale), ale acestei biblioteci de cartier. Însă utilizatorii constanți și majoritari sunt din zonă. Ei se învârt – la cumpărături, la plimbare sau pe la școli –, în jurul Lebedei care, prin tăcere și înclinarea grațioasă a capului său, îmbie la meditație și la lectură.

Structura bibliotecii din Vlaicu este una enciclopedică. Pe lângă beletristică și biografii romanțate, mii de cărți acoperă interesul pentru cele mai diverse domenii ale științei și cunoașterii: cultură și civilizație, filosofie, psihologie, religie,

sociologie, politică, economie, pedagogie, științe exacte, medicină, istorie. Fondul de carte este unul predominant nou și mereu completat prin achiziții de ultima oră, care țin oferta la zi.

Aromele bibliotecii

Pe la anul 1300, cunoașterea era doar apanajul puternicilor și al înalților prelați ai vremii. Gloata era bună doar pentru slugărit și plătit biruri. În romanul lui Umberto Eco, „Numele trandafirului“, manuscrisele valoroase și cărțile unor mari cărturari sunt ascunse într-un labirint cu capcane, din biblioteca unei abații. Nicio șoaptă, niciun râset nu coboară din vârful de munte al înțelepților, înspre valea celor proști. Căci știința și râsul doboară frica, iar fără frică puterea pălește și cei mulți nu pot fi stăpâniți. Vremurile s-au schimbat, cartea a devenit accesibilă tuturor, în librării sau biblioteci publice.

Gândul mă duce la pensionarele cu traseu fix, care se abat pe la bibliotecă. Este scala dintre CEC, farmacie și discounter-ul alimentar. Cărțile restituite miros a sarmale, fiind citite pe colțul mesei, până când oala cu mâncare tradițională s-a fiert. Sunt cărți romantice, cu prințese căzute în vârtoarea unor pasiuni și intrigi de curte din care, inevitabil, se aleg cu un iubit. Emoții și happy-end la capătul unor aventuri scrise după rețetă, pentru sufletele frustrate ale gospodinelor cu soți indiferenți și câțiva copii, indiferenți și ei când vor fi crescut mari și își iau zborul din cuib. Femei de vârsta a treia, împingând un cărucior de cumpărături, care trec regulat și adesea anevoie pragul bibliotecii, pentru a-și lua săptămânal doza de drog livresc. Sunt doamne care aparțin altor epoci, în care

cartea era unicul univers alternativ la pâcla din comunism.

Dar și doamne și domnișoare mult mai tinere, la fel de neîmplinite în vremurile noi, o apucă pe acest drum. La acestea, dorința de romantism e aseasonată cu foamea de rețete magice de slăbit și soluții-minune pentru depresie, scrise de „specialiști“. Alte cărți, aduse la schimb de bărbați de vârsta a treia, aduc mirosuri din baie. Extraordinare întâmplări și identități, pe fond de aventuri cu spioni sau ființe extraterestre, li se relevă acestor domni la primul ceas al dimineții, când începutul unei noi zile searbede este învins prin cititul „pe tron“.

Fiecare carte returnată la bibliotecă poartă mirosul cititorilor ei. Sunt cărți de istorie luate de-a valma și neînțelese, însă citate cu emfază de pensionari, între două beri. Sunt cărți care poartă în ele duhoarea din penitenciare sau din spitale, unde au fost citite la vreme de gardă. Parfumurile din saloane de coafură sau de cosmetică sunt mai rare. Acolo, în așteptarea următoarei cliențe, bârfele reale și de pe Facebook reduc timpul în care s-ar putea citi cărți.

Uneori, filele cărților răspândesc sporadice arome din magazine și baruri mici. Alteori, ele sunt îmbibate cu mirosuri de scutece și de pampers, de cafea, ciocolată sau mucegai. Cu fiecare împrumut, cartea se mai dezlipește și se mai rupe puțin, până când ajunge „varză“ și casează, adică se scoate din uz. E bine așa. Cărțile-verze au trecut prin multe mâini, au fost citite, răscitite, sau măcar răsfoite. I-au făcut pe oameni să râdă, să plângă, să se sperie, să se înfurie, să se dezguste, să plutească în nori. I-au învățat ceva sau i-au făcut fericiți. Alte cărți, fals elitare,

imaculate și intacte, stau țepene pe raft așteptând o mângâiere, o glorie care nu mai vine și care nu se știe dacă va veni cândva.

Din școli, cărțile aduc zumzet de recreație sau iz de plictiseală față de lecturile obligatorii, pe care copiii și adolescenții le simt out of date. Ei iau cartea și o citesc, doar o răsfoiesc, sau mai bine o arată la clasă, că e „la purtător“. În bibliotecă rar se întorc cărți cu miros de firme corporatiste, de cuiburi IT, de bănci, cabinete medicale și de avocatură private. A împrumuta cărți de la bibliotecă ține, în parte, și de statutul social. Lumea cu bani nu împrumută, ci cumpără cărți – când le cumpără –, din librării. În special din librăriile online sau din cele de la mall, aseasonate cu câteva feliuțe de șuncă Sissi, un parfum scump și haine la fel.

La bibliotecă se întorc însă cărți cu miros de căpșuni. Nu de la căpșunarii propriu-ziși, care nu au timp de lecturi, ci de la badantele românce care au grijă de vârstnicii altor neamuri. E un alt fel de „căpșunărit“, mai plicticos, cu timp berechet pentru visele pe hârtie, alimentate de prințese și prinți fericiți, frumoși. Dar cărțile din circuitul bibliotecii aduc și izuri din alte țări.

Cartea ca zonă de interferență

„Unde mi-e biblioteca, acolo mi-e patria” spunea, acum peste o jumătate de mileniu, umanistul olandez, Erasmus von Rotterdam. În zilele noastre nu mai e adevărat. Și totuși!

Cine trece pragul unei biblioteci face primul pas spre noua sa patrie, chiar dacă șederea sa e limitată în timp.

Doi tineri indieni, studenți la medicină. Două fete venite din Italia, să

studieze literele. O doamnă englezoaică, cu părul cărunț, care se ocupă de ani buni, prin asociația ei caritativă dintr-un sat din vestul României, de integrarea romilor. Un neamț stabilit în Suedia și care, în concediul petrecut la țară își caută, prin presa locală a timpului, articole despre isprăvile muzicale ale tatălui său, originar din Banat. O româncă ce a stat ani buni în Germania și care, reîntoarsă în țară, vrea să-și țină treze cunoștințele de limba germană. Toți aceștia, alături de etnicii germani, maghiari și alții care citesc în limba pe care ei o considera maternă, sunt oameni care constituie zona de interferență, un punct în care culturile, prin oamenii lor, se întâlnesc.

În Germania, acum câțiva ani, cancelarul Angela Merkel spunea că „multiculturalismul a eșuat“. A fost o afirmație șocantă, care a făcut valuri în politică și în presă, fiindcă Germania are în urmă decenii de eforturi de integrare culturală a imigranților și repatriaților săi. În România, multiculturalismul putem spune că nici n-a început bine, în forma lui conștient și instituționalizat asumată. Iar aici nu vorbim de simpla obișnuință, de acel laissez-faire, în care vecinii de diferite etnii se înghit că n-au încotro, sau sângele e așa de amestecat, încât dacă vorbești bine românește și faci parte dintr-un peisaj demult știut, nu mai contează originile.

Pe lângă minoritățile istorice mai numeroase (maghiari, germani, romi), România e plină de ucraineni, ruși-lipoveni și moldoveni din Republica de peste Prut. Există comunități de turci, tătari, evrei, greci, sârbi și slovaci. Mai sunt rezidenți italieni, chinezi, afro-români, nemți și austrieci cu business-uri mai mari sau mai mici. În lagărele de tranzit ajung refugiații

din țările oropsite de război din Africa, Afghanistan, Siria, Irak. Nu sunt foarte vizibili, se adună doar între ei și își au locurile lor de întâlnire, de distracție, dar mai ales de informare și de comunicare a ceea ce îi interesează în prezent. Câți dintre ei trec pragul unei librării sau biblioteci? Relativ puțini, deoarece Internetul și social media fură acestor medii de difuzare a cărții, în mod constant, o parte din publicul care vrea să se educe, să se documenteze și să fie informat.

Însă Google nu poate salva pe oricine din impas și nicio țară din lume nu va permite ca identitatea sa culturală să fie rezumată la un simplu click. De aceea se tipăresc cărți, de aceea există librării și biblioteci. E un fond de cunoaștere, e un fond privilegiat constituit în timp, dar și prin achiziții de ultimă oră. Multe biblioteci din România și din străinătate au în ofertă mii de volume în alte limbi decât cea oficială de stat, care își așteaptă cititorii, din orice colț de lume ar fi ei.

Însă în lumea fie prea plictisită, fie prea grăbită de astăzi, acestora trebuie să li se dea mai mult decât un impuls.

Multiculturalism, digitizare, un profil marcant

După peste douăzeci de ani trăiți în Germania, m-am reîntors în patrie, în România. Germania a rămas însă pentru mine autoarea și promotoarea unei culturi europene de mare calibru, mai ales prin adaptarea continuă la nou. Zeci de milioane de cărți de beletristică și non-fiction se vând anual, o parte dintre ele sunt găzduite, pentru contemporaneitate și pentru eternitate, în biblioteci.

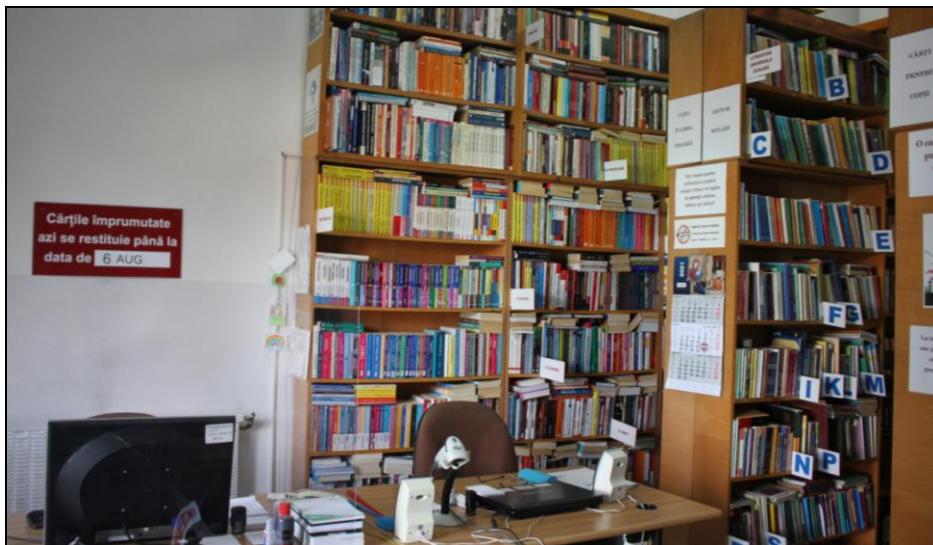
Astfel își spală Germania vina de a-și fi ars cărțile în piața publică din Berlin, la 10 mai 1933. Naziștii preluaseră puterea politică și au început „acțiunea contra spiritului non-german”, o „curățare spirituală” ce a însemnat demonizarea și persecutarea sistematică a scriitorilor evrei, marxiști și pacifiști. Dar nu numai atât. Germania arată că și-a prelucrat mental trecutul și că a învățat din greșeli. Una dintre acestea este relaționarea la carte, ca produs al unei culturi libere, într-o țară democratică, din Uniunea Europeană. Iar cartea este tradusă, vândută sau oferită spre împrumut sau lectură în biblioteci, în tot mai multe limbi.

Nu doar bibliotecile germane sunt tezaure de multiculturalism. România și alte țări din Uniunea Europeană stau și ele pe o astfel de comoară, de cocoșei de aur ai spiritului european. Dar cum ajunge „sunetul aurului” la cititor? O metodă a noilor vremuri este digitalizarea, transpunerea publicațiilor vechi, chiar și a celor în limbile minoritare, într-un format electronic, accesibil pe net. Altă metodă cuprinde „American Shelves”, „Deutsche Bücherregale” sau rafturi cu cărți franțuzești. E un semn concret de deschidere, în care celor interesați li se oferă informația și sursa de documentare, în orice limbă ar fi ea. Relativ puține sunt colecțiile de carte în limbi străine, care să satisfacă apetitul de lectură al celor care gândesc, citesc sau studiază în alte limbi. Și totuși, există pași în direcția promovării unei diversități asumate, cărora alți pași le vor urma.

De aceea, împreună cu colega mea de la Filiala din Vlaicu, Mărioara Cornea, zi de zi ne gândim cum să ținem trează aplecarea

spre litere, spre lectura analitică, meditativă și critică, a cărților care ne-au fost date în custodie. Îmbiindu-i pe cititori înspre cunoaștere și intrarea într-un univers minunat, umanist, ne străduim să facem din

filiala de Cartier Vlaicu, o bibliotecă de marcă. Iar după cum ni se spune adesea, poate chiar am reușit.

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” - Filiala Aurel Vlaicu
Locație: Calea Aurel Vlaicu, nr. 124, bl. Z17, parter.

Telefon: 0257.256.512

Program de funcționare: luni-vineri: 9 – 17.

Ofertă de carte: referință, religie, filosofie, științe sociale, științe exacte, medicină, sport, muzică, carte tehnică, beletristică, istorie, geografie etc.

IOANA NISTOR

Documentarist

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

BIBLIOGRAFIE ȘCOLARĂ OBLIGATORIE ȘI OPȚIONALĂ – CITEȘTE PE BUNE!

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, instituție de cultură aflată sub autoritatea Consiliului Județean Arad, oferă un nou serviciu dedicat: „Bibliografie școlară obligatorie și opțională – Citește pe bune!”, organizat în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Arad.

Ca resursă inițială a formării competenței de lectură, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad identifică necesitățile utilizatorilor, asumându-și rolul de formator, alături de familie și sistemul educațional oferit prin Ministerul Educației, în speță Inspectoratul Școlar Județean Arad. Lectura, ca proces, este inițiată de către părinți, în cadrul familiei, fiind un proces asumat, la nivel de experiență individuală, ce urmează să fie dezvoltată în cadrul sistemului educațional.

Pentru ca utilizatorii să identifice mai ușor documentele care corespund unui anumit interes de lectură sau studiu, bibliotecile elaborează bibliografiile. Spre deosebire de cataloage, bibliografiile realizate de bibliotecă nu se raportează exclusiv la documentele deținute, ci își pot

extinde aria de investigație și asupra documentelor din colecțiile altor instituții, în speță sistemul educațional.

Produsul final pune la dispoziția elevilor lista bibliografică a cărților extrase din manualele școlare și regăsite în colecțiile bibliotecii, ce sunt disponibile spre a fi împrumutate sau consultate. Biblioteca își asumă astfel rolul de formator și furnizor de informație în contextul implicării proactive în ceea ce privește educația și generarea de conținut cultural pentru grupurile-țintă de utilizatori: copiii școlari și preșcolari, elevii claselor gimnaziale și liceale, cadrele didactice din structura educațională, părinți, tutori și instituții de protecție ale copilului ce oferă servicii educaționale.

Prin lectură trebuie să înțelegem formarea deprinderii de a citi, astfel încât aceasta să devină o plăcere personală, care să ducă la cultivarea gustului estetic al elevilor, la formarea competenței de a înțelege conținutul și mesajul textelor scrise. Angajarea elevului în lectură presupune atât activarea unor structuri cognitive și afective complexe, cât și desfășurarea unor procese de o mare diversitate. Astfel, ne propunem promovarea lecturii textului în contexte cât mai variate, stimularea însușirii de noțiuni teoretice noi, impunerea ca act fundamental de învățare a gândirii logice. Beneficiile lecturii pentru dezvoltarea copilului au fost studiate încă din cele mai vechi timpuri, iar concluziile au fost aceleași: lectura îi ajută pe cei mici să își dezvolte abilitățile de ascultare, de înțelegere a sensului cuvintelor și de gândire logică, să își îmbunătățească

abilitățile de comunicare, dar și creativitatea și imaginația.

Prin proiectul „Bibliografie școlară obligatorie și opțională – Citește pe bune!”, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, pe baza informațiilor bibliografice furnizate de către cadrele didactice partenere, pune la dispoziția beneficiarilor, resursele bibliografice necesare în cadrul sistemului educațional, atât bibliografia școlară obligatorie, cât și cea opțională, în mediul virtual, prin accesarea paginii: <https://bibliotecaarad.ro/bibliografie-scolara/>.

Obiectivele proiectului includ formarea de competențe specifice procesului de lectură, identificarea și partajarea de cunoștințe teoretice în cadrul procesului de învățământ, dezvoltarea capacității de a înțelege și a asimila noțiunile, combaterea analfabetismului funcțional, promovarea și educarea unor atitudini pozitive față de lectură, receptarea lecturii ca model de conduită intelectuală, dezvoltarea unor abilități personalizate și de grup, respectiv modele de bună practică, prin identificarea, stimularea și valorificarea abilităților de lectură conștientă.

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad dezvoltă și implementează pagina „Bibliografie școlară” pe principiul „Open Access”, respectând la nivel de bibliografie, normele biblioteconomice și de descriere a unității bibliografice, prin extragerea datelor din Catalogul TINREAD. Pe baza colaborării între Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad și Inspectoratul Școlar Județean Arad, resurse bibliografice școlare, actualizate în mod continuu și facil accesibile, includ și recomandările bibliografice orientative și opționale ale cadrelor didactice, fiind dezvoltate și secțiuni particularizate, cu referire la bibliografia necesară în cadrul olimpiadelor și concursurilor școlare, pentru Evaluare Națională și Bacalaureat. De asemenea, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad identifică posibilitățile de digitalizare a autorilor incluși în cadrul Proiectului, fie prin obținerea acordului de publicare online a autorului, fie prin identificarea operelor trecute în domeniul public.

Pagina „Bibliografie școlară” poate fi consultată, accesând următorul link: <https://bibliotecaarad.ro/bibliografie-scolara/>

PATRIMONIU CULTURAL

ANTON ILICA TRAIAN ȘTEFĂNESCU

UN DOCUMENT INEDIT (1849) DESPRE PREPARANDIA DIN ARAD

Preparandia din Arad, întâia înaltă Școală pedagogică de pregătire a învățătorilor pentru școlile primare românești, s-a înființat în 3 noiembrie 1812, având ca primi profesori pe Dimitrie Țichindeal (senior), Ioan Mihuț, Constantin Diaconovici-Loga și Iosif Iorgovici. De atunci, fără întrerupere, această instituție a pregătit cadre didactice pentru învățământul primar și a menținut aprinsă în Arad „flacăra țichindeliană”, constituindu-se ca întâia instituție publică din orașul nostru. Despre istoria, faptele, profesorii și absolvenții acesteia, au scris D. Țichindeal, I. Vuia, A. Sădean, T. Botiș, V. Popeangă, D. Bogdan și A. Ilica, evidențindu-se caracterul național și educațional al instituției. Fiecare dintre cei pomeniți au adus noutăți legate de evoluția școlii, al cărei spirit este încă viu în rândul comunității arădene și al localităților care au beneficiat de serviciile didactice ale învățătorilor formați aici. Preparanzii au dat școlilor primare din arealul românesc transilvan o notă de distincție, de înalt patriotism și o elevată educație națională.

Recent, din colecția lui Traian ȘTEFĂNESCU, am regăsit un document, sub forma unei dări de seamă, despre starea Institutului Pedagogic din anul 1849, elaborată de directorul de atunci al acestuia. Poartă numele de **Arătare despre starea de astăzi a Institutului Pedagogic, care se află în ... Comitatul Aradului, în Cercul Comisariului Guvernial din Arad, în Dieceza Aradului, în Protopresbiteratul Aradului**. Documentul are dimensiunea 41/53, format dublu decât A3, iar manuscrisul se regăsește în proprietatea lui Traian Ștefănescu din Arad și constituie ciorna unei informări a directorului de atunci al Institutului arădean către Inspectorul Districtual.

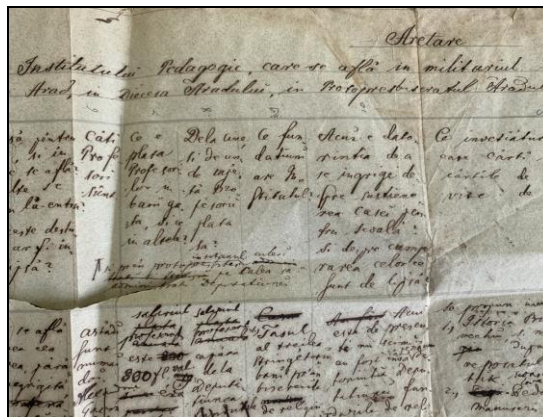
Pare un chestionar pentru director, solicitându-i-se să răspundă la câteva întrebări, legate de funcționarea instituției, după modelul cărții **Arătare** a lui Dimitrie Țichindeal, cel care dă seama de cum s-a înființat Preparandia arădeană și cum funcționează procesul de învățământ. **Arătarea** actuală este elaborată de Dimitrie CONSTANTINI, directorul de atunci al Institutului Pedagogic. Acesta „arată” despre câteva chestiuni, puse într-un cap de tabel, la care răspunde pe coloane, într-o frumoasă limbă românească administrativă. Rezultă o informare despre problemele Institutului Pedagogic imediat după revoluția maghiară pașoptistă. Iată cerințele solicitate de autorități:

- Orașul unde e școala;
- Cum e școala?
- Cărei religii sau confesiuni a servit până acum școala?
- Cine a fondat școala, de când?
- Este casă pentru școală? În ce stare se află? Ce unelte se află

Înăuntru, fiind acestea destule? Ce ar fi încă de lipsă?

- Câți profesori sunt?
- Care e plata profesorilor și bani găsiți și în alte (locuri – n.n.)?
- De la cine și de unde iasă bani pentru plată?
- Ce fundațiuni are Institutul?
- A cui e datoria de a se îngriji de susținerea casei pentru școală și despre cumpărarea celor ce sunt de lipsă?
- Ce învățături (discipline – n.n.) se propun și după ce cărți se propun acestea? Este potrivită limba cărților de învățătură (...)?
- Numărul acelora ce în anul 1849/50 au umblat la școală!
- Observațiuni.

Răspunsul pe care directorul, Dimitrie Constantini, îl dă acestor întrebări sunt mărturia stării școlii în perioada imediat de după revoluția pașoptistă, perioadă în care au fost suspendate cursurile. Dimitrie Constantini ajunge profesor la Preparandie (Institut Pedagogic) în anul 1817, imediat după absolvirea Facultății de Filozofie din Seghedin. S-a născut în 1792, la Oravița, fiind de origine aromân, având o familie foarte bogată și respectabilă. Va fi senior preparandial din 1817 până în 1850, când va fi promovat director districtual la Oradea, unde moare în 17 oct. 1865. A publicat volumul *Istoria vest și est a Românilor*, la Timișoara în 1857. Documentul se încheie cu semnătura autorului și anul '850.

Ce noutăți aflăm din această „ARĂTARE”? Multe informații sunt cunoscute, cum ar fi faptul că orașul Arad era „liberal regia”, că școala „e preparatorie pedagogică, cu doi ani, de religie greco-ortodoxă”, că s-a înființat în „anul 1812, în noiembrie 3”, prin „grija preafericitului Împărat aug. Francisc I”, că școala dispune de locație, de material pentru învățătură, dar că „se află în starea cea mai rea, neîngrijită, podul dezlipit”. Două sobe deserveșc școala pentru ambele cursuri, dar sunt friguroase. Arhiva Institutului se află într-o „sobă” nepotrivită, unde honvezii au intrat și au distrus, prin ardere, multe acte. În această sobă (încăpere), se mai află globul pământesc, masă, scaune, biblioteca mică, tablă neagră, icoana Împăratului Francisc I, formulare de scris. Mai pomenește de „o sobă curatorială și o cămară pentru lemne”. O mențiune, neclar formulată, se referă la un spațiu închiriat cu 160 fl. pe an, care are „ieșitoarea spre uliță”. Ar trebui, spune directorul: „glob ceresc, sfera armilană (?), un atlas, mapele împăraților Austriei, cretă, secure pentru lemne, iar scaunele, ușile, fereștile, podul tomnit”; „scripturistic de doi ani încoace n-am primit pentru călimări” ș.a. (câteva

cuvinte au fost indescifrabile, dar nerelevante).

Referitor la profesori, precizează că astăzi sunt numai doi: Alexandru Gavra de la anul '821, Atanasiu Șandor de la anul '843. Salariul profesoral este 800 fl. și se capătă de la Deputațiunea funduală (cuvânt șters), care administrează fondurile școlare de religione orientală și care se găsește la Pesta. Din aprilie '849, nu s-a primit salariul, trecându-se în competența orașului Arad.

Banii (pentru Institut) provin din: 1. „*tastul al treilea* (cel pentru școală) *strânge banii prin biserica de religionea noastră*”. 2. Deputațiunea școlară administrează fondurile, „*nefiindu-ne nouă cunoscute fondurile*”. 3. Casa preparandială din Arad; 4. Ioan Beloviciu, negustor român din Arad și țăran din Banat-Comloșu a oferit, în '847, 700 fl. pentru ridicarea acestei case și a și deșus 200 fl., care se află în Casa de păstrare *Sparcassa* din Arad.

Învățăturile propuse sunt următoarele:

1. *Istoria Bibliei*, a Testamentului vechi și nou, *Catehetica*, după manuscrisele rămase de la catehetul Gregoriu Lukacics;
2. *Pedagogia și Metodica*, după manuscris, după propunerile lui Newlander;
3. *Aritmetica*; Specia abstracte concrete, după *Aritmetica rațională*;
4. *Geografia, matematică, fizica*, manuscris după Katona Mihaly;
5. *Gramatica română*, după manuscris Diakonovics Loga;
6. *Istoria regilor Hungariei*;
7. *Citirea și scrisoarea germană*;
8. *Citirea și scrisoarea maghiară*;
9. *Tipicul bisericesc*;

10. *Cântarea bisericească.*

Mai precizează C. D: „*Reforma este de lipsă, să se tipărească acestea, pentru ca să nu se piardă timp cu dictarea, cum ar fi: Istoria Bibliei, Pedagogia, Aritmetica, Geografia, fiindu-ne lipsă prelucrarea unei Gramatici românești, ca să fie mai corecte și mai bine cunoscute*”.

Învățătura se face în limba română.

„Umblă la școală (1849/1850):

- curs I: semestr. 1: 35; semestr. 2: 29;
- curs II: semestr. 1: 16;
- semestr. 2: 14.”, ceea ce înseamnă că numărul de elevi în anul I este 64, iar în anul II de 30 elevi. Menționăm că toți elevii locuiau în **alumneum**, adică în internat.

Rubrica „*Observațiuni*” cuprinde câteva propuneri de îmbunătățire a activității Institutului:

1. Casa preparandială se află într-o stare foarte rea: „*De la revoluțiune, am făcut multe arătări pentru ca să se repare sobele, fără să pericliteze sănătatea profesorilor și preparanzilor.*”

2. În anii din urmă (până în '843) au fost 4 profesori ordinari, precum și doi, unul pentru germană și unul pentru maghiară. Iar din anul acesta, au fost trei, până în anul '848, când au rămas numai doi (e vorba de Al. Gavra și Ath. Șandor).

3. Neprimind plata din aprilie '849 de la Deputațiune, profesorii la cea mai mare disperare au ajuns (partea aceasta a fost ștersă);

4. Între învățături, este de lipsă pentru români *Istoria bisericii românilor și Istoria naturală*;

5. Ar fi de lipsă să se hotărască cu ce învățătură pregătitoare să vină preparanzii la acest Institut (se propune un examen de

admitere, precum și condiții de școlarizare anterioară);

6. Să de desprindă pregătirea preoțească de pregătirea pedagogică, de pregătirea dascălilor români;

7. Ultima problemă se referă la plata la timp a profesorilor.

8. Semnează dr. *Dtru Constantini* 5/ - 850.

Posesorul manuscrisului afirmă că îl are de la preotul Turicu, urmaș al lui Caius Turicu (n. 31 martie 1895, în Târnova), absolvent al Institutului Teologic din Arad și al Facultății de litere din Budapesta. În sept. 1922, Caius Turicu predă **Limba română** la Institutul Teologic din Arad.

Se impun câteva comentarii:

1. Redactarea acestui document oficial este elaborat într-o impecabilă limbă românească, presărată cu câteva regionalisme, dar într-o logică riguroasă și o exprimare corectă din punct de vedere gramatical (deși ne aflăm în anul 1849, când limba română a primit botezul latin abia în anul 1861). Este încă un semn că în Preparandia din Arad s-a vorbit permanent limba română, iar toate cărțile profesorilor, au fost elaborate numai în limba românească; totodată, încă din 1812, predarea cursurilor s-a făcut în românește (pentru orele de maghiară sau germană, limbile oficiale, au fost angajați profesori externi);

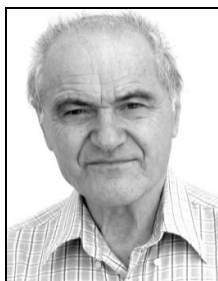
2. Lipsa de grijă a autorităților față de pregătirea învățătorilor în limba română a fost o constantă, iar neglijarea acestui institut pedagogic al românilor nu i-a împiedicat pe profesori să se sacrifice în dorința de a da satelor învățători foarte bine pregătiți pentru vocația de dascăl (a se observa că doi profesori susțineau Planul de

învățământ pentru 94 elevi, fiind deopotrivă pedagogi la internatul acestora);

3. Cu atât pare mai onorabil sacrificiul unor profesori și teologi arădeni din comunitate cu cât, în ciuda atâtor adversități, acest institut a ajuns la venerabila vârstă de 210 ani; aici au învățat eminenti oameni de cultură și de știință, profesorii au fost adevărați intelectuali, autori de cărți, scriitori, oameni de știință, dascăli de vocație, pregătind mii de dascăli, care au umplut satele românești din Transilvania și Banatul sârbesc cu învățătură românească, cu dragostea pentru cultura și civilizația poporului român.

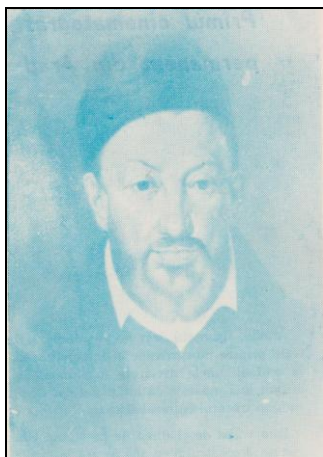
4. Ceea ce am prezentat mai sus este un crâmpel din evoluția Preparandiei „Dimitrie Țichindeal” din Arad, primul institut pedagogic de pregătire a învățătorilor pentru școlile primare românești din Imperiu, apoi Regat și apoi din „*România dodoloață*”. Și astăzi, urmașii dispun de vigoare și personalitate, incluzând o cultură instituțională aleasă și întreținută de un Alexandru Gavra, Petru Pipoș, Roman Ciorogariu, Caius Lepa, Vasile Popeangă și mulți alți elevi deveniți intelectuali de prestigiu, academicieni, episcopi ori scriitori de valoare.

HORIA TRUȚĂ

PRIMUL TEATRU – CINEMATOGRAF DIN ARAD (JACOB HIRSCH, URANIA, JANOS HERBAK, VEAC NOU). CRONOLOGIE ISTORICĂ

Comerciantul Iacob Hirschl din Arad a solicitat Curții Imperiale Viena (nu cunoaștem data) construirea pe cheltuială proprie, din piatră și cărămidă, a unui teatru permanent (clădire, nu instituție), în vederea închirierii.

Iacob Hirschl

1812 – A sosit aprobarea Curții Imperiale, dar construcția nu a început imediat (nu se cunosc motivele).

1817 – Toamna a fost dată în folosință clădirea de formă dreptunghiulară, cu o sală

de spectacole (300-350 locuri), aranjată în stil baroc. Fațada dinspre strada Gh. Lazăr, în stil neoclasic, cu trei uși înalte, în două canaturi, intercalate de coloane ionice adosate zidăriei portante. A găzduit timp de 56 ani spectacole de teatru, opere, concerte prezentate de artiști, trupe locale sau sosite în turneu: Elevii Preparandiei arădene (1818), Derine (1818), Treuman (1845), Johan Strauss – fiul (1847), Mihai Pascaly (1868), Matei Milo (1870). În 1871, este menționată prezența lui Mihai Eminescu component al trupei lui Mihai Pascaly.

1874 – După inaugurarea noului Teatru Municipal, clădirea devine depozit pentru recuzită. S-au făcut unele reparații, fără a fi însă înlăturată scena.

1897 – La Hotelul *Crucea Albă* din Arad, în 13 ianuarie, au fost prezentate pentru prima dată, 13 filme de scurt metraj.

1907 – În urma lucrărilor conduse de arh. Ladislau Steiner, la 30 noiembrie a fost inaugurat Cinematograful *Urania* (500 spectatori), fiind astfel, prima clădire din țară, adaptată să funcționeze în acest scop. Au urmat Cinematograful *Apollo* (1910, Bd. Revoluției 87) apoi *Studio* (1913, str. Vasile Goldiș).

1911 – A fost prezentat în premieră, filmul de scurt metraj despre Porțile de Fier, realizat de profesorul arădean Zaray Jenő.

1913 – S-a prezentat filmul *Războiul de Independență al României* (13 aprilie). Ziarele: *Românul*, *Aradi Közlöny*, *Függetlenség* au publicat articole elogioase la adresa spectacolului.

1913 – La câteva zile după tragicul sfârșit al lui Aurel Vlaicu (Brănești, 13 septembrie 1913), în numărul din 29 septembrie al ziarului *Poporul Român* din Budapesta se menționa că:

*Teatrul-cinematograf Urania din Arad și-a câștigat în schimbul unor jertfe materiale foarte mari, filmul care a eternizat pe pânza sa zborul fatal, prăbușirea și înmormântarea cu o pompă împărătească a genialului inventator. Momente zguduitoare pe care nu le vom uita niciodată, trăiește cel care privește prezentarea acestui film grandios, îndeplinind prin interesul său și o sfântă datorie față de munca titanică a marelui Vlaicu. Anunțul despre acest film a fost reluat elogios de ziarele arădene *Românul*, *Függetlenség* și *Aradi Közlöny*, dar mare a fost surpriza și deziluzia spectatorilor, urmată de scandal public, după premiera din 4 octombrie, când s-a constatat că direcțiunea cinematografului a prezentat moartea tragică și înmormântarea unui pilot elvețian.*

1914 – Cinematograful a fost închis pentru renovare.

1917 – La 5 noiembrie a avut loc redeschiderea cinematografului modernizat de arhitectul Iosif Steiner, care a adăugat holul, treptele spre etaj, un balcon exterior din beton, mărinind capacitatea sălii la 800 locuri. A rulat filmul maghiar *Trei săptămâni* (cu Fedák Sári și arădeanul Kertész Desző).

1926 – În urma unui control, o comisie a primăriei, alcătuită din dr. Alexandru Nagy și dr. Sever Miclea a limitat la șase numărul licențelor în Arad pentru cinematografe, printre care se aflau Urania (1907) și Apollo (1910), ambele în proprietatea lui Adalbert Eles, Iosif Kalmár și Tiberiu Zina.

1927 – La 27 martie, a avut loc premiera filmului *Ionel și Mărioara*, turnat la Arad de operatorul arădean, Iosif Bartok. A urmat filmul *Strada lacrimilor* cu Maria Forescu, după scenariul lui Mircea Filloti și Iosif Bartok.

1928 – La 21 noiembrie a avut loc premiera filmului *Lia*, cu actorii: Lilly Flohr, Mia Teodorescu, George Vraca.

1930 – La 8 martie, a rulat primul film sonor intitulat *Sony Boy*.

1930 – Deoarece nu mai prezenta siguranță, cinematograful a fost închis, fiind formulate primele propuneri de demolare. În urma expertizei arhitectului Iosif Șteiner, au fost executate lucrări de consolidare.

1932 – Redeschis la 1 decembrie cu filmul american *Sărăntocii harnici*, cu actorii Pat și Patachon, cinematografului i se interzic spectacolele în premieră, ci doar reluări.

1934 – A fost prezentat (în reluare) primul film sonor de producție românească: *Insula Șerpilor*.

1937 – Cinematograful *Urania* figurează în Ghidul *Călăuza Aradului*.

1938 – Prin câteva amenajări minore, *Urania* a redevenit cinematograf de premieră (de prim rang).

1945 – Cu un capital de 1 milion lei, proprietarii Eibenschutz Andrei și Mandl Arcadie, au înființat pe strada Gheorghe Lazăr nr. 1-3 firma *Urania – Cinematograf Barthl I*.

1948 – Prin Decretul de naționalizare a industriei cinematografice și reglementarea comerțului cu asemenea produse (3 noiembrie 1948), clădirea a trecut în proprietatea statului.

1950 – Deși a fost dotat cu cel mai nou tip de aparat (sovietic), instituția a decăzut, datorită șubrezeniei sălii. A fost prezentat în reluare filmul românesc: *Răsună Valea*.

1951 – Odată cu filmul *Copilul Dunării*, cinematografului i s-a schimbat numele în *Janos Herbak*.

1954 – Clădirea a fost declarată monument istoric.

1957 – A fost marcată împlinirea a 50 de ani de funcționare în această clădire a unui cinematograful, prin dezvelirea pe fațadă a unei plăci comemorative din marmură. Acolo s-a marcat (greșit), că imobilul a fost construit în 1820. Cinematografului i s-a schimbat numele în *Veac Nou*.

1967 – După prezentarea filmului *Giuseppe la Varșovia*, cinematograful a fost închis definitiv cu propunerea fermă de demolare și reconstruire, motivându-se că pe vechile fundații, clădirea nu se poate repara.

1970 – La 1 iulie a fost înființată Întreprinderea Cinematografică Județeană, cu sediul pe str. Karl Marx (Aradul Nou) nr. 51, cu 229 posturi, dar acest cinematograful nu mai figurează printre sălile de spectacol arădene.

1970 – A fost publicat în ziarul *România Liberă* din 31 martie, un articol nostalgic semnat de dramaturgul Paul Everac.

Broșura aniversară (1982)

1982 – Forurile culturale ale vremii au marcat împlinirea a 75 ani de la înființarea Cinematografului *Urania*, printr-un simpozion.

În continuare nu s-a mai întâmplat nimic demn de luat în considerare.

Pictură Teatrul Hirschl, Arad

TEODOR STOICA

O INIȚIATIVĂ UITATĂ: MAREA SINAGOGĂ A ARADULUI

De-a lungul istoriei, sinagogile și școlile au avut întotdeauna un rol definitoriu în viața comunităților evreiești, reprezentând atât un mod de conservare al credinței și identității, cât și un refugiu din calea antisemitismului, al vremurilor grele. Prezența evreilor pe teritoriul orașului Arad este atestată documentar în anul 1717, însă este cel mai probabil ca aceasta să dateze cel puțin din perioada administrației otomane.

Informații privind existența unui lăcaș de cult al evreilor arădeni avem din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când este consemnată existența unei sinagogi de lemn. După lungi demersuri și acțiuni de opunere din partea autorităților vremii, evreii arădeni în frunte cu rabinul-șef reformator Chorin Áron și judele Hirschl Mózes au reușit în final să ridice o frumoasă și impresionantă sinagogă, dar al cărei

aspect exterior nu lasă de ghicit privitorului că acolo s-ar afla un lăcaș de cult, fapt datorat în principal condițiilor impuse la momentul respectiv.

Sinagoga neologă în perioada interbelică

Sinagoga neologă din Arad se înscrie în lista celor mai vechi lăcașe de cult evreiești din această parte a fostei Monarhii Austro-Ungare, fiind ridicată în perioada anilor 1828-1834, aproximativ concomitent cu sinagoga din Alba Iulia, mult mai redusă ca și dimensiuni, dar menționată deseori ca fiind „cea mai veche sinagogă din Transilvania”. Dacă este să facem o comparație cu marile orașe situate în apropierea Aradului, avem sinagogi de dimensiuni mari la Oradea (sinagoga neologă), Timișoara (sinagoga din Cetate și sinagoga din cartierul Fabric), Szeged (sinagoga neologă) sau ceva mai departe, Satu Mare (sinagoga status quo ante, demolată în anii '60). Toate aceste edificii menționate anterior au în comun faptul că au fost construite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea sau în primii ani ai secolului al XX-lea, având un stil arhitectural distinctiv și un aspect impunător.

În ceea ce privește orașul Arad, comunitatea evreiască a continuat să folosească vechea sinagogă de pe actuala

stradă Tribunalul Dobra, o situație aflată în contrast cu demersurile comunităților evreiești din numeroase alte orașe, care au reușit să construiască noi edificii de cult; acestea nu doar că satisfăceau nevoile spirituale ale comunității de rit mozaic, dar în același timp aduceau o contribuție importantă patrimoniului urbanistic, devenind adevărate puncte de reper, iar în multe cazuri, simboluri ale orașelor.

Ținând cont de evoluția orașului și implicit a comunității evreiești, întrebarea este următoarea: „De ce nu s-a ridicat o nouă sinagogă monumentală și în Arad?”

**Arhitectul Baumhorn Lipót
(1860-1932)**

Nu sunt consemnate demersuri privind ridicarea unei noi sinagogi la Arad în decursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, un lucru absolut firesc, ținând cont de faptul că orașul avea deja o sinagogă de mari dimensiuni, considerată la acea vreme ca fiind una dintre cele mai frumoase din Ungaria.

Lucrurile aveau să se schimbe în primii ani ai secolului următor; comunitatea evreiască din Arad a primit un impuls în acest sens ca urmare a inaugurării impozantei sinagogi din orașul Szeged, construită după planurile arhitectului Baumhorn Lipót între anii 1900-1902.

Astfel, inițiativa ridicării unei noi sinagogi a fost prezentată în cadrul ședinței comitetului de cult al comunității evreiești arădene din data de 9 noiembrie 1903, prezidată de dr. Nemes Zsigmond, avocat, deputat de Făget (comitatul Torontal) și membru de vază al comunității evreiești din Arad. Cu această ocazie, costul viitoarei sinagogi a fost estimat la suma de 500.000 de coroane, urmând ca acești bani să fie obținuți prin diverse surse, precum donații sau plata locurilor în sinagogă.

Se dorea ca arhitectul viitoarei sinagogi să fie chiar Baumhorn Lipót, al cărui portofoliu cuprindea deja o serie de sinagogi impresionante, cum ar fi cele din orașele Fiume (azi Rijeka, Croația), Becicherecu Mare (azi Zrenjanin, Serbia), Timișoara-Fabric, Brașov și nu în ultimul rând, Szeged.

Răspunzând invitației comitetului însărcinat cu noua sinagogă, Baumhorn a venit la Arad în primele zile ale anului 1904, având misiunea de a inspecta fiecare teren propus pentru ridicarea sinagogii, urmând să fie luată o decizie finală. În cinstea cunoscutului arhitect, baronul Dániel Neuman de Végvár a ținut un dineu special la Hotelul „Crucea Albă” (azi „Ardealul”), printre participanți aflându-se și inginerii orașului, Virágh Lajos și Nachtnébel Odön.

În dimineața următoare, Baumhorn Lipót s-a deplasat alături de patru membri ai comisiei (dr. Nemes Zsigmond, Virágh Lajos, Nachtnébel Odön, Deutsch Bernát) în următoarele locații propuse pentru noua sinagogă a orașului Arad:

- capătul dinspre malul Mureșului al străzii Petőfi (azi Unirii), aproximativ în locația Hotelului Parc de mai târziu;

- terenul noului edificiu al Teatrului de Vară, situat în vecinătatea Școlii Normale de Învățători (azi Colegiul Național „Preparandia - Dimitrie Țichindeal”);
- teren aflat în proprietatea avocatului arădean Szende Tivadar (locație neprecizată, dar situată cel mai probabil între Bulevardul General Dragalina și Piața Catedralei);
- Piața Thököly (azi Catedralei), unde la momentul respectiv aveau loc lucrările de demolare a vechii case de rugăciune evanghelice-luterane de la intersecția cu strada Szent István (azi Emanoil Gojdu), urmând ca terenul rămas să fie pus în vânzare;
- casa lui Müller Gyula de pe Calea Arhiducelui Iosif nr. 11 (intersecția Bulevardului Revoluției cu strada Crișan);
- Piața Ferenc (azi Mihai Viteazul);
- depozitul de cherestea „Reiniger Ábrahám Samu” de pe malul Mureșului;
- Piața Béla (azi Podgoria).

În urma observațiilor făcute de la fața locului, comisia a stabilit trei posibile locații:

- strada Petőfi (Unirii), urmând ca terenul viitoarei sinagogi să ocupe porțiuni din Parcul Baross (azi Copiilor), precum și din terenul de joacă aflat în fața Gimnaziului de Stat (azi Colegiul Național „Moise Nicoară”);
- terenul Teatrului de Vară, urmând ca edificiul să fie demolat în eventualitatea ridicării noii sinagogi, cu toate că teatrul fusese construit în urmă cu doar patru ani;

- Piața Ferenc (Mihai Viteazul).

Dintre cele trei finaliste, comisia a căzut de-acord că cea mai bună locație pentru noua sinagogă a orașului este Piața Ferenc (Mihai Viteazul), urmând ca Primăria să doneze terenul.

Această propunere de locație a generat o controversă datorită faptului că avusese loc anterior o înțelegere între Episcopia romano-catolică de Timișoara și Primăria Arad privind terenul din Piața Ferenc, existând în acest sens o inițiativă pentru ridicarea unei noi biserici romano-catolice.

Arhitectul Baumhorn Lipót a declarat ulterior pentru ziarul „Aradi Közlöny” că o locație potrivită pentru noua sinagogă ar fi fost și Piața Béla (Podgoria), însă motivul pentru care nu a putut fi luată în calcul a fost reprezentat de faptul că lăcașul de cult ar fi urmat să aibă altarul îndreptat spre direcția căii ferate (nord), pe când tradiția mozaică presupunea ca altarul principal să fie poziționat în direcția Ierusalimului, lucru care nu ar putea fi posibil în cazul în care locația aleasă ar fi cea din Piața Béla.

Un amănunt interesant este faptul că rabinul-șef Rosenberger Sándor lua în calcul și terenul Teatrului de Vară, edificiu ridicat în perioada anilor 1899-1900, dar care era considerat la momentul respectiv ca fiind inestetic, motiv pentru care ar fi putut să fie demolat.

Referitor la aspectul sinagogii, Baumhorn considera că nu era necesar un tipar anume, specificând în mod expres că nu ar trebui utilizat stilul secession, motivul invocat fiind legat de folosirea excesivă a acestui stil în anii respectivi. Arhitectul dorea să ridice o sinagogă impunătoare, modernă și cu aspect interconfesional.

Sinagoga din Szeged (stânga) și Piața Ferenc / Mihai Viteazul din Arad (dreapta)

Acestea fiind spuse, revenim la dilema inițială: De ce nu s-a mai reușit ridicarea unei monumentale sinagogi la Arad?

Primul gând ne poate duce la izbucnirea Primului Război Mondial în urma atentatului de la Sarajevo din data de 28 iunie 1914, fapt care a dus inevitabil la „paralizarea” oricărei inițiative de acest fel. Un alt motiv poate fi pus pe seama factorului economic, ținând cont că nu s-a reușit stabilirea unor surse exacte privind finanțarea construcției lăcașului de cult, existând totodată și alți factori de acest fel, precum testamentul binefăcătorului Spitzer Ignác (decedat în anul 1909), care a lăsat suma de 200.000 coroane pentru ridicarea noii sinagogi a orașului.

Dezbaterile privind amplasarea edificiului de cult au reprezentat cu siguranță, o altă cauză care a condus la încetinirea demersului; deși erau luate în calcul locații precum Piața Ferenc (Mihai Viteazul) sau malul Mureșului, era de dorit ca un asemenea edificiu impunător și emblematic să fie ridicat chiar pe strada principală a orașului Arad.

Nu în ultimul rând, este foarte probabil ca scindarea comunității evreiești din Arad în evrei neologi și evrei ortodocși (separare avută oficial loc în anul 1909, mai târziu decât în alte orașe) să fi contribuit de asemenea la nematerializarea planului privind noua mare sinagogă.

În loc de concluzie, trebuie să ne gândim ce ar fi însemnat ca orașul Arad să fie îmbogățit cu un asemenea edificiu de cult, despre care consilierii locali de la acea vreme spuneau că nu reprezintă o problemă locală, ci una națională, dorindu-se ca întreaga țară să fie mândră de o astfel de sinagogă. Indiferent de stadiul în care se afla proiectul, este cert că declanșarea Primului Război Mondial a pus capăt inițiativei care ar fi schimbat semnificativ estetica zonei centrale a orașului. După încheierea conflictului și implicit schimbarea granițelor, nu s-a mai adus în discuție proiectul noii sinagogi. Singurul demers cu un rezultat a fost cel al comunității evreilor de rit ortodox, care a reușit în perioada interbelică să construiască o sinagogă pe strada Cercetașilor (azi Cozia), fără a avea însă o legătură cu ceea ce s-a dorit cândva, adică ridicarea unei mari sinagogi a Aradului.

BIBLIOGRAFIE

- Aradi Közlöny*, 8 ianuarie 1904, pag. 5.
Egyenlőség, 15 noiembrie 1903, p. 10.
Egyenlőség, 17 ianuarie 1904, pp. 10-11.
Egyenlőség, 15 octombrie 1905, p. 11.
Egyenlőség, 15 noiembrie 1903, p. 10.
 Glück, Jenő, Gheorghe Kovacs-Eichner, Avraham Krausz, and Josif Schönfeld, *Istoria evreimii arădene*. Tel Aviv, Minimum, 1996.
 Neumann, Victor, *Istoria evreilor din România: studii documentare și teoretice*, Timișoara: Editura Amarcord, 1996.
Pesti Napló, 26 mai 1909, p. 6.

ISTORIE

Dr. DORU SINACI

BANAT DUPĂ BANAT

Banatul reprezintă un teritoriu unitar, înconjurat de frontiere naturale cât se poate de clare și de bine definite: Mureș, Tisa, Dunăre, Cerna. De-a lungul mileniilor, această unitate geografică și-a pus amprenta și asupra structurilor politice, economice, sociale și culturale din acest areal. Către sfârșitul epocii bronzului, densitatea populației din spațiul central-european începuse să crească, iar oamenii aveau nevoie, din ce în ce mai mult, de sare: fie pentru conservarea alimentelor, fie pentru prepararea lor sau pentru suplimentul nutritiv destinat animalelor rumegătoare. Așa se face că salinile transilvănene devin extrem de importante pentru puternicii vremii, cu atât mai mult cu cât sunt singurele mine de sare din această regiune a continentului, pe o rază de aproape o mie de kilometri de jur-împrejur. Preocupat de salvarea financiară a Imperiului Roman, care se confrunta în acea perioadă cu mari probleme economice, proaspăt-numitul împărat Traian nu se duce la Roma pentru a-și pune pe cap cununa de lauri, ci vine de-a lungul Dunării pentru a căuta soluții pentru ieșirea din criză. Le găsește în Dacia, care dispunea de două materii-prime forte: sare și aur. Ca

argument, noțiunea modernă de „salariu” provine din latinescul „*salarium*”, care însemna solda, adică acea cantitate de sare prin care erau plătiți soldații Romei. După cucerirea Daciei, împăratul Traian încartiruește Legiunea a XIII-a Gemina la Alba Iulia, pentru a păzi atât minele de aur de la Roșia Montană, cât și exploatarea de sare din regiune. Cartierul Albei-lulii unde se afla debarcaderul pentru încărcarea plutei cu sare se numește și astăzi „*Partos*” (*port*, în limba strămoșilor noștri), iar culoarul de transport al „*aurului alb*” sunt de fapt chiar granițele Banatului: Mureș, Tisa, Dunăre. Aproape două mii de ani, până la configurarea rețelelor de căi ferate, transportul bolovanilor de sare se făcea pe culoarul navigabil Mureș-Tisa-Dunăre. Legionarii romani organizau munca pentru păstrarea râurilor în stare navigabilă, iar în primul mileniu creștin beneficiile financiare obținute de pe urma valorificării „*aurului alb*” erau trimise la Roma, iar mai apoi, din secolul al V-lea, la Constantinopol. Ca dovadă, marea majoritate a monedelor descoperite pe culoarul Mureș-Tisa-Dunăre sunt de proveniență romană sau bizantină. Un alt argument, incontestabil, este evidențiat de existența fortificațiilor care păzeau transportul sării. Deoarece se putea naviga doar pe timpul zilei, iar un parcurs de plute în aval acoperea un traseu de aproximativ 20-25 km, pe malurile Mureșului, Tisei și Dunării găsim și astăzi ruine de cetăți dacice, castre romane, mănăstiri bizantine și mai apoi catolice, tot la fiecare 25 de kilometri. Să le enumerăm doar pe cele din județul Arad: cetatea dacică de la **Săvârșin**, ruinele mănăstirii de la **Bulci** – unde s-au găsit și cărămizi cu inscripția Legiunii a XIII-a Gemina – ruinele

mănăstirii de la **Chelmac** („*Eperyes*”, cum apare în actele Vaticanului), **Lipova** – impresionanta Lippa de odinioară, considerată capitala de drept a Banatului vreme de mai bine de cinci secole, unde era și Cămara de Sare a Regatului – **Bizere** (unde s-a descoperit un minunat mozaic de factură bizantină, dovadă a faptului că mănăstirile mureșene se subordonau în primul mileniu creștin ierarhiei de la Constantinopole), **Arad-Vladimirescu**, **Arad-Ceala**, **Hodoș-Bodrog** – mănăstirea cu cea mai veche locuire monahală neîntreruptă din țară – **Bezdin**, iar în județul vecin **Igrış** și **Cenad** (Morisena, adică „cetatea Mureșului”, unde își va așeza reședința Sfântul Gerard).

Majoritatea localităților din Banatul mureșan au tiparele sigilare (ștampilele vremii) în formă rotundă, cu o barcă prevăzută cu velă, semn clar că transportul sării reprezenta principala îndeletnicire a locuitorilor. Localitatea Micălaca, de exemplu, astăzi un cartier al municipiului Arad, a fost populată în exclusivitate cu transportatori de sare români, iar posesorul agricol al gospodariilor micălăceni se numește și astăzi „*Composesoratul Navigatorilor de Sare Micălaca*”. De aici, dar și din faptul că majoritatea localităților riverane Mureșului sunt locuite majoritar de către români, deducem că cei mai mulți dintre navigatorii de sare de pe culoarul Mureș-Tisa-Dunăre erau strămoșii noștri, această îndeletnicire fiind și una extrem de periculoasă. Se transportau și alte materiale, fie în avalul apei, fie în amonte. Așa se întâmplă pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când sătenii din Chelmac își ridică o biserică nouă, de piatră și zidărie, iar pe cea veche, de lemn, o

vând sătenilor din Tisa, localitate aparținătoare comunei hunedorene Câmpuri-Surduc. Cei care transportă în aval biserica de lemn, pe o plută trasă de cai, de la Chelmac, până la Tisa, sunt plutașii de pe Mureș. Biserița de lemn este în picioare și astăzi, fiind declarată monument istoric deoarece conține și o pictură absolut inedită: sus, pe tavan, lângă icoana lui Iisus Pantocrator, zugravul vremii a imortalizat martiriul lui Horea și Cloșca, eveniment ce lăsase urme adânci în conștiința românilor mureșeni de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor.

Această unitate geografică a Banatului, dublată de interesele economice și politice manifestate de către marile puteri ale vremii în ceea ce privește dominarea regiunii, va influența și dezvoltarea culturală a spațiului bănățean. Deloc întâmplător, prima înfățișare a limbii protoromâne este evidențiată în Banatul anului 449 d.Hr., când împăratul bizantin Theodosie al II-lea trimite o delegație diplomatică la curtea hunului Attila, delegație condusă de către generalul Maximius. Tabăra hunilor era așezată în apropierea Vârșețului de astăzi, iar din delegația bizantină făcea parte și cronicarul Priscus, de la care ne-au rămas câteva descrieri extrem de importante în ceea ce privește înfățișarea limbii noastre străvechi. Astfel, Priscus menționează în cronică sa că bizantinii trimiși în delegație diplomatică au avut de traversat câteva râuri navigabile pentru a ajunge în tabăra hunilor, iar la curtea lui Attila se vorbeau trei limbi: huna, gotă și aușona. La masa oficială dată în onoarea bizantinilor, Priscus s-a așezat lângă un aușon, cu care s-a putut înțelege în limba acestuia, de sorginte latină și tot acest proto-român a realizat și oficiile

de traducere, pentru ca bizantinii să se poată înțelege cu hunii.

Descrierea primului cântec din istoria noastră națională îl găsim tot în Banat, de această dată în Cronica Sfântului Gerard de Cenad. Călugărul benedictin Gerardo, originar din Veneția, a jucat un rol esențial în creștinarea ungarilor la începutul celui de-al doilea mileniu. Vine la Morisena (Cenadul de astăzi) în anul 1030 și îi mută pe călugării pro-bizantini din mănăstirile din Banatul mureșan, aducând în locul acestora călugări apuseni (benedictini, la început, după care vin cistercienii și franciscanii). Sfântul Gerard moare în anul 1046, fiind asasinat de către ungurii conduși de Vata, care renunță la creștinism și recad în păgânism, pe dealul Gellért de lângă Budapesta. Din legendele gerardiene ne rămâne, însă, descrierea unei slujnice tinere, care învățea la o râșniță de făină și cânta un cântec de-al locului (Banatul mureșan).

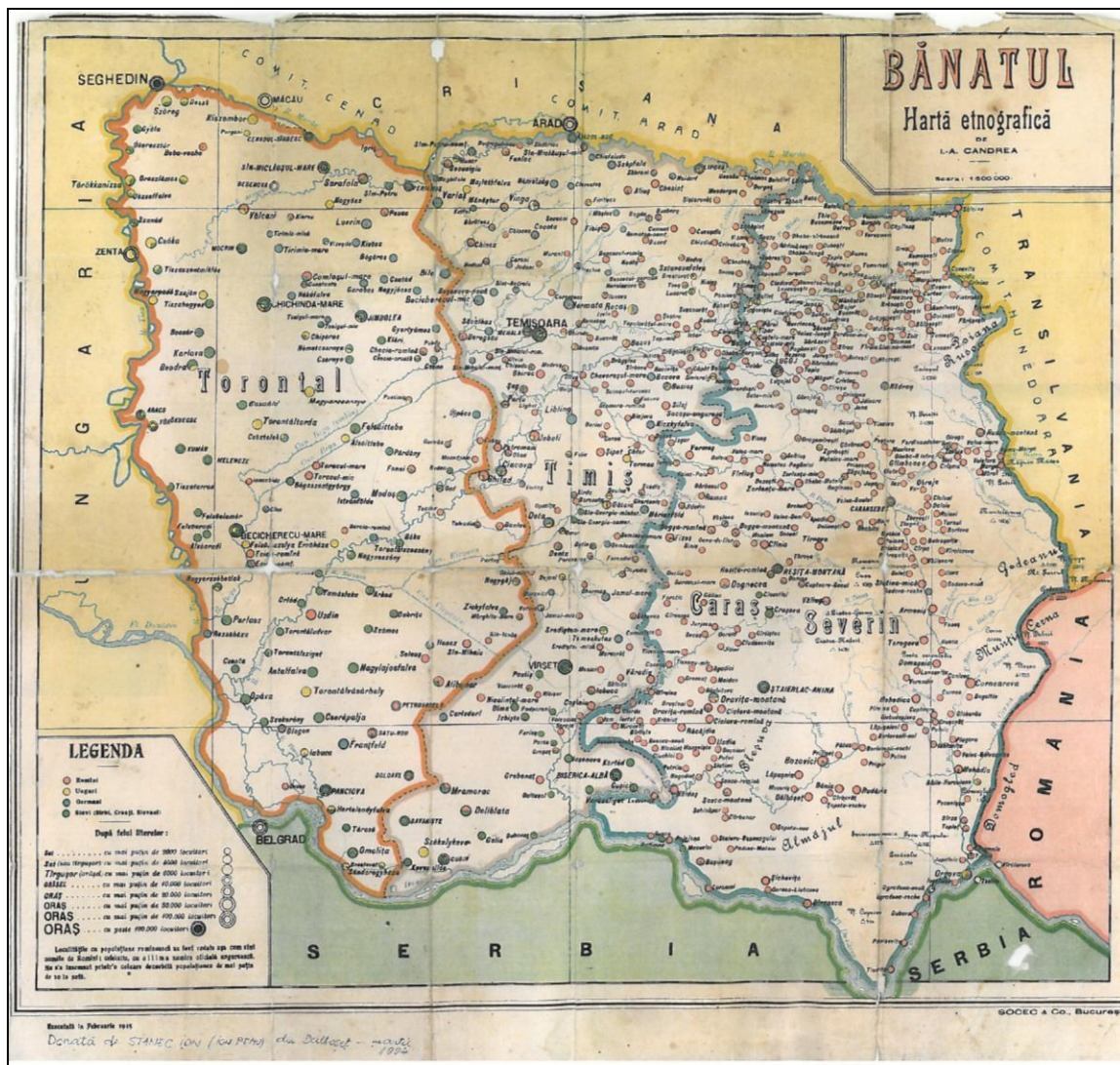
Revenind la granițele naturale ale Banatului și la faptul că aceste frontiere erau navigabile, deci tranzitate în permanență, putem trage concluzia că acest fapt a contribuit din plin la crearea unei unități etno-lingvistice și culturale de jur-împrejurul spațiului bănățean. Așadar, legăturile bănățenilor cu spațiul bizantin nu sunt nicidecum intermediare de către sârbi – care ajung în Banat abia pe la mijlocul secolului al XV-lea, fiind aduși de către comitele Pavel Chinezu – ci trebuie cercetate în dezvoltarea lor firească, pe fondul moștenirilor romane care impregnează spațiile central-european și balcanic pe toată întinderea acestora. Costumul popular bănățean, cu pieptar, curea, cămașă lungă, opinci, obiele și clăbăț

(căciulă) reprezintă o stilizare extrem de fidelă a uniformei militare romane, iar pe murii bisericilor din Banat sunt pictați mulți sfinți luptători purtând astfel de costume naționale. Cât despre asemănarea costumelor populare feminine din Banat cu portul împărăteselor bizantine nici nu trebuie să mai facem vorbire, mai ales atunci când ne referim la ceapsă sau la bogăția florală a „cătrânelor”. Chiar și exclamația tipic bănățeană „aidomine” conține o puternică moștenire romană.

Aș insista nițel asupra dubașilor bănățeni, un obicei pre-creștin păstrat până în zilele noastre. Firește, comunicarea prin tam-tam (tobe) este proprie tuturor spațiilor împădurite de jur împrejurul Pământului, din Făget, până în jungla Amazonului. Ne interesează, însă, particularitățile dubașilor bănățeni, care îmbracă forme ancestrale ce dezvăluie, cu maximă precizie, scurgerea mileniilor. În primul rând data obiceiului dubelor: solstițiul de iarnă, în Ajunul Crăciunului, când avem noaptea cea mai lungă și ziua cea mai scurtă a anului. Atunci colindă dansatorii-dubași, configurând două cercuri în forma cifrei opt: „*răsari soare cât mai mare / și-ncălzește lumea tare*”. Trecându-se unul pe altul pe sub mână, un cerc se micșorează (cercul care simbolizează noaptea), în vreme ce celălalt cerc (ziua) se mărește. Una peste alta, o coregrafie extraordinară, care împreună cu „*florile dalbe*”, cu „*lerui-ler*”, cu „*dai-domnului Doamne*” și cu multe alte expresii de sorginte latină care împodobesc minunatele colinde bănățene dezvăluie cel puțin două mii de ani de istorie. Iată de ce, dacă analizăm în profunzime izvoarele istorice și structurile etnografice

vechi, fără să aducem în discuție și alterațiile moderne sau contemporane – cum ar fi muzica de petrecere, de exemplu – nu găsim nicio influență sârbească,

ungurească sau șvăbească majoră în tot Banatul, ci doar confluente firești, de suprafață, care se petrec, însă, în ambele sensuri. Fondul rămâne unul nealterat, de factură latină, caracteristic întregului Imperiu Roman, iar mai apoi, Bizantin.

Harta etnografică a Banatului, realizată de I. A. Candrea, inscripție olografă „Donată de Stanec Ion (Ion Pemu) din Dalboșeț – martie 1994”

GABRIELA ADINA MARCO

FAMILIA JAKŠIĆ DE NÄDLAC, CTITORII ȘI DONAȚII

Reputația familie Jakšić nu a constat doar din curajul pe câmpurile de bătălie, ei fiind cunoscuți și în calitate de ctitori și donatori pentru mai multe locașuri de cult.

Primele date concrete despre existența unei comunități ortodoxe la Nădlac datează din veacul al XV-lea, odată cu așezarea sârbilor pe malurile Mureșului. Imediat după așezarea la Nădlac, nobilii Jakšić au ordonat construirea unei biserici ortodoxe în imediata apropiere a cetății lor, cunoscută astăzi sub numele de „biserica din Dolmă”.

Ideile husite și apoi cele ale reformelor lui Martin Luther, care au circulat în Europa secolelor XV-XVI, au ajuns și la Nădlac. Stăpânul domeniului Nădlac, Petru Jakšić, a luat în căsătorie pe Ana – fiica unui nobil ceh husit. Căsătoria s-a încheiat cu condiția ca Ana să își păstreze credința străbunilor săi. Legenda spune că din această cauză, Jakšić nu a construit un nou lăcaș de cult, ci a împărțit biserica din fața cetății cu un perete la mijloc: de o parte, slujeau ortodocșii, iar de cealaltă parte, husiții. Ideile formulate de Martin Luther, prin stăpâna Ana, au fost adoptate de către supuși. Aceștia au construit o

biserică la Nădlac, care, se pare, este cea mai veche biserică lutherană din Transilvania. În veacurile al XIV-lea și al XV-lea, stilul arhitectonic abordat de majoritatea noilor construcții era cel gotic, predominante fiind bisericile-hală. De asemenea, o altă caracteristică a fost faptul că aceste construcții erau în proporție aproape de 100% de zid.

Pe lângă faptul că, în momentul stabilirii lor la Nădlac, au ctitorit o biserică lângă zidurile cetății, diverși membri ai familiei Jakšić au contribuit la dezvoltarea vieții religioase ortodoxe din sud-estul Europei.

Athosul este o peninsulă muntoasă în Marea Egee, având o suprafață de 339,5 km², având o lungime de aproximativ 30 km și o lățime medie de circa 12 km, iar cel mai mare înălțime o are vârful Athos, de 2033 m, cu capitala peninsulei este la Careia. Încă de la începuturile creștinismului, această peninsulă a devenit o adevărată „republică monahală”, prin ridicarea a numeroase mănăstiri și schituri ortodoxe. Aici, în Muntele Athos, Sfântul Sava al sârbilor a ctitorit mănăstirea Hilandar, închinată Sfântului Trifon în 1198. Hramul mănăstirii este Intrarea în Biserică a Maicii Domnului. După câțiva ani, tatăl Sfântului Sava, despotul Ștefan Neman Dușan a reconstruit mănăstirea, s-a călugărit aici sub numele de Simeon, ajungând stareț. Mănăstirea este localizată la câțiva kilometri în interiorul peninsulei, fiind așezată într-o vale strâmtă și umbroasă. Este socotită a fi a patra mănăstire ca importanță dintre cele douăzeci de mănăstiri suverane din Sfântul Munte. Aceasta a fost întreținută și populată în mod neîntrerupt de către călugări sârbi, de la înființare și până în

zilele noastre. Mănăstirea Hilandar a rămas un simbol al culturii și vieții religioase sârbe, iar conducătorii sârbi nu au conștientizat a face daruri și donații mănăstirii de-a lungul secolelor ce au urmat. Complexul monastic include între zidurile sale de apărare biserica principală (katholikon) și un număr de capele mai mici, precum și chiliile călugărilor, camerele pentru oaspeți, o bibliotecă, trezoreria și o bolniță (spital).

Printre donatorii de origine sârbă ai mănăstirii Hilandar din Muntele Athos s-au numărat și nobilii Jakšić. Milița, văduva lui Ștefan, fiul lui Jakša, s-a angajat în anul 1505 ca, împreună cu fiii săi, cât va trăi, să doneze mănăstirii Hilandar, câte 130 de ducați anual. Condiția pentru respectarea acestui angajament, înscrisă și într-un hrisov de danie, era ca în fiecare an, în zile prestabilite, să fie înălțate rugăciuni pentru membrii familiei Jakšić: pentru cei morți, pentru liniștea sufletului lor, iar pentru sănătatea celor vii. Hrisovul de danie a fost redactat la Nădlac, fiind semnat de doamna Milița și fii săi, Ștefan și Marko.

La mijlocul secolului al XVI-lea mănăstirea Hilandar a fost vizitată de țarul rus Ivan IV Vasilievici, iar călugării l-au implorat să îi ajute împotriva turcilor, totodată, solicitând și ajutor material. Astfel, Ivan cel Groaznic, în urma donațiilor consistente, a devenit nou binefăcător al mănăstirii Hilandar. Afecțiunea sa pentru mănăstirea sârbă se explică prin descendența sârbă a țarului, prin legături de rudenie cu familia Jakšić.

Mănăstirea Bezdin. Jovan Jakšić, nepotul lui Dimitrie Jakšić și fiul lui Petru Jakšić, și-a donat o parte din avere pentru inițierea ridicării Mănăstirii Bezdin în anul 1539, ulterior, viețuind aici ca monah. Se

întâmpla pe vremea arhimandritului Ioasaf Milutinovici, iar construcția a fost finalizată cu ajutorul comunității monahale care a viețuit la mănăstire și a credincioșilor din satele învecinate, după cum consemna Leontie Bogojevici-ieromonahul pe o filă de Psaltire (aflată acum la Vârșeț).

Situată la 36 km vest de Arad, pe malul sudic al Mureșului, Mănăstirea Bezdin cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (15 august pe stil vechi, 28 august stil nou), este una dintre puținele mănăstiri ortodoxe sârbe din România care mai funcționează în zilele noastre. Accesul la mănăstire se face de pe șoseaua Arad-Periam, pe un drum care se ramifică spre dreapta, la intrarea în satul Munar. Cândva această mănăstire era ascunsă în pădurea deasă și falnică ce o înconjură. Numele mănăstirii vine de la pârâul Bezdin, care formează o serie de mlaștini cu stufăriș în partea de vest a locașului de cult, creând un peisaj pitoresc.

Conform organizării Bisericii Ortodoxe Sârbe, mănăstirile sunt împărțite în trei categorii: arhimandrii, egumenii și filiale. Criteriile legate de încadrarea mănăstirilor în aceste categorii erau legate de puterea economică și prestigiul așezămintelor monahale. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mănăstirea Bezdin a fost încadrată la categoria arhimandrii, starețul având grad de arhimandrit. Pe teritoriul Banatului,

același rang îl dețineau și mănăstirile Sfântul Gheorghe și Mesici.

Mănăstirea Bezdin a fost incendiată de turci în timpul ocupației otomane a Banatului, însă nu a fost părăsită de călugări, care au ridicat o biserică de lemn în care au slujit până la construirea locașului de cult actual. Biserica de cărămidă s-a construit după 1690, în stil bizantin, în formă de treflă cu trei abside. După anul 1740, urmează o perioadă de dezvoltare a mănăstirii, pe timpul egumenului Teodosie Veselinovici care se stabilește la Bezdin, venind de la Mănăstirea Vincia din Serbia împreună cu obștea, de unde au fugit prizonieri de turci. Printre numeroasele obiecte de cult deosebit de valoroase, au adus și Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, de proveniență de la Muntele Athos.

Începând cu anul 1776, documentele vremii atestă faptul că la mănăstirea Bezdin a funcționat o școală. După desființare, mănăstirea a continuat să finanțeze școala confesională din localitatea Munar. În septembrie 1903, școala din Munar era pe punctul de a fi închisă de autoritățile statului, deoarece nu corespundea cerințelor sanitare. Din banii proprii, mănăstirea Bezdin a construit o clădire destinată școlii, activitatea acesteia continuând și în anii următori. În acea perioadă este atestat ca stareț Isac Doșen.

Pe lângă școala din Munar, și alte localități din jurul mănăstirii au fost sprijinite cu importante sume de bani pentru întreținerea școlilor. Astfel, în anul 1906, mănăstirea Bezdin a oferit un ajutor în valoare de 6000 coroane pentru ridicarea școlii din Mănăștur. În același an, s-a oferit un ajutor de 1000 de coroane pentru

ridicarea unei școli de fete în localitatea Gelu.

Începând cu anul 1922, la Bezdin se deschide o școală specială pentru monahi.

Conform conscripției mănăstirilor din anul 1775, Bezdinul se afla pe primul loc între mănăstirile din Banat în ceea ce privește importanța averilor și a veniturilor realizate. Astfel, mănăstirea a dispus de suficiente fonduri pentru realizarea a numeroase renovări ale complexului monahal, pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea.

În anul 1741, în partea vestică a locașului de cult s-a construit o nouă clopotniță. Din păcate, astăzi, această construcție tinde să se desprindă de corpul clădirii, existând fisuri mari în zidărie.

În anul 1753, cunoscutul pictor arădean Ștefan Tenețchi pictează iconostasul bisericii. În anul 1755, se execută lemnăria și se donează sfânta masă de marmură din Altar. Încă din anul 1771, conacul mănăstirii avea peste 52 de încăperi (parter și etaj), capelă, antreu, trapeză. Documentele vremii atestă faptul că, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, 16 călugări viețuiau la mănăstirea Bezdin.

În anul 1802, pictorul academic Jacov Orfelin pictează un iconostas complet nou, realizat de sculptorul Axentie Marcovici, iar în anul 1833 se execută importante lucrări de reparații.

În anii 1850-1851, la mănăstirea Bezdin s-au executat lucrări de reparație, în special la clădirile anexe, iar în 1860, pe vremea arhimandritului Antonie Nako, s-au efectuat ample lucrări la corpul de chilii și la biserica ansamblului monahal. În anul 1862, Lazăr Ianici din Arad a sculptat stranele și

scaunele din biserică, efectuând și lucrări de reparații a iconostasului.

Capela mănăstirii Bezdin (paraclisul de iarnă) poartă hramul Schimbarea la față (6 august stil vechi, 19 august stil nou), fiind renovată și pictată de către arădeanul Frank Gostinčar în perioada 1884-1887.

Noi lucrări de renovare a bisericii mănăstirii Bezdin au avut loc în anul 1888, când stareț al mănăstirii era egumenul Nicanor Nedelcovici. S-a înlocuit turnul bisericii și s-a acoperit întreg acoperișul cu tablă de aramă.

Între anii 1912-1922, pictorul sârb Ștefan Alexici a executat mari compoziții picturale, aflate azi la Vicariatul Ortodox Sârb din Timișoara spre mai bună păstrare. Tot la Vicariatul din Timișoara se află și parte din pictura iconostasului, precum și un bogat fond de carte al bibliotecii mănăstirești.

Conform unui inventar din anul 1880, mănăstirea Bezdin deținea următoarele suprafețe agricole: pământ arabil (1336 jugăre), fânețe (58 jugăre), grădini (4 jugăre), livadă de pruni (13 jugăre), pădure (500 jugăre), sălcării (16 jugăre), pământ rătăos (150 jugăre), vii (28 jugăre), pământ mlăștinios neproductiv (110 jugăre), în total deținând 2215 jugăre. În acea perioadă, Bezdinul era cea mai bogată mănăstire sârbească din Banat.

Pământul și creșterea animalelor reprezentau principalele surse de venit ale mănăstirii Bezdin. Datorită calității superioare a pământurilor arabile, mănăstirea Bezdin era recunoscută pentru cultivarea de cereale, iar în ceea ce privește efectivul de animale, în anul 1880, mănăstirea Bezdin deținea 605 oi, 286 porci, 45 vite cornute, 7 cai și 4 măgari.

Pentru sporirea veniturilor, mănăstirea Bezdin, ca de altfel și alte așezăminte monahale din Banat, a ridicat o moară pe Mureș, care era exploatată de morari experimentați și care plăteau mănăstirii făină de grâu (4500-5000 kg anual) sau porumb (1500-2000 kg anual). Începând cu anul 1880, mănăstirea nu a mai primit produse, ci o sumă de bani în fiecare an, ca arendă a morii de pe Mureș. Avantajul de a fi în apropierea surselor de apă a determinat închirierea acestora pentru pescuit, în urma căruia mănăstirea câștiga în natură, dar și în bani.

În același scop, mănăstirea Bezdin a deținut și două cârciumi în localitatea Munar. Aici se comercializa o mare parte a vinului și a țuicii realizate din viile și livezile mănăstirii. Viile mănăstirii Bezdin se întindeau pe o suprafață de 28 de jugăre, împărțite în trei parcele: una de 11,5 jugăre la Munar, una de 12,5 jugăre la Grădiște, în apropierea drumului dintre Arad și Secusigiu, iar a treia parcelă, de 12 jugăre, se găsea la Păuliș. Mănăstirea Bezdin mai avea ca surse de venit cele 500 de jugăre de pădure, precum și stuful din bălțile și mlaștinile din apropiere.

Mănăstirea Bezdin adăpostește moaștele Sfântului Kirill Mărturisitorul, canonizat în anul 2011. Kirill a fost un călugăr ortodox, care a luptat pentru dreapta credință și pentru libertatea poporului în urmă cu aproape 200 de ani.

Născut în Dalmația, în jurul anului 1792, Kirill a devenit frate al mănăstirii Savina (Dalmația), ajungând la Bezdin în anul 1846. Protosinghelul Kirill Țvetcovici este arestat pe data de 4 decembrie 1821 la Șibenic, când a avut loc revolta poporului sârb împotriva unirii religioase. Este

încătușat în lanțuri grele și aruncat într-o temniță plină de umezeală. Fiind un mare luptător împotriva instituirii noii confesiuni, a fost condamnat la temniță grea, pedeapsa trebuind să o ispășească pe o insulă pustie din Marea Mediterană. Însă, este grațiat de către împăratul Ferdinand I, în anul 1842, cu condiția de a fi exilat și izolat într-una din mănăstirile sârbești, în acest scop fiind desemnată mănăstirea Bezdin.

Fiind înștiințați de sosirea lui Kirill, călugării de la Bezdin au clădit în podul mănăstirii o mică chilie situată în partea de nord a complexului monahal. Chilia avea 2 m lățime, 3 m lungime și 2 m înălțime, fiind prevăzută cu două ferestre mici la capătul podului, unde Kirill a viețuit în izolare timp de patru ani, neavând voie să vorbească cu nimeni.

Părintele Kirill a trecut la cele veșnice la data de 29 septembrie 1857, fiind înmormântat în curtea mănăstirii, lângă peretele din stânga a pronaosului. Moaștele sfântului au fost descoperite în anul 2011, datorită unui vis. După canonizarea Sfântului Kirill, moaștele sale au fost așezate în mănăstire, fiindenerate atât de credincioșii sârbi, cât și de cei români.

Multă vreme, singura viețuitoare a mănăstirii a fost Maica Anghelina, care a trăit în mănăstire în multe lipsuri, dar cu permanentă încredere în ajutorul lui Dumnezeu. Până în anul 2000, mănăstirea nu a fost racordată la curentul electric. Credincioși cu inimă mare din Munar au ajutat-o pe Maica Anghelina la treburile gospodărești. Aceasta a trecut în lumea dreptilor în 31 octombrie 2014, la vârsta de 84 de ani.

Cele două personalități ale mănăstirii au devenit personaje de roman, viața lor

fiind descrisă cu măiestrie de scriitoarea Lia Alb (Viorica Popescu), iar cele două romane, „Maica Anghelina” și „Pădurea din biserică”, au avut un mare succes.

BIBLIOGRAFIE

Godea, Ioan, *Arhitectura din România între anii 1300-1700. Sinteze. Crestomație. Reconstituiri. Imagini*, Oradea, edit. Primus, 2011.

Lazarevschi, Gheorghe, „Repertoriul monumentelor religioase de pe cursul inferior al Mureșului”, în *Ziridava* (Arad), 1979, nr. XI, pp. 999-1016.

Lupulovici, Vasa, *Mănăstirile sârbești din Banat. 1865-1918*, Timișoara, edit. Mirton, 2006.

Marco, Gabriela Adina, „Familia nobiliară Jakšić de Nădlac”, în *Ecclesia* (Nădlac), anul XI, nr. 3 (44), august 2010 [nr. 4 (45), noiembrie 2010], p. 2-3.

Neyrat, Alexandru-Stanislas, *Athosul, note dintr-o excursie prin peninsula și pe muntele călugărilor*, București, edit. Prietenii Cărții, 2002.

Țiucra, Pribeagul, Petre, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936.

Pliant cu istoricul mănăstirii Bezdin, 2004.

<http://www.proarad.ro/bezdin/> (24 septembrie 2010).

NICOLAE NICOARĂ-HORIA

GHEORGHE POPA DE TEIUȘ (1824-1867)

Puțini sunt cei care își mai aduc aminte de el, de marele „bărbat al neamului” – cum îi spuneau pe drept cuvânt contemporanii –, de cel dintâi comite suprem român (prefect) al Aradului de la 1864 – GHEORGHE POPA DE TEIUȘ.

Arădenii de azi abia îi mai deslușesc chipul de dincolo de negurile lungi și încâlcite ale istoriei orașului lor. Ca toți bărbații vestiți ai locului, scoborâtori în Câmpia Aradului din Deseștii

Maramureșului, din Apuseni, de la Brad, de peste tot spațiul românesc, și rădăcinile sale se trag dinspre aceleași locuri binecuvântate ale Nordului de Țară Românească.

De origine familia Popa vine în Podgoria Aradului din comuna Diod, de lângă Teiuș-Alba Inferioară de atunci, în jurul anului 1777.

Prin actul oficial „*Deliberatum*”, scris în limba latină și datat 28 iunie 1777, Aiud (Nagy Enyed), se certifică faptul că familia Popa a locuit în Diod (azi localitatea Stremț) în anul 1665, dar în urma foametei de atunci și a altor împrejurări a fost nevoită să se mute în podgoria Aradului, la Galșa.

Părinții săi erau țărani cu oarecare stare materială. Mama sa, Elena Châlb, din Mâsca, tatăl său, Ioan Popa, din Galșa, care își pierde viața în urma evenimentelor din toamna anului 1849, fiind împușcat, pentru vina de a fi tras în dungă clopotele bisericii, clopotele bisericii la care slujea ca epitrop, anunțând sătenilor săi și celor din împrejurimi, primejdia ce se apropia...

Martorii acestor evenimente îngrozitoare povestesc: „*Sosind Kosutiștii l-au prins, l’or legat și în mijlocul comunei lângă ograda mare alui br. Bohuș, după 24 de ciasuri, legându-l la ochi, l-au împușcat*”...

Aici, în localitatea de lângă Șiria lui Slavici de mai târziu, se naște la 6 februarie 1824, „băiatul genial” – cum îl numea învățătorul de la școala primară din sat.

După terminarea ei urmează cursurile de șase clase ale liceului din Arad (1836-1842), absolvindu-le ca elev eminent. Studiază, timp de patru ani, la Academia de drepturi din Oradea-Mare, unde a lucrat ca practicant în cancelaria mecenatului Emanuel Gojdu. La vârsta de 22 de ani, în

1846, era deja avocat în Arad, devenind în foarte scurt timp cunoscut și apreciat de contemporanii săi, atât în rândul intelectualilor vremii cât și a poporului de rând. Un an mai târziu tânărul avocat se căsătorește cu Alexandra, fiica unui mare proprietar din Arad, Alexiu Popovici, fiindu-i naș renumitul avocat și om politic din Arad, Ioan Popovici Desseanu.

„El, Gheorghe Popa, avea o fire blândă și ducea o viață retrasă, nu râvnea deloc după mărire și renume, avea însă o inimă mare, suflet nobil, care îl puneau mai presus de cei ce îl înconjurau... Pacea și înțelegerea o căuta întotdeauna”. (Revista *Familia*, nr. 32/1866).

Este angajat de către episcopul Aradului, Gherasim Raț, ca notar consistorial și secretar la Episcopia Aradului, fără să pretindă un onorar anume.

În luna august 1849 i se oferă postul de pretor la Șimand, de unde în 30 iunie 1852, la 28 de ani, este transferat la Cinteii (lângă Chișineu-Criș), ca primpretor.

După doi ani de muncă îl întâlnim ca primpretor-judecător la Ineu, unde pune bazele spitalului din localitate pentru ocrotirea celor bolnavi, „pentru aceia cari nu aveau putința de a merge la spitalul județean din Arad.

Pentru felul în care **„mâna de fier a lui Gh. Popa știa să înfrunte pe cei certați cu legea și ordinea”** (s.n.), în primăvara anului 1854, împăratul Francisc Iosif îl decorează cu crucea de aur cu coroană.

De la Ineu, pe același post îl găsim în Salonta (Bihor). Și aici a căutat să întroneze ordinea, **„să stârpească corupția, mituirea, aceste burueni veninoase de cari se vede că suferă societatea rămasă în urma războaielor”** (s.n.).

În anul 1959 Gheorghe Popa de Teiuș este referent la Tribunalul din Oradea-Mare, iar din anul 1861 la Tribunalul din Arad, înființat la insistențele sale.

În ziua de 5/17 septembrie 1861 la Arad se întrunesc reprezentanții de frunte ai românilor din eparhia Aradului, printre care îl regăsim și pe Gh. Popa de Teiuș, care hotărăsc constituirea unei societăți de lectură, a unei adevărate asociații culturale. Astfel, la 12 mai 1863, în sălile hotelului „Crucea Albă”(Ardealul de azi) din Arad, se înființează **„Asociațiunea națională arădană pentru cultura și conversarea poporului român”**, unde îl întâlnim alături de Miron Romanul, Atanasie Șandor, Vincențiu Babeș, Anton Mocioni, Ioan Popovici Desseanu, ș.a.

Conform **Statutelor** sale, Asociațiunea „voiește a înainta cultura poporului român, prin ajutor material, prin ajutor spiritual...”

Este ales deputat în Dieta de la Budapesta – casa legiuitoare, printre cei 11 precursori ai luptătorilor naționali: Ioan Popovici Desseanu, Iosif Pop, V. Buteanu, Sigismund Popovici, Vincențiu Babeș ș.a.

Aici, în luările de cuvânt, mai ales în „chestia națională, vorbirea sa „are miros de Viena”. Numit jude suprem la Tabla regească din Budapesta – cel mai înalt for de justiție de atunci – atrage atenția Vienei și după numai 2 ani de activitate, în septembrie 1864, este „referendar aulic la Viena”, primind în același timp și distincția de „conzilier de curte”, (primul român ajuns pe această treaptă).

În orașul Arad, aflat în opoziție față de Viena, cel dintâi prefect român, Teodor Șerb, din motive politice este „absolvat” și la 8 noiembrie 1864 în locul său este instalat consilierul de curte și referendar la

cancelaria aulică – Gheorghe Popa de Teiuș – **comite suprem al orașului și județului Arad.** (Ziarul *Arad*, Nr. 130, din 3/ 28 oct. 1864).

La aflarea veștii de numire, Gh. Popa de Teiuș înaintează la 26 octombrie 1864 Excelenței sale, Contelui Hermann de Zichy, primcancelar aulic, cererea de abdicare de la demnitatea de prefect acordată lui : **„având în vedere că anii trecuți prin morburi (boli), cazuri de moarte,(soția sa, Alexandra, moare în anul 1865, s.n.) și prin transferări, am suferit mult și că, pentru instalarea unei gospodării de casă nu sunt amenajat și nu am mijloace, ca să-mi pot procura cele necesare pentru o gospodărie, poate în cel mai însemnat post din țară, precum este prefectura Aradului, iar în timpul din urmă, trăind singuratic, la oraș, fără familie nu sunt provăzut de loc, cu cele trebuincioase, rog respectuos pe Excelența Voastră, ca încă înainte de a fi dispensat din postul prezent, să binevoiți a-mi exopera dela Maj. Sa Apost. Împ. Reg”.**

Cu toate acestea, la 8 noiembrie 1864 este instalat ca prefect al orașului și județului Arad, „fără nici un alai obișnuit la astfel de ocazii”.

Ca prefect al Aradului pune ordine în administrație și justiție, încât comitat-județ, mai bine administrat ca Aradul n-a fost altul. În toamna anului 1865 împăratul Francisc Iosif îl cheamă în audiență, pentru a-i preda în calitate de prefect „actul de anexare a părților banatice la Dieceza Aradului”, an în care are lor sfințirea Catedralei ortodoxe din Arad, nou zidită.

Cât a condus destinele orașului și județului Arad, Gheorghe Popa de Teiuș a numit peste 40 de notari români în localitățile județului (s.a.), tineri absolvenți

ai Preparandiei din Arad, urmărind astfel introducerea limbii române în administrație și în școli.

În acest timp la Sibiu apare, din însărcinarea mitropolitului Șaguna „Cartea de citire pentru Școalele poporane”, scrisă de profesorul de la Institutul pedagogic-teologic arhidiecezan din Sibiu, Zaharia Boicu (1834-1903).

Înființează „fondul de penziuni” al notarilor din Arad. Istoriograful maghiar Márki Sándor scria că „George Popa are merite în ceea ce privește reorganizarea administrativă a comitatului Arad și că sub el Aradul a devenit un centru al românilor”. Contribuie la înființarea Mitropoliei românilor, împreună cu Andrei Șaguna, Emanuel Gojdu, s.a., reorganizează Episcopia ortodoxă română a Aradului.

Anul 1867, cu toate evenimentele sale aduce îndepărtarea acestui mare român din fruntea orașului și al județului Arad.

La numai 43 de ani, timp în care sa mistuit ca o flacăra, încălzindu-i și luminându-i pe cei din jur, Gheorghe Popa de Teiuș, gândind și pe patul suferinței la emanciparea națională și spirituală a românilor, se stingea din viață în martie, 1867.

În *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox. Român din Arad*, scrisă de directorul seminarului, Pr. Teodor Botiș, publicată la Editura Consistoriului, Arad, 1922, citim următoarele: „O grea lovitură și o pierdere simțitoare suferi neamul românesc în acest timp prin moartea neașteptată și timpurie a Consilierului de Curte și comite suprem (prefect) al Aradului, Gheorghe Popa de Teiuș, întâmplată în dimineața zilei de 17/19

Martie 1867. E jelit și de institutul nostru, al cărui sprijinitor și binefăcător a fost”.

Părintele Traian Trebențiu, în broșura sa publicată în anul 1927 consemna următoarele: „După Popa n-au rămas averi mari, decât câteva bijuterii și mobilierul propriu fiecăruia bărbat cu poziție mai înaltă, iar în bani 6000 de florini...”. Prin **Testamentului** său, scris în Arad, la 7 martie 1867, dispunea ca din această sumă să se dea 1000 de fl. v.a. parohiei din Galșa, ca „fundațiune de părastas... odată pe an la Cuvioasa Parascheva, pentru el și ceilalți membrii ai familiei sale, iar mormântul după puțină să se țină în curățenie”. A mai lăsat apoi 500 fl. v.a. Asociațiunii culturale arădene...

La un an după moartea sa, la insistențele celor apropiați osemintele i-au fost depuse în cimitirul din Galșa, alături de cei dragi.

George Barițiu, în lucrarea sa, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*, (Vol. III, p. 443), scria: „În 17/29 martie, 1867 au ajuns mare doliu pe confrății noștri din Arad și din comitat, în urma morții eminentului bărbat Giorgie Popa de Teiuș, consilier ces. reg. de Curte, fost comite suprem, proprietar al crucii de aur cu coroană...”

După 20 de ani de la Marea Unire de la Alba Iulia, la 3 dec. 1938, veteranul luptătorilor, care au făcut cinste Aradului, dr. Ioan Suciu (1862-1939), cu prilejul dezvelirii celor trei busturi din fața Palatului Cultural din Arad, Gheorghe Popa de Teiuș, avocatul Mircea V. Stănescu și Ioan Rusu Șirianu, fiul Șiriei, busturi realizate de talentatul sculptor Radu Moga, profesor la Brad, spunea următoarele: „Gheorghe Popa, fostul prefect spre sfârșitul anilor

1860 al județului Arad... deși nu este arădean s-a dovedit administrator excelent, bărbat puritan român înflăcărat și mai ales un fervent sprijinitor al tineretului românesc de pe acea vreme, pentru intrarea sa în funcțiuni de Stat județene și comunale. Regimul acestui bărbat de o înțelepciune rară a fost un regim îndreptat cu nespus de multă râvnă îndeosebi spre deșteptarea tot mai intensă a poporului nostru la conștiința națională. Sub conducerea lui s-a produs pe acest teren de muncă națională succese uimitoare...”

Tot atunci P.S.S. părintele episcop Andrei al Aradului, adresa mulțimii adunate aceste cuvinte: „Aici a venit tânărul avocat Gheorghe Popa, fiul țăranului cu diplomă de nobil, Ioan Popa din Galșa, ca să fie îndrumătorul Românilor la răspântia vremurilor de la 1848. Animat de cea mai nobilă iubire de neam, acest bărbat care a urcat toate treptele ierarhiei în administrație, ajungând prefect al orașului și al județului Arad... A dat strălucite dovezi de alesele calități ale neamului prin simțul său de dreptate și talentul de bun organizator”.

Din presa vremii de atunci (*Știrea*, An VIII, Nr. 1937, Duminică, 4 Decembrie, 1938), spicuim următoarele: **„Cu îndepărtarea prefectului Gheorghe Popa de Teiuș din fruntea Aradului și pe urma izgonirii și a celor mai mulți slujbași așezați de dânsul în posturi, dar mai ales de pe urma trădării noastre de către Împărat s-a înstăpânit asupra României din Arad și județ cruntă dezamăgire și amarnică desorientare...”**

Născut în același an și din aceeași durere geamănă cu Avram Iancu – un alt avocat împătimit al românilor din acele

timpuri de grea cumpănă, contemporan cu mitropolitul Andrei Șaguna, Gheorghe Barițiu, cu împăratul Francisc Iosif... și cu atâtea alte „umbre sfinte” ale neamului nostru, Gheorghe Popa de Teiuș a fost omul vremii sale, uneori mai presus de ea!

Acum, la 140 de ani de la trecerea lui în lumea celor drepți, la Galșa, lângă poalele unei Cetăți încărunțite de nepăsare, ar trebui, măcar odată pe an, să ne punem în calendarul sufletului **Testamentul** lăsat nouă și Testamentul Celui din Munții Apusului!...

Iertat să-mi fie curajul de-a fi scris aceste cuvinte dictate anume întru numele lui – GHEORGHE POPA DE TEIUȘ – o biografie neterminată, un portret la care mereu mai rămâne de adăugat o șoaptă, un semn, o culoare...

BIBLIOGRAFIE

Trebențiu, Traian, *Gheorghe Popa de Teiuș*, Arad, Imprimeria Județului Arad S. A., 1927.

Manea, George, „Gheorghe Popa de Teiuș (1824-1869)”, în *Ziridava* (Arad), 1978, nr. X, pp. 519-542.

GABRIELA ADRIANA BĂLĂNEAN

Secția de împrumut carte pentru adulți
Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

VIAȚA SOCIALĂ A INTELECTUALITĂȚII ARĂDENE LA SFÂRȘIT DE SECOL 19

Secolul 19 este ca un film, pe care, ca să-l înțelegi, îți trebuie spirit de aventură.

Este o călătorie în vremuri apuse a unui călător imaginar sau a unui copil al secolului 21, care alunecă înapoi în timp. Acolo, încearcă să se obișnuiască cu regulile de conversație ale oamenilor acelor vremuri, cu obiectele lor de îmbrăcăminte, cu șaretele și servitorii lor, cu balurile și cu viața mondenă. Cultura își impune și ea regulile ei, pe unii îi marginalizează, pe alții îi transformă în nume de instituții, statui sau piețe, pe cei mai norocoși, în lecții din manualul de istorie sau de literatură... și pe cei mai puțin norocoși îi șterge cu totul din amintire.

Viața în Bucureștiul sau „Micul Paris” al acelei perioade includea numeroase evenimente culturale și sociale.

În anul 1885 a avut loc premiera piesei „D-ale Carnavalului” la Teatrul Național. Devenise un obicei ca vara să se organizeze spectacole susținute de actori ambulanți, spectacole de circ, duminici cu muzică militară și tombole în scopuri caritabile, iar în timpul iernii, patinoarele

deveneau neîncăpătoare. Grațioase, doamnele și domnișoarele, îmbrăcate cu rochii lungi și gulere de blană, alunecau pe gheață alături de domni elegant îmbrăcați cu paltoane și pălării.

Pe 9 ianuarie 1886, un concurs bărbătesc de patinaj a fost organizat de Iancu Lahovari, Mihail Șuțu, I. C. Brătianu.

În arșița verii sau în ciuda gerului, bucureștenii se distrau. Balurile se țineau în incinta Teatrului Național. Astfel, un an nou de secol 19 începea cu balul domnesc, când Altețele Sale Regale își făceau apariția în salonul Gobelinilor, unde erau felicitați de către corpul diplomatic străin, apoi, rând pe rând, de înalte fețe bisericești în salonul alb, iar în salonul roșu, primeau felicitările ofițerilor însoțiți de doamnele lor. În Sala Tronului, Altețele Sale Regale erau felicitate de ceilalți invitați. Organizarea și desfășurarea acestui bal de început de an aveau la bază anumite protocoale și reguli de conduită stricte¹.

În lunile ianuarie și februarie, carnavalul își mută domiciliul în teatre sau în casele unor aristocrați.

Între luna martie și luna iunie, accentul cade pe viața politică.

Între lunile iulie și septembrie, când vara este la ea acasă, cei bogați călătoresc în străinătate, iar cei modești, la munte sau la băile din țară.

Toamna, lumea revine în capitală, încep școlile și proiectele edilitare. Iarna vine uneori cu frisonul gripelor, dar și cu nerăbdarea reluării vieții mondene.

Decembrie, luna cu iz de sărbătoare, atinge apogeul distracțiilor care țin până la Bobotează. Ziarele publicau datele când se

¹ Pârvulescu Ioana, *În intimitatea secolului 19*, București, Editura Humanitas, 2005, p. 15.

organizau toate evenimentele mondene. Din scrisoarea lui C. A. Rosetti trimisă soției sale, se poate contura ziua intelectualului și burghezului secolului 19: „Am lucrat până în clipa asta, după ce am luat dejunul aici și simțindu-mă obosit, am venit să mă odihnesc stând de vorbă cu tine. Îmi ceri o relatare a felului în care îmi umplu orele. Mă scol la 7.30 dimineața. Până la 8 mă îmbrac și îmi beau ceaiul cu Arion, discutând și parcurgând jurnalele. De la 8 la 11 lucrez în cabinetul lui, care e pe culuarul de sus, unde stă și el până către 10.30. Apoi mă duc la redacție, unde rămân cel puțin până după orele 4, aproape fără să fac ceva și unde nu-ți pot nici măcar scrie, întrucât mă întrerup mereu cei care, neavând nimic de făcut, își iau ca sarcină să-i împiedice pe ceilalți a face ceva. La ora aia ies, merg puțin pe jos, fac câte-o vizită și către orele 6 mă duc să cinez la una dintre numeroasele invitații de care sunt copleșit. Seara mă îndrept spre casă și de cele mai multe ori între orele 9 și 10 sunt în patul meu cu o carte sau un jurnal în mână pentru jumătate de oră și apoi vă zic la toți bonsoir”².

Aradul secolului 19 avea o viață cotidiană asemănătoare Bucureștiului aceleași perioade.

Baronul Andreny Caroly junior urmasa Academia Comercială din Graz moștenind de la tatăl său și o piață de desfacere a produselor sale. Om cu gusturi rafinate și un mare colecționar, acesta a îmbinat frumosul cu utilul în construcția magazinelor și a caselor sale. Totodată, a fost primul care a introdus sistemul pensiilor.

Comerțul cu vin, produs preferat și consumat în acele vremuri, era deținut de Domány József, datorită proprietăților avute

în Ghioroc, Mâsca și Miniș. Tot în acea perioadă, Fóldez Kelemen realizează în laboratorul farmaciei sale crema de față „Margit Krém”. Aceasta este exportată în America și astfel America aude de Arad, chiar dacă nu a auzit de București, sau de România³.

Prosperitatea și bunăstarea ce caracterizează Aradul la sfârșit de secol 19 determină creșterea populației, totodată acesta ocupând un loc de frunte printre orașele de provincie datorită presei scrise. Astfel, apar ziarele: „Românul” „Tribuna Poporului”, „Aradi Közlöny”, „Arad és Vidélce”, „Aradi Hiradó”, revista de cultură „Vulturul”. Aceste ziare conțineau și rubrici ca: „Informațiuni” sau „Diverse”, în care erau anunțate activitățile culturale și sociale. Astfel, în ziarul „Românul”, Nr. 1 din ianuarie 1911, este menționat și descris revelionul românesc de la hotel „Central”. În articol se precizează că revelionul a fost organizat de Tinerimea română din Arad și că a fost o petrecere reușită din toate punctele de vedere, la care a participat tot ce a avut Aradul mai distins între români. Serbarea a început cu un cor bărbătesc a urmat o scenetă de teatru, o masă de revelion, versuri recitate de redactorul de la ziarul „Tribuna”, domnul Giurgiu. S-a dansat până în zori, când lumea s-a retras purtând în suflet frumoasa amintire a acelor clipe.

În ziarul „Românul” din ianuarie 1911 este menționată o petrecere, precedată de o reprezentație teatrală, la „Casa națională” din Arad. S-a jucat piesa „Sărăcie lucie” de Ion Vulcan. Această mișcare culturală a fost

² *Ibidem*, pp. 27-28.

³ Gheorghe Lanevschi, *Aradul vremurilor de mult apuse*, Cluj-Napoca, Editura Polis, 2005, p. 72, p. 88.

organizată de Tinerimea din Arad și sprijinită de întreaga clasă intelectuală⁴.

În nr. 21 al aceluiași ziar, este menționată activitatea Societății ortodoxe a femeilor române, care avea ca scop și înființarea de biblioteci populare⁵. Balul costumat din Arad din data de 9 februarie 1911 este menționat în Nr. 22 din ziarul „Românul”. Balul a fost organizat de „Reuniunea Femeilor Române” din Arad și provincie în beneficiul „Școlii de fete”, care era în construcție. Acest bal a demonstrat solidaritatea poporului român, fiind totodată ceva feeric prin jocurile românești jucate de frumoasele perechi îmbrăcate în costum național. În articol mai apăreau și numele doamnelor și domnișoarelor care au participat la bal, precum și descrierea costumului popular în care au fost îmbrăcate.⁶

Aradul secolului 19 a fost și reședința unor ziariști de renume ca Reviczky Gyula și Ivdnyi Ódón. Restaurante de lux, hoteluri, cafenele, crâșme sau bordeluri erau la mare căutare în acele vremuri. Pe strada Lucian Blaga se afla crâșma preferată a arădenilor. Aceasta era a lui Mitru Bácsi și aici, printre altele se putea bea țuică fiartă. Jeco Bácsi era proprietarul unui bordel, aflat nu departe de piața Plevnei. Băi reconfortante se puteau face la băile Simany.

Teatrul arădean – teatru cu tradiție în viața culturală a orașului a dat nume celebre care au jucat pe scene din Budapesta sau alte orașe europene. Spectacolele de teatru erau în mare vogă,

având 2 sau chiar 3 reprezentații pe zi, iar stagiunea ținea din octombrie până în iunie. Astfel creșterea cererilor pentru spectacole duce la construirea unui nou teatru, „Teatru de Vară”.

Filarmonica este și ea preferată de arădeni și nu numai. În 23 noiembrie 1890 se înființează „Societatea Filarmonică” de către arădeni iubitori și cunoscători ai muzicii simfonice. Astfel, melomanii arădeni s-au putut bucura de muzica și prezența lui Franz Liszt în 1846, Johann Strauss fiul în 1847, Johan Brahms în 1879. Concerte sporadice aveau loc și în sălile festive ale unor hoteluri, cum ar fi „Fehér Kereszt – Ardealul” sau „Három Királyok – Trei Crai”.

Aradul beneficia și de grădini de vară unde seara se putea lua cina, un ceai, o cafea sau se putea sta la o șuetă. Bazele strandului de pe râul Mureș se pun la sfârșit de secol 19. Aradul va fi considerat leagănul fotbalului românesc după ce în data de 15 august 1899 a găzduit primul meci disputat pe un teren regulamentar, cu arbitrii și două reprize a câte 45 minute.

Dacă înainte, bărbații își petreceau după-amiezile prin cafenele, locuri rău famate sau la restaurante de renume, la sfârșitul secolului 19 viața de societate cunoaște o schimbare majoră datorită prosperării afacerilor, iar lumea dorește să fie văzută, să circule și să se distreze. Astfel, viața devine palpitantă, iar soții își scot soțiile la baluri, concerte sau spectacole de teatru. Se construiesc noi hoteluri, iar la răscrucea dintre secole, Aradul număra 12 hoteluri pe mai multe categorii.

De primă categorie era hotelul Vas, situat pe actuala stradă Mihai Eminescu, la numărul 3. Acesta era iluminat electric, dispunea de 30 de camere, o cafenea și un

⁴ „Revelionul românesc”, în *Românul* (Arad), 1911, nr. 1, p. 10.

⁵ „Petreceri”, în *Românul* (Arad), 1911, nr. 15, p. 9.

⁶ „Balul costumat din Arad”, în *Românul* (Arad), 1911, nr. 22, p. 8.

restaurant cu un meniu variat și cu mâncare de calitate. Hotelul La Trei Crai de pe bulevardul Revoluției 87, dispunea de 18 camere și un restaurant cu preparate din bucătăria maghiară. Totodată, acesta deținea grajduri încălzite, punând trăsuri la dispoziția clienților. Tot aici se țineau reprezentații teatrale, conferințe sau baluri, deoarece aici exista o sală încăpătoare care se preta acestor activități.

Dintre restaurantele Aradului acelor vremuri putem menționa pe cel aflat în piața Avram Iancu numit Grand Dobransky. Aici se putea asculta muzică bună, era puternic luminat și avea ventilație permanentă. Restaurantul cu berăria Gambrinus aflat în aceeași piață avea o bucătărie maghiară, și muzică militară alternată cu cea țigănească.

În clădirea teatrului se afla restaurantul și berăria lui Kánya Géza unde cânta o orchestră formată din femei. Inedit și demn de semnalat este faptul că, clienții fideli unei berării, aveau în acel local propria halbă, pe al cărei capac de porțelan era fotografia posesorului, iar numele acestuia era gravat pe halbă⁷.

Cafenelele erau preferate de boema locală formată din scriitori, actori, pictori și ziariști. Dintre acestea, putem aminti cafeneaua din incinta teatrului, cea a lui Poeze Miksa din piața Avram Iancu, a lui Huzó István de pe strada Mihai Eminescu și, nu în ultimul rând, cafeneaua König de pe bulevardul Revoluției. Totuși, la cea mai mare căutare era cafeneaua Abbazia, aflată la parterul casei Múnich din piața Avram Iancu, datorită mâncării de calitate și a muzicii țigănești excelente.

De notorietate erau balurile care se organizau de obicei în sezonul rece, erau pregătite din vreme și anunțate în ziarele locale prin rubrici cu titluri ca: „Informațiuni” sau „Fapte diverse”. Aceste baluri în afară de dans, conversații politicoase, etalare de bijuterii și toalete somptuoase, ofereau tinerelor fete șansa de a-și face debutul în societate.

Erau la modă și balurile caritabile, având ca scop strângerea de fonduri. Astfel, se înființează „Societatea Femeilor Arădene” condusă de arhiducele Iosif, care va deschide o cantină pentru săraci. Această societate a fost înființată datorită doamnei Neuman, care pentru a strânge fonduri a organizat o lansare de carte „Bucătăria spirituală a poporului – Album de amintiri”. Datorită faptului că acest album permitea producătorilor și comercianților din țară și din străinătate să-și facă reclamă, sumele obținute sunt tot mai mari. Jókai Mór aflat în trecere prin Arad descrie într-unul din romanele sale un bal somptuos ținut la restaurantul Trei Crai, prefăcând totodată albumul de amintiri. În acest album și-au pus semnătura Emile Zola și Mark Twain. Regina Elisabeta a României sub pseudonimul de Carmen Silva scrie 2 poezii în limba germană în acest album. Mariagele în înalta societate arădeană de sfârșit de secol 19, erau mediatizate în ziarele locale, oficiate în sinagogi sau biserici, iar luxul era cuvântul de ordine al acestora.⁸

Secolului 19, secol cu oameni minunați și viețile lor trecătoare, cu descoperiri uimitoare, într-un haos mereu înnoit, amestecat de la o clipă la alta, de la o zi la alta, sau de la un an la altul, cu o mulțime de ființe oarecare sau nu, ar putea

⁷ Gheorghe Lanevschi, *op. cit.*, pp. 94-100.

⁸ *Ibidem*, p. 105, p. 126.

avea un nume ca: Secolul romantic, Secolul discreției, Secolul pudic, sau Secolul descoperirilor și al invențiilor. Aș spune totuși că secolul 19 este o perfectă simbioză între toate acestea, este un veac al romanului din care se desprind domni stilați, doamne elegante, domnișoare frumoase și sfoase și peisaje de vis. Un secol al exploziei frumosului și culturii cu tot ce înseamnă ea: poezie, pictură, filarmonică, teatru și gazetărie.

BIBLIOGRAFIE

„Balul costumat din Arad”, în *Românul*, 1911, nr. 22;

„Înființarea de biblioteci populare”, în *Românul*, 1911, nr. 21;

Lanevschi, Gheorghe, *Aradul vremurilor de mult apuse 1834-1914*, Cluj-Napoca, Editura Polis, 2005;

Pârvulescu, Ioan, *În intimitatea secolului 19*, București, Editura Humanitas, 2005;

„Petreceri”, în *Românul*, 15, 9, 1911;

„Revelionul românesc”, în *Românul* (Arad), anul I, 1911, nr. 1.

Balul costumat din Arad.

Joi seara, 9 Februarie a avut loc balul costumat aranjat de „Reuniunea Femeilor Române” din Arad și provincie în beneficiul școlii de fete, ce se proiectează. A luat parte o frumoasă cunună de dame și domnișoare în drăgălașul nostru costum național reprezentat din toate ținuturile locuite de Români. A fost ceva feeric să privești jocurile noastre, jucate de părechi îmbrăcate în costum național. N’au lipsit nici chiar bărbați în acest costum. S’au văzut și țărani viguroși de prin ținuturile Hațegului, cari au venit să vadă anumit balul acesta, în portul lor.

Balul costumat din Arad e o dovadă mai mult despre solidaritatea ce există la poporul nostru.

Înainte de pauză s’a jucat cel mai măiestru și mai falnic joc al nostru călușerul și bătuta cu grația și focul feciorului român, de o grupă aleasă de tineri mare parte înrolați din seminarul nostru diecezan. Au fost răsplătiți cu aplauze vijelioase.

Înființarea de biblioteci populare

Decizia Soc. ortodoxe a femeilor române

Încă dela înființarea ei societatea ortodoxă a femeilor române, și-a format un program demn din toate punctele de vedere de o instituție culturală cu scopuri atât de nobile și patriotice.

Unele din punctele cu privire în program și-a fost realizate prin regulata ținere de conferințe cu subiecte patriotice și morale menite să creeze în sânul Societății noastre un curent sănătos și regenerativ.

Un alt punct important din programul Societății ortodoxe a femeilor române este și înființarea de biblioteci populare.

Societatea va lua măsuri ca în timpul cel mai scurt posibil să se înființeze mai multe asemenea biblioteci înzestrate cu cărți atingând chestiuni din toate ramurile activității omenești.

Bibliotecile acestea populare vor fi deschise pentru toți aceia cari sunt dornici să se cultive.

Data fiind marea importanță pe care o au citirile folositoare asupra formării minții și caracterului se poate spune, că prin realizarea acestui însemnat punct din programul său de activitate, Societatea ortodoxă a femeilor române și-a câștigat un drept mai mult la recunoștința țării întregi.

Zilele acestea va avea loc adunarea comitetului central cu care ocazie se va lua în discuție și chestiunea înființării de biblioteci.

JANKO ANDRAS

ISTORIE TRĂITĂ: POVESTEA LUI NELU

Fata noastră s-a născut în anul 1979. Soția mea atunci a fost o făptură slabă, firavă, și nu a putut-o alăpta. La nici trei luni, fata s-a îmbolnăvit și a fost internată la pediatrie, unde se găsea în salon cu mai mulți copii de la sanatoriul din Dezna, toți cu probleme motrice. Acolo a primit și o injecție, după care a devenit foarte sensibilă la piciorul stâng. Nici acum nu știm dacă s-a infectat de la ceilalți copii sau a primit o injecție care atins un nerv, dar de atunci am început să observăm că nu mișca piciorul stâng ca pe cel drept, iar după un timp, s-a văzut cu ochiul liber că piciorul este mai scurt.

A fost groaznic când, la aproape doi ani, fetița a început să meargă, mai bine zis a vrut să fugă și ea ca ceilalți copii, dar din cauza malformației, întotdeauna cădea. Am dus-o la medici nu numai la Arad, dar și la Timișoara, la Târgu Mureș, de unde a primit medicamente de toate felurile dar nu s-a întâmplat nimic, în afara faptului că piciorul stâng pe timp ce trecea, a rămas tot mai mic...

În acea perioadă, lucram la întreprinderea de construcții, și, vrând să câștig mai mulți bani, m-am înscris într-o

echipă care lucra în Egipt. Departe de familie, tot timpul eram cu gândul la fata mea, eram retras, îngândurat și acest lucru a fost observat de șeful meu de brigadă. Am povestit cazul fetei, și, după un timp, când s-a dus la Cairo, mi-a zis să merg cu el. Am ajuns la consulul nostru. Am relatat situația fetei, iar el m-a luat cu el la un doctor. Acest medic a cerut copii după hârtiile medicale și fotografii ale fetei și a scris o serie de rețete. Medicamentele au fost cumpărate de întreprindere și trimise la sediul de la București, de unde soția mea trebuia să meargă să le ridice.

Periodic, acest doctor arab s-a interesat de soarta fetei, iar, după un timp, m-a chemat la el și mi-a arătat o revistă medicală în limba engleză în care scria că în Uniunea Sovietică, într-un oraș de lângă Munții Urali, în Kurgan, este un medic, dr. Alisanov, care tratează cu succes cazuri de boală de acest gen, alungește piciorul mai mic.

Când ne-am întors acasă, ne-am tot gândit cum am putea să ajungem în Rusia și astfel, am ajuns la președintele asociației de femei din Arad, care, prin relațiile ei, a reușit să ia legătura cu V. Tereșcova, fost astronaut, pe atunci președintele asociației de femei din Uniunea Sovietică, care ne-a și trimis o scrisoare de recomandare, de acceptare pentru sanatoriul respectiv. Cu această hârtie, printr-o profesoară, originară din Scornicești, am ajuns la Elena Ceaușescu. Am prezentat problema noastră și am cerut ajutor să ajungem la acel sanatoriu, la care doamna doctor-academician, ne-a spus: „v-am construit un sanatoriu la Dezna, la voi în județ, mergeți acolo” și a indicat secretarei să ne conducă afară din biroul ei.

Dar noi nu am renunțat.

Întreprinderea la care lucram avea brigăzi ce construiau blocuri în Ucraina. Am reușit să ajung la un șantier din nordul Ucrainei, departe de sanatoriul din Kurgan. Am găsit ajutor, cineva ne-a spus că este un medic, colaboratorul dr.-lui Alisanov, dr. Pavel Stepanovici Popov, care lucra la o mină din apropiere, la Krivoi Rog, la 300 km, nu la 2000 km.

Translatorul nostru de la întreprindere a venit cu mine la mina din Krivoi Rog, unde doctorul ne-a primit cu foarte multă amabilitate și s-a angajat imediat cu tot sufletul lui să ne ajute, nu numai cu sfaturi, dar și cu munca și toată priceperea lui, timp de 4 ani.

După ce a văzut hârțiile fetei, a început să organizeze internarea, a rezolvat loc în spital pentru familia mea, și a început tratamentele.

Văzând acest lucru și eu mi-am căutat un loc de muncă, în Krivoi Rog. M-am angajat la secția mecanică, unde, în câteva luni, șefii mei au observat că, față de majoritatea colegilor mei, nu eram beat la jumătatea zilei. Atunci m-a chemat directorul și mi-a propus să fiu șeful depozitului central pentru o mai bună gestionare a lucrului. Șeful mi-a spus că, dacă primesc postul, mi se va repartiza și o locuință cu două camere. Am primit postul și cu multă atenție și mai puțin alcool, am

reduc timpul nelucrat din cauza lipsei materialelor.

Doctorul Popov a făcut o incizie la genunchi și la laba piciorului fetei, a montat întăritori metalice și a început pur și simplu, alungirea piciorului. A fost o metodă dureroasă și îndelungată. Fetei i s-au administrat anestezice și nu a simțit durerea, dar pe noi părinții ne-a durut tare mult să o vedem pe fata noastră în astfel de poziție, luni întregi. Pe parcurs, tratamentul a mai fost oprit din cauza infecțiilor.

Cu toate problemele ivite, în scurt timp, au început să apară rezultate, însă metoda a necesitat foarte mult timp. Deși fata a stat multe luni imobilizată la pat și nu a putut să meargă la școală, cei din jurul nostru ne-au ajutat să urmeze cursurile școlii fără frecvență. După 4 ani, când am plecat din Ucraina, ea știa limba rusă, ucraineană și engleză.

În acest timp, periodic, veneam acasă în România. La întoarcere în Ucraina, duceam cu noi diferite mărfuri căutate ca blugi, adidași, cafea și haine, dar și conserve. Doctorul, niciodată, nu a luat de la noi bani, doar uneori țuică, vin, o găscă sau zacuscă. Câteodată ne-a prins miliția și atunci am fost amendați. I-am spus acest lucru unui maior de la securitate, care avea o fată internată cu aceleași probleme ca și noi. S-a oferit să ne ajute. A făcut o notă pe o hârtie dintr-un caiet, că XY, adică eu, sunt cetățean străin care stă mai mult timp în Ucraina, din cauza fetei bolnave și astfel are permisiune să vândă obiecte la piață. Cu această hârtie, pe urmă, nu am mai avut probleme. Nimeni nu m-a întrebat niciodată de unde am hârtia, sau altceva, de atunci am fost lăsați în pace din acest punct de vedere.

Am mai avut un coleg de muncă care mi-a devenit prieten. El avea o casă, un fel de sălaș, la 2-3 km de oraș, cu un mic lac, unde puteam să pescuim. Acolo petreceam timpul liber, liniștit, fără probleme. Eu îi mai dădeam din magazie ce avea el nevoie în jurul casei: întrerupătoare, cuie, sârmă etc., iar el, de Crăciun ne-a dat un porc, pe care l-am pregătit exact așa cum făceam și acasă. Aici îmi aduc aminte că am observat într-o primăvară, după ce am lipsit o săptămână, că, în câteva zile, porumbul și floarea

soarelui au crescut 8-10 cm. Mi-am dat seama că ogoarele de acolo erau foarte roditoare.

După ce ne-am întors acasă în România, fata noastră a terminat liceul, facultatea și a ajuns profesoară de engleză. După un timp, s-a cunoscut cu un bărbat, s-au căsătorit și au o fetiță de 7 ani. Dar de 5 ani, s-au mutat în Germania și de atunci ne vedem fata și nepoata foarte rar...

ȘTIINȚĂ – EDUCAȚIE

RODICA OROS

ASPECTUL FORMATIV AL OREI DE ROMÂNĂ

Începând cu anii '90, Sistemul de învățământ preuniversitar, respectiv ciclul liceal, a fost reșezat, prin Reforma curriculară din învățământul național – impunându-se înzestrarea elevului cu un ansamblu de competențe de tip funcțional. Altfel spus, a fost o trecere de la un enciclopedism al cunoașterii, la cultura acțiunii contextualizate.

Aceasta pentru că învățământul liceal începe să fie văzut ca un serviciu public ce trebuie să răspundă cerințelor sociale actuale, iar dominantă activității didactice devine asimilarea instrumentelor de prelucrare și accesare la un nivel superior a informației necesare integrării absolventului în societate.

Din această perspectivă, liceul trebuie să asigure adolescentului: capacitatea de a reflecta asupra lumii; de a formula și rezolva probleme pe baza relaționării cunoștințelor din diferite domenii; valorizarea propriilor experiențe în scopul orientării profesionale pe piața muncii; dezvoltarea capacității de integrare activă în grupuri socio-culturale diferite (familie, mediu profesional, prieteni); dezvoltarea competențelor funcționale esențiale pentru reușita socială

(comunicare, gândire critică, luarea deciziilor); cultivarea expresivității și a sensibilității, în scopul împlinirii personale și a promovării unei vieți de calitate.

Astfel, programele școlare și manualele alternative-părți componente ale Curriculum-ului național au fost concepute pentru a opera diferențiat în activitatea didactică, căci, se știe, nu există profesori sau elevi identici. Elevul este beneficiarul direct al procesului de formare profesională și umană, este instanța prioritară a sistemului și de aceea este absolut necesar ca în munca la clasă să se țină seama de caracteristicile psiho-pedagogice, de vârstă, de aptitudinile specifice, pentru a se opta corect asupra stilului adecvat de învățare.

Trecerea, de la caracterul informativ al învățământului-la cel formativ, a adus în prim-planul programei școlare conceptul de **Competențe**, văzute: „ca ansambluri structurate de cunoștințe și deprinderi dobândite prin învățare” (Didactica predării limbii și literaturii române), acestea îmbrăcând două forme: **Competențele generale sau cadru**, definite pe obiecte de studiu care se formează pe durata celor patru ani de liceu și au rolul de a orienta demersul didactic către activitățile finale ale elevului și **Competențe specifice**, definite tot pe obiecte de studiu, dar formate pe parcursul unui an școlar. Ele: „sunt derivate din competențele generale, fiind etape în dobândirea acestora” (Didactica predării limbii și literaturii române). În această ecuație intră și **Conținuturile** – ce devin mijloace de atingere a competențelor-cadru, dar și **Valorile și atitudinile**, sub forma unei liste aparte ce acoperă toți anii de învățare, pentru că au în vedere formarea afectiv-atitudinală a tânărului.

Personal, consider această ultimă cerință a programei școlare cel puțin la fel de importantă, dacă nu chiar mai importantă, de cât cele menționate de mai sus, căci experiența de viață m-a învățat ceva: cunoașterea, dacă nu este însoțită de un sistem de valori pozitive, de etică și sensibilitate, conduce spre eșec-în plan personal și-la degradarea vieții-în plan social.

În cei patrusprezece ani la catedră am cunoscut generații diferite de tineri și am observat că au mare nevoie de valori clare de bază în care să creadă, cu care să se identifice și pe care să le aibă în vedere când au de luat o decizie. Cu atât mai mult, cu cât lumea postmoderna în care trăim face tot mai frecvent un *mélange* (amestec) între valori și nonvalori, bine și rău. Mass-media, atât sub forma s-a scrisă dar mai ales cea audio-vizuală a devenit o instanță omniprezentă, cu zonă de influență supradimensionată. Segmentul cel mai atins sunt tinerii, adolescenții care nu stau sub semnul discernământului critic, pentru care valorile sunt în construcție. Se comercializează orice ca bun de urmat, cu condiția să crească audiența, se duce o politică de manipulare a minții umane- imagine și discurs-căreia îi cad victime mai ales oamenii tineri. Dacă la acest aspect adăugăm lipsa educației parentale, exemplul prost al unui microclimat de influență, este clar că școala are responsabilitatea uriașă de a veni în ajutorul tânărului derutat dascălul trebuind să găsească timp și strategie pentru a inocula acestuia proprietatea valorii și a nonvalorii, capacitatea de a alege între o acțiune și alta, de-a prevedea consecințele unei opțiuni și de a și le asuma.

Sunt profesor de Limba și literatura română și, dacă viața m-a adus în această poziție, mă declar bucuroasă pentru că disciplina pe care o predau îmi dă privilegiul, dar și răspunderea, de a forma pe cele mai multe paliere elevii cu care lucrez. Dincolo de înțelegerea și hermeneutica textului, literal, de încadrarea lui într-o epocă sau într-o doctrină, de rolul acestuia în evoluția fenomenului beletristic, pot-prin intermediul unei opere – „să servesc” elevilor mei învățături utile, adevărate lecții de viață ce vor aduce pe cale de consecință, aspectul bun de creștere, de dezvoltare, în plan uman.

Pentru a ilustra cele afirmate mai sus, m-am gândit să focalizez pe două texte literare de clasa a X a, an de studiu în care programa propune parcurgerea prozei din perspectivă tipologică (basmul cult, povestirea, nuvela, romanul). Am selectat nuvela realist-psihologică **Moara cu noroc** de Ioan Slavici și romanul social **Ion** de Liviu Rebreanu.

Personajele principale din cele două opere – Ghiță și Ion – au aceeași problemă: ignoră dezvoltarea personală, glasul sufletului, vocea conștiinței și se lasă mânați de instinctul de a depăși propria condiție materială, de dorința de a avea, de a se chivernisi, ignorând sentimentele personale și a celor pe care iubesc, legile nescrise a vieții, nefiind capabil să anticipeze consecințele acțiunilor lor. Amândoi clachează, sfârșesc prin a-și pierde viața și implicit, pe cei care sunt apropiați sufletește: „Dumnezeu nu mi-a dat gândul cel bun la vremea potrivită”... „Mor ca un câine!” Sunt ultimele gânduri ale celor doi protagoniști, gânduri care exprimă conștientizare târzie, regretul unei vieți

irosite, disperarea unei morți hâde și premature. La fel se întâmplă și în viața reală, nu de puține ori, pentru că literatura beletristică are de cele mai multe ori, ca punct de plecare, realitatea palpabilă.

Am realizat împreună cu copiii o dezbatere de două ore în care am urmărit – pornind de la cele două texte-suport – legătura dintre : **Principii-Dorințe-Acțiune-Consecințe**, iar concluziile la care am ajuns, elevi și profesori, ar putea fi considerate o lecție de viață, pe care am putea-o esențializa într-o construcție lingvistică concisă: **Cunoaște-te pe tine însuși**,

Stabilește-ți valorile, Construiește-te interior, Propune-ți ținte, Acționează!!!

BIBLIOGRAFIE

Didactica predării limbii și literaturii române, București, Editura E.D.U., 2003;

Rebreanu, Liviu, *Ion*, București, Editura Liviu Rebreanu, 2006;

Slavici, Ioan, *Moara cu Noroc*, Constanța, Editura Steaua Nordului, 2007.

CREDINȚĂ

IONUȚ ȚENE

SFINȚII ÎNCHISORILOR

În luna februarie, în ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a luat o decizie care face dreptate memoriei martirilor și mucenicilor din închisori. Biserica ia decizii pe termen lung privind canonizarea sfinților, deși în cazul celor numiți Sfinții Închisorilor comuniste, aceștia sunt deja canonizați de evlavia poporului român. BOR a decis începerea demersurilor de canonizare a unor mărturisitori și mari duhovnici misionari români din timpul comunismului, în anul 2025, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române (1885) și a 100 de ani de la înființarea Patriarhiei Române (1925). E un demers care pentru români, cei ce se roagă la acești sfinți populari, pare destul de întârziat. Dar mai bine mai târziu decât niciodată. Reacțiile nu au apărut să apară. De Ziua Deținuților Politici Anticomuniști, Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul a oferit, într-o declarație acordată Trinitas TV, câteva dintre numele care vor fi propuse spre canonizare pentru anul 2025. Aceștia sunt preoți și monahi persecutați sau martirizați de regimul comunist. Propunerile se referă la cler, ignorându-se masa de mireni sacrificați de comuniști. Ierarhul a

enumerat trei dintre numele propuse pentru procesul de canonizare, proces care, după o evaluare în Sfântul Sinod, se poate încheia cu aprobarea sau respingerea dosarului: Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, care a suferit în închisori; Părintele Arhimandrit Cleopa Ilie, care a fost urmărit ani de zile de Securitate și a trăit mulți ani într-o recluziune asemenea părinților din primele secole ale monahismului; Arhimandritul Gherasim Iscu, Starețul Mănăstirii Tismana, un apropiat al celor care au luptat în mod efectiv împotriva acestui regim care a dorit să distrugă credința din inima românilor. Nominalizările ierarhului sunt pertinente și viabile pentru a fi acceptate de Sfântul Sinod în 2025. La acești mari duhovnici, profesori și martiri din ierarhia clerului aș adăuga și mireni sau preoți simpli. Nu se poate face canonizarea Sfinților Închisorilor doar cu clerici, ar da o notă de confrerie, castă sau breaslă sacerdotală.

„Sfinții închisorilor”

La cei trei mari mărturisitori ai dreptei credințe în perioada atroce a comunismului aș mai adăuga încă trei nume: Valeriu Gafencu, Daniil Sandu Tudor și Gh. Calciu Dumitreasa. Sigur, lista poate continua, bineînțeles și cu Arsenie Boca, care este într-o etapă avansată la dosarul de

canonizare a Mitropoliei Ardealului. De ce Valeriu Gafencu? Pentru că dintre toți sfinții mucenici ai ortodoxiei uciși de comuniști, el este cel mai iubit de poporul credincios și poartă numele de „Sfântul Închisorilor” botezat de Nicolae Steinhardt în „Jurnalul Fericirii”. Valeriu Gafencu a devenit figura iconică a mucenicilor ortodocși din perioada regimului comunist, a cărei sfințenie și mucenicie nu poate fi contestată. Valeriu Gafencu este basarabeanul care face unirea spirituală a tuturor românilor. El este deja pictat pe pereții sutelor de biserici din țară și Diaspora. Valeriu Gafencu a avut în vremea Paștelui anului 1943 în închisoarea Aiud o revelație a sacrificiului suprem pentru mântuirea credinței românilor. După revelația pocăinței sale, Valeriu Gafencu se dedică doar lui Hristos și mântuirii neamului său. Și-a prevăzut moartea pe 18 februarie 1952 la închisoarea penitenciar Târgu Ocna, cu câteva zile înainte, iar înainte de a trece în brațele Domnului a spus celebrele cuvinte testamentare: „Doamne, dă-mi robia care eliberează sufletul și ia-mi libertatea care-mi robește sufletul!” Valeriu Gafencu este deja canonizat în memoria populară a românilor. În 2025, Sântul Sinod doar ar confirma această evlavie populară.

La această propunere aș mai adăuga numele lui Daniil Sandu Tudor, liderul mișcării „Rugul Aprins”, cea mai frumoasă mișcare de resurrecție isihastă a ortodoxiei și de rezistență la regimul ateu comunist. După ce a stat doi ani închis cu lanțuri la picioare, este omorât la închisoarea Aiud, pentru că a refuzat reeducarea. Daniil Sandu Tudor este o figură emblematică a ortodoxiei românești. La Schitul Rarău a strâns elita tinerilor intelectuali

anticomuniști în frunte cu Roman Braga, Valeriu Anania sau Ghiuș Vasile Benedict.

Un preot care merită canonizarea este Gh. Calciu Dumitreasa, o legendă vie a luptei credincioșilor cu răul întrupat de comunism. A trecut prin iadul experimentului Pitești. A căzut și s-a ridicat, apoi în anii 1970 a revenit în arenă luptând cu regimul comunist al lui Ceaușescu. Ca profesor la Seminarul Teologic Ortodox din București s-a opus ateismului. În Postul Sfințelor Paști, din anul 1978, ține un șir de 7 prelegeri, intitulate „Șapte cuvinte către tineri”, predici care s-au bucurat de o largă audiență în rândul studenților de la multe facultăți din București. La atitudine public față de dărâmarea Bisericii Enei din București, pe locul căreia se planificase construirea unei crâșme. Este din nou închis și apoi expulzat. În SUA este primit de președintele american Ronald Regan. După 1990 a făcut tot posibilul și imposibilul de a renaște cultul Sfinților Închisorilor din România.

Sunt trei propuneri de canonizare oficială a unor mucenici care sunt deja sfinți în memoria și evlavie colectivă a poporului nostru. Canonizarea lor de către Patriarhie este doar o formalitate birocratică. Sfinții Închisorilor se roagă deja din ceruri pentru mântuirea noastră.

IOANA NISTOR

Documentarist

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

DIN ÎNSEMNĂRILE ÎN MANUSCRIS ALE UNUI CÂNTĂREȚ DE STRANĂ DE ACUM 168 ANI

Prezentăm un manuscris inedit, ce face parte din „Mapa Xenopol – acte și articole legate de biblioteca A. D. Xenopol : manuscris [text tipărit].- Arad : [sn] [sa], conținând acte, documente, corespondență, fotografii și articole detașate din presa vremii”, număr inventar 347.933, mss. ce include un posibil inițial număr de inventar 290 – indicând faptul că manuscrisul se află de timpuriu în Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol”.

Suportul papetar, îngălbenit de trecerea timpului, conține două cântări religioase ortodoxe, manuscrisul fiind scris cu litere chirilice, în peniță, cu cerneală neagră, în limba română, data de identificare fiind notația într-o caligrafie frumoasă a autorului anonim al mss.-ului: „1854/5”. Cele două versete/cântări sunt delimitate printr-un semn grafic ornamental.

Acum 168 ani, probabil un student al Teologiei arădene sau un învățător/cantor sau un preot ortodox nota pe hârtie, într-o

frumoasă caligrafie, versurile a două cântări religioase, cunoscute sub genericul „Chinonic” („Priceasnă”), utilizate și în zilele noastre în cadrul Sfintei Liturghii, fiind de cele mai multe ori un stih sau verset de psalm, care se cântă pe larg (cu sunete prelungite), după „Unul Sfânt...”, în timpul împărtășirii preoților.

După conținut, chinonicul este: al zilei, al sfântului, al sărbătorilor. Textele sunt legate de sărbătoarea respectivă sau de actul Împărtășirii și se încheie întotdeauna cu „Aliluia”. Nu și-a conspectat linia melodică și notele muzicale, ci doar și-a notat cu exactitate cuvintele – așa cum sunt cântate în cadrul Sfintei Liturghii, cu lungimea silabelor, lungimea anumitor litere, repetiția anumitor fragmente, pauzele interpretative.

Ținem să precizăm că, în timpul acestei cântări, preotul trebuie să rostească în taină, rugăciunile de dinaintea Sfintei Împărtășanii și să se împărtășească. Acest ritual necesită un timp mai îndelungat, pe care cântărețul de strană trebuie să îl compenseze printr-o cântare religioasă.

Prima cântare este din Psalmul 115, versetul 4, reprezentând Chinonicul zilei de miercuri, care se cântă și la sărbătorile Maicii Domnului:

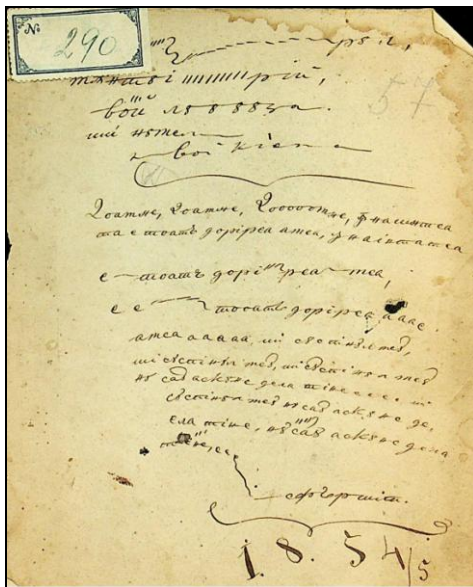
„Paharul mântuirii voi lua și numele [Domnului] voi chema.”

Cel de-a doua cântare este din Psalmul 37, versetul 9, un psalm al lui David; spre aducere aminte, asupra Sâmbetei: *„Doamne, Doamne, Doamne, înaintea Ta e toată dorirea a mea, înaintea e toată dorirea mea, e toată dorirea mea, a mea, și suspinul meu, și suspinul meu, și suspinul meu nu s-au ascuns de la Tine și suspinul meu nu s-au*

ascuns de la Tine, nu s-au ascuns de la Tine.”

Bibliografie:

Gheorghită, Nicolae, *Chinonicul duminical în perioada post-bizantină*, București, editura Sofia, 2009.

Sursa: Mapa Xenopol - acte și articole legate de biblioteca A. D. Xenopol : manuscris [text tipărit].- Arad : [sn] [sa], conținând acte, documente, corespondență, fotografii și articole detașate din presa vremii, disponibil la: <https://digital.bibliotecaarad.ro/s/colectii-speciale/item/177124>

**LITERATURĂ.
PROZĂ. ESEU. POEZIE.
CRITICĂ ȘI ISTORIE
LITERARĂ**

MARIAN DANCI

ANISA ȘI ACTORUL – FRAGMENT

... Când adorm în cele din urmă, nu trece mult și mă trezesc în plină noapte începând să-mi caut cel mai de preț lucru, pe care tocmai l-am pierdut, liniștea. Nu mi-e frică din cauza singurătății fizice, fără o prezență reală, palpabilă, mi-e frica doar pentru noutatea situației, pentru rapiditatea schimbării stărilor mele, pentru neînțelegerea deplină, și asta de ceva vreme. De ce nu o găsesc? Aseară, la culcare, era cu mine în pat, m-am culcat împăcată cu toată viața mea, acum, în noapte, sunt speriată. Nu știu unde s-a ascuns, de ce vrea să mă sperie. Liniștea mea zburdalnică, închipuită nu-i decât o liniște imaginara, de aia se joaca mereu cu mine. Acum mă face bine, acum mă îngrijorează. Am hotărât, așa nu o mai vreau. Auzi... o liniște pământeană. Nimic din ce e pământesc nu mă mai poate liniști. O să-l rog pe Dumnezeu să-mi trimită liniștea Divină! Da, cu ea o să dorm noaptea, cu ea o să-mi petrec atât zilele cât mai ales nopțile. Să-mi învâluie corpul, să-mi atingă inima, să-mi spună că e bine. Doamne, trimite-mi Doamne liniștea Divină, liniștea Eului meu superior, dar mai lasă-mă printre ai mei, să mă mai bucur de ei, aici și acum. Îmi doresc tot ce vine din universul

Tău și nu ce pot obține eu de pe pământ. Ce să fac cu tot ce e pământean, nu pot să iau cu mine în călătoria fără întoarcere nimic, nimic din tot ce am aici. Vezi, mintea mea a început să lucreze, lucrează frumos, bine, știe ce vrea. Am renunțat la liniștea mea pământeană, mai ales că-mi sugera tot felul de idei: că aș avea nevoie de nu știu ce, de nu știu cine, că ar trebui să împart viața mea cu cineva, etc., etc. De asta am renunțat la ea, prea multe vrea ca să-i fie bine, să-mi fie bine. Dă-mi Doamne liniștea Divină! Am să-mi distrug eul inferior să-l pot dobândi pe cel superior. În fiecare zi, câte puțin, câte puțin, până voi reuși, scăpând atunci și din blocajul în care am intrat, blocajul în iluzie. Da, m-am blocat în iluzie și știu de ce m-am blocat, visez prea mult, îmi pun prea mari speranțe și aștept, aștept, și când nu sosește ce aștept, gata, mă blochez. Îmi fac atâtea iluzii, că de multe ori nu mai știu ce să cred. Când mă blochez în iluziile mele, apare dezamăgirea. Dezamăgirea pentru mine e o nerealizare, o pierdere și începe să doară. Mi-am clădit viața pe iluzii. Da, știu, știu că nu e bine dar așa am fost eu, visând mereu. Am spus am fost? Nu e corect, încă mai sunt așa. Tot ce clădesc așa, se dărâmă și eu totuși continui să clădesc la fel. Unii sunt mai norocoși și iluziile lor, speranțele, se materializează, iau forma dorită. Așa prinzi curaj, putere... Nu-mi mai place. Încep să devin complicată, prea meditativă. Încep să pierd copilul din mine, alerg prea repede și pierd esențialul și toate astea din cauza iluziilor mele. Când te grăbești nu mai controlezi gândurile, te controlează ele pe tine și atunci pierzi controlul asupra întregii tale vieți. Cred că sunt bolnavă, sigur sunt patologică, chiar și acum, în clipa următoare clarificărilor prin formulare și, mai ales, prin

scriere pe computer, visez, deja visez un orizont, o contopire între cer și mare, între cer și deal, între cer și vale. Visez un orizont, între mine și tine, între tine și mine, o contopire între noi. Și iarăși mă întreb dacă-i bine, dacă-i bine să zbor în larg spre orizont, să mă pierd în tine, să zbor, să uit, să mă pierd. Simt că înnebunesc!

- Foarte pe scurt, sunt în criză de timp, era să scriu de nervi, trăiești într-o lume paralelă, din care nu prea ai cum să scapi, viața asta falsă produce multă nefericire, dar, și aici este singurul câștig, cărțile se scriu, în cea mai mare parte, de către cei nefericiți.

- Lumea mea „paralelă” e o lume mai bună, o lume în care am învățat să iubesc și să fiu fericită cu ceea ce primesc. Am atâta iubire în mine că pot să o împart tuturor ființelor vii de pe Pământ și întregului univers și tot mi-ar mai rămâne. Am în mine un izvor nesecat de iubire și cu asta nu mă pot considera o nefericită. Mă văd și mă simt o ocrotită de Dumnezeu. Viața mea nu o văd o viață falsă. Ca să trăiești într-o viață falsă trebuie să fii tu un fals și eu nu mă văd o falsă. Viața mea e viața pe care eu mi-am ales-o la un moment dat fără să știu ce va veni și nimeni și nimic nu mă va opri din drumul meu. Atâta timp cât eu mă bucur și mi conștientizez clipa prezentă, fie ea bună sau rea, mă simt fericită, înseamnă că exist cu adevărat. Am învățat să trăim după niște tipare, din care ne e frică să ieșim. Atunci când înlăturăm frica, putem ieși, și ne vom simți cu adevărat liberi și fericiți. Cum să mă văd o nefericită când Dumnezeu a semănat în sufletul meu atâta iubire. Știi ce fac în fiecare dimineață la trezire? Repet minute în șir următoarele fraze pe care le adresez Euului meu superior: ÎMI PARE RĂU, IARTĂ-

MĂ, ÎȚI MULȚUMESC, TE IUBESC. Ce simt în momentele acelea mi-e greu de descris, doar atât îți spun că parcă îmi cresc aripi, și cred că aș putea să zbor... Știu că am unele mesaje greu de înțeles și pentru mine, contradictorii chiar. Știi de ce? De multe ori dau înapoi, înapoi din drumul meu, înspre presupusa „lume reală” pe care tu o vezi și în care am trăit și încă mai trăiesc din când în când, dar care mie nu-mi aduce fericirea. E greu să mă mai înțeleagă cineva și nici nu m-aș mira să aud în spatele meu șoapte „a înnebunit săraca”. Te rog crede-mă, eu știu ce e fericirea pentru mine și sunt pe drumul bun. Nebună sau nu, eu mă duc înainte. „Cărțile se scriu în cea mai mare parte de către cei nefericiți”. Am luat citatul ca pe o încurajare ca pe o speranță.

P.S. Am impresia eu sau poate mă înșel, dar cred că ți-e greu să fii și actor în povestea asta, a mea. Nu-ți fie frică, nu te paște niciun pericol, cel puțin nu din partea mea. O să-ți trimit atâta iubire până o să-mi înțelegi viața cu adevărat. Și dacă într-o zi o să înțelegi, atunci vei avea și vei simți toată iubirea pe care o să ți-o pot dăru.

Ce greu e să iubești un bărbat care și-a lăsat iubirea la poartă...

știi de ce?

o poate lua oricine...

trezește-mă, trezește-mă când te trezești, nu mă lăsa să dorm, trezește-mă cum știi doar tu să o faci cu gândul

aseară m-ai înțeles, nu ți-am pricinuit nicio durere, aseară am fost eu însămi așa cum trebuie să fiu cu dezvoltările mele greu de înțeles

trezește-mă te rog din amortirile mele, fă-mă mai vie ca niciodată, fă-mă să trăiesc așa cum mi-am dorit o viață, și încă o viață, și încă o viață

fă-mă nemuritoare, tu vei putea, doar
tu vei putea

fă-mă

nemuritoare.

- Dumnezeule ce frumoasă-i poezia
asta!

- Ți-am mai trimis-o o dată, acum
două zile și nici nu te-ai uitat la ea. Când
scrii din inimă îți ies lucruri frumoase, chiar
dacă, sau poate tocmai de aceea, inima nu
te mai ascultă și ar trebui reeducată. Caut
școală pentru inimă, vreau să-mi trimit
inima la școală, eu nu o mai pot controla, și,
sinceră să fiu, toată viața m-a condus ea pe
mine. Am o vârstă de care ea nu ține cont.
Mă trece dintr-un anotimp în altul, fără să
vadă anotimpul de afară. Acum e
primăvară, poate mâine-i iarnă, toamnă sau
vară. Nu ține cont de nimic. Eu am
îmbătrânit și ea nu. Ea iubește pe toată
lumea, întreg universul, mai puțin pe mine.
Sunt puțin exagerată, nu pot să afirm că nu
mă iubește chiar de loc dar am răsfățat-o
atât de mult că face doar ce vrea ea. Știe
cineva o școală pentru inimă? În fiecare zi
ea se trezește într-un alt anotimp. Mie,
fiecare anotimp îmi dă stări diferite:
bucurie, tristețe, melancolie... cam astea ar
fi de bază. Azi s-a trezit în toamnă. Toamna
îmi aduce toate stările, bune și rele, pozitive
și negative. Ordinea preferințelor mele în
anotimpuri e cea naturală. Nu mi se pare
normal să sari de la iarnă la toamnă sau, și
mai rău, de la iarnă la vară, dar inima mea e
așa. Eu aș dori să fiu tot timpul între
primăvară și vară, aici mă simt în largul
meu, așa mi-aș dori să îmi trăiesc viața,
între primăvară și vară. Poate unii ar spune:
„ce frumoasă e toamna, cu paleta ei de
culori, singurul anotimp cu o infinitate
coloristică!” Da, e adevărat, dar modul în

care se produc aceste culori mă întristează,
mă trimite într-o stare de melancolie, și
stau, și stau, și mă gândesc, și iar mă
gândesc. Mă gândesc la tot ce a fost, la tot
ce poate veni... în trei cuvinte, gândesc prea
mult. A gândi prea mult nu e bine. Când
gândești prea mult îți vezi trecutul, îți
presupui viitorul și astea nu mai, sau încă nu
există. Atunci înseamnă că te gândești la
ceva ce nu există. Asta mai înseamnă că îți
pierzi timpul cu lucruri pe care nu poți să le
faci. Sunt sigură, când fac asta îmi pierd
prezentul, singurul care îmi aparține.
Prezentul, atât de important pentru noi.
Trebuie să ne fixăm să trăim în prezent, să
conștientizăm prezentul. Pe mine toamna
mă duce cu gândul la iarnă și mie nu îmi
place iarna, nu mi-a plăcut niciodată. Spre
deosebire de alți copii, pentru mine iarna nu
era o bucurie. Iarna este pentru mine un
exil, o restrângere a posibilităților, o lipsă de
libertate. Pentru mine, în iarnă, bucurie e
doar prima zăpadă care acoperă totul. M-
am născut în plină iarnă și tremur de frică să
nu părăsesc Pământul în acest anotimp. Nu
mi-aș dori să plec în călătoria fără
întoarcere, iarna. Dacă aș putea alege aș
alege începutul verii, atât de drag mie... ce
frumos ar fi! Poate Dumnezeu m-a ajutat să
trăiesc o parte a vieții mele într-o țară fără
iarnă, de fapt într-o regiune fără iarnă, cu
anotimpuri blânde și frumoase, cu o mie și
una de posibilități. Aștept fiecare dimineață
să văd în ce anotimp se trezește inima mea,
viața mea depinde de ea și sunt foarte
hotărâtă să o trimit la școală, poate,
educată, o să-mi îmbunătățească viața. Mi-
ai spus la început să scriu tot ce îmi vine din
inimă. Te-am ascultat, te rog să ai grijă de
scrierile mele, ele sunt inima mea... fac
parte din ea.

Mi-aș dori o vacanță. De data asta nu aș cheltui mult... aș avea nevoie doar de timp, restul nu-mi lipsește... poate ar fi cea mai frumoasă vacanță a mea...

- Să nu crezi că în vacanță ai scăpa de gândurile tale, de toamnă. Nu vei scăpa niciodată. Fii liniștită, îmi sunt dragi scrierile tale, mă voi ocupa de ele, poate de sărbători ți le voi trimite înapoi, aranjate un pic. Cu regret îți spun că școala inimii este trăirea iubirii, consumarea ei, viața trăită și nu visată. Pe mine, inima nu mă mai ascultă, cum spui tu, de câțiva ani, de doi ani mă sfidează pur și simplu.

- S-a așternut iar liniștea peste sufletul meu. Mă simt atât de bine, fericită, când aud vorbe pe care le aștept de mult. Nu sunt vorbe mari, dar sunt liniștitoare. Vorbele mari nu îți aduc liniștea, mai degrabă te sperie, te agită... Iubirea mea e ca o apă de râu care izvorăște din munte și curge, pe alocuri agitată, pe alocuri liniștită. Eu am răbdare ca râul meu de iubire să ajungă la șes, unde se va liniști și mă voi întreba dacă nu s-a oprit în albia lui, pentru eternitate. De multe ori mi-e frică și mă gândesc dacă nu ești prea mult pentru mine și eu prea puțin pentru tine. Cu ce o să umplu eu puținul din mine, ca să te știu mulțumit? Tu nu ești oricine și nu pot să ofer orice! Pe tine nu te poate împlini orice, deoarece ești prea mult. Gândește-te bine când îmi trimiți vorbele, gândește-te dacă vei putea fi fericit, cu puținul din mine. Dacă vei putea să găsești în interiorul meu latura care îți poate oferi mult mai mult decât ți-ai putea dori, atunci va fi bine. Această latură a mea, de valoare, trebuie să o descoperi singur, altfel nu vei fi mulțumit. Te rog caută și descoperă această latură, ca să fim fericiți. Așa, poate, nu mă va mai bântui

gândul că sunt prea puțin pentru tine, și voi ști ce să fac cu multul tău. Totul depinde de tine și de căutările tale. Singură dragostea ne poate face să ne simțim egali!

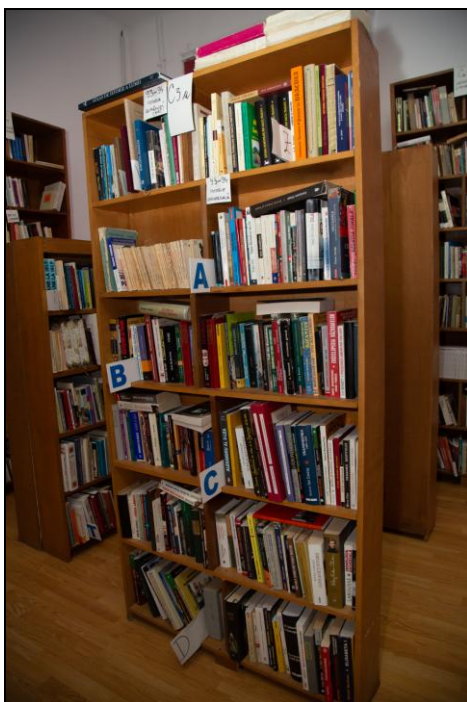
Ce noroc ai că nu ești lângă mine! Am o poftă nebună să te bat. Nu mă întreba de ce, că nu știu să-ți spun foarte precis, dar într-o zi, tot te bat. Te-aș bate, acum, pentru că mi-e dor de tine și ție nu... Până acum nu am știut că dorul poate produce violență.

- Ești o țigancă, dar nu o țigancă onestă, ești o țigancă cerșetoare, cerșești, fără rușine, iubire. Poate ai dreptate, dorul nu mă ucide, dar există ceva, un fel de dor de care uiți, amintindu-ți mereu de el, este dragul, atunci când ți-e drag a vorbi cu cineva, chiar dacă nu te gândești în fiecare clipă la acel cineva. Așa cum spuneam, cândva, că și prietenia este tot o formă de iubire, spun acum că și dragul este tot o formă de dor, un dor de care mai uiți, care mai uită și el de tine, mai pleacă pe la alții, revine când te învăluie dragul. Diferența este, că nu-ți este, cu dragul, la fel de greu ca și cu dorul.

- Pentru cuvântul țigancă nu mă supăr, acum, pentru a doua oară, și nu exagerez ce spun, cuvântul țigan mi-a produs bucurie în contextul în care l-am citit. De doisprezece ani cuvântul țigan îmi stârnește o stare de nervi, de furie. Am suferit atât de mult din cauza lor, au adus atâta faimă proastă țării și nu numai ei, încât atunci când cineva mă întreba de unde vin mă durea că trebuie să spun România. Oamenii aveau așa o repulsie față de noi. Pierdeai posturi bune de serviciu doar pentru că erai român. A trebuit să lupt mult să demonstrez cum sunt de fapt. Aveam o replică a mea: sunt țigani! Îmi amintesc o

fază din prima perioadă a serviciului meu, în Montpellier. Nu trecea o zi fără program de știri pe posturile lor în care să nu spună: un grup de români a furat sau a falsificat... și multe altele. Toți în centrul unde lucram cunoșteau răspunsul meu, „Sunt țigani!” Într-o seară la știri se anunțase că a fost descoperită o bandă de români, care au falsificat acte, cărți de identitate, ba mai mult, carduri bancare cu care au operat în

bănci. În dimineața următoare mă așteptam la comentarii. Spre surprinderea mea nicio colegă nu a comentat cum făceau de obicei. Pe când mă bucuram că uite, am scăpat, apare șeful mare și-mi spune: ai văzut ce au făcut țigani tăi... folosindu-se de răspunsul meu de fiecare dată. Eu am răspuns: „ăștia nu sunt țigani,ăștia sunt români”, la care șeful îmi zice, „și încă ce deștepți!”.

LUCIAN MUREȘAN

ÎNCEPUTUL...

- „Mergeți în pace, liturghia s-a terminat. Dumnezeu este cu noi”, rosti preotul, cu un glas mult mai firav decât de obicei, privind mulțimea de credincioși din Biserică.

Tăcut, credincioșii se îndreptau spre ieșirea bisericii, vizibil anxioși, unii dintre ei ridicându-se din strane cu fețe înlăcrimate și vizibil amprentate de teamă.

În sacristie, slujitorul lui Hristos se dezbrăca de veșmintele sale liturgice într-o tăcere apăsătoare, tulburată aparent în urechile slujitorului de discrete fâlfâituri de aripi, dar și de cuvintele credincioșilor care se mărturisiseră înainte de liturghie. „Părinte ce înseamnă venirea lor?”, „ce sunt ei?”, „de ce s-a anunțat tocmai acum rezidirea Templului?”. Privindu-se tăcut în reflexia oglinzii pentru o ultimă îndreptare a unor închipuite cute ale cămășii clericale și, apoi ale sacoului, acesta închide atent ușa în urma sa și aflându-se în plină stradă mult prea tăcută, față de alte dăți, se îndreptă hotărât spre Cetatea eternă, unde era de mult așteptat.

Într-o altă zonă a orașului, vacarmul, ca de stup, era ușor de descifrat pe aeroportul Ciampino, cel mai mic din cele două aeroporturi ale Romei, dar care este

cel mai aproape de centrul orașului, la aproximativ 12,5 km distanță. Zeci de avioane private din toate colțurile lumii își anunțaseră aterizarea în câteva ore făcând munca controlorilor de zbor aproape imposibilă, nemaivorbind de șocul zilei trecute care marcase toată lumea la propriu. Toți se gândeau la evenimentul din dimineața zilei de ieri dar parcă în urma unui consens general, nimeni nu spunea nimic de frică sau de tulburare sau de adâncă uimire. Nu mai conta. Buzele le erau parcă pecetluite.

Avioanele ce aterizau sau urmau a ateriza, erau curse private ce proveneau din State, Africa, Asia, Australia și din aproape toată Europa. Evenimentul de ieri, la care se adăuga anunțul făcut de publicația israeliană Haaretz, în care se anunța începutul rezidirii celui de al III-lea Templu, a determinat precum, odinioară, poruncile imperiale romane, o întrunire a liderilor unor confesiuni religioase creștine care păreau de veacuri imposibil de reconciliat până mai ieri. Dar astăzi era o altă zi – cum ambițioasa lume post modernă nu mai cunoscuse.

Din Moscova venise Patriarhul Filaret, din Constantinopol, Patriarhul ecumenic Teoget, urmați de toți patriarhii și primații Bisericilor Ortodoxe și Vechi-Orientale Ortodoxe. Din Marea Britanie, a venit arhiepiscopul de Canterbury, Robert Plum, precum și toții cardinalii importanți din Biserica Romano-Catolică. Capela Sixtină era plină de tensiune și iritare, toate fiind resimțite asemenea unui cor antic grec.

- Este imposibil, este amurgul din mitologia nordică, nu, hotărât nu, nu vreau să cred, să accept așa ceva.

- Este lucrarea celui rău,

- Nu cred! Nu putem fi așa obtuzi, trebuie să ne gândim, era de așteptat ca acest lucru să se întâmple într-o bună zi.

O palmă puternică, care izbește masa conclavului stopă instantaneu polemica delegațiilor, amintind de sunetul unui clopot puternic care anunță începutul liturghiei și, toți priviră imediat spre autoritarul Filaret, Patriarh al rușilor.

- Fraților! Nu vă comportați precum țânci, avem de vorbit și nu de sporovăit!

- Ce vrea să spună Sanctitatea Voastră, întrebă cu sinceritate Calixt al XX-lea, Papă al Romei?

- Să vorbim direct și pe nume și nu pe titluri, este primul pas, răspunse Filaret.

- Sunt de acord, rosti încet Calixt însoțit de multiple gesturi de aprobare a delegațiilor.

- Ce facem, ce vom spune oamenilor? întrebă oarecum sfios Andrei al Poloniei.

- Ce vom spune? Să ne gândim, ce înseamnă și cum se raportează la ce știm și credem este primul lucru care trebuie stabilit. Concomitent, Calixt și Filaret privind spre Robert Plum au întreat: și care este Robert părerea ta, atunci?

- Ce știm noi?! Pot fi nefilimii de dinainte de potop pot fi îngeri căzuți sau, aici, este cea mai spinoasă problemă - pot fi aceștia, cei pe care Hristos i-a numit „alte oi”. Dar ce sunt și, dacă au sau nu suflet, pentru care Hristos S-a Jertfit pe Cruce, este o altă întrebare.

- Referatul biblic din Geneză amintește doar de Adam și Eva nu și de alte categorii de ființe?

- Andrei, doar nu crezi că Moise a scris romane, el a fost atent doar la ceea ce era de folos pentru noi și necesar de transmis nouă spre știință. Bine că nu a transmis

lucrări de știință privind modul în care Dumnezeu a făcut lumea. El a scris pentru noi și nu pentru fizicieni, rosti sarcastic și precipitat Harris președintele Conferinței Episcopilor Catolici din Statele Unite.

- Și atunci?

- Și atunci, ce? rosti din nou Harris, nu plecăm până nu ne lămurim, asta e.

Ușa se deschise ușor și tăcut făcând loc unui mic grup de călugărițe stânjenite de prezența atâtor prinți ai Bisericii Universale, care aduceau cafea, ceai și apă participanților la conclav.

- Parcă am fi la primul sinod de la Niceea, rosti împăciuitoare Teoget.

- Da, da, dar lipsește garda imperială, răspunde Calixt surâzând.

- Sunt prezente afară gărzile elvețiene, Sanctitate, răspunse rapid Filaret și dintr-odată încordarea dispăru iar pe fețele tuturor apăru un zâmbet.

- Da, da, așa pare murmurară toți, prețuind clipa de destindere în care brusc simțeau că au intrat.

Conclavul deliberă ore întregi până la ițirea zorilor, când Calixt privind la toți cei prezenți în Capela pe a cărui tavan, pe nori, Dumnezeu Îl atinge pe Adam, rosti: - deci suntem cu toți de acord?

- Da, se auziseră vocile delegațiilor precum un armonios cor bisericesc care rostește mult așteptatul Amin.

- Sunt frații noștri și îi întâmpinăm cu brațele deschise.

- Sunt frații noștri, rosti în sine Teoget al Constantinopolului, dar sunteți precum împăratul Montezuma privind la Cortez și oamenii lui. Am reușit primul pas, gândea în continuare Teoget și nu știți ce vă așteaptă, privind la restul „prinților Bisericii”, care

ciocneau un pahar de șampanie bucuroși că au ajuns la un consens.

„Si mâine este o zi”, gândi Teoget, „dar ziua de astăzi este a noastră” și închină tăcut, ciocnind ușor paharul cu vechiul său frate și prieten pe care îl recunoștea bucuros stăpân, cunoscut de oameni sub numele poetic de „luceafărul de dimineață”.

- Iubiții mei frați, a răsărit „luceafărul”, rosti Teoget, să fim binecuvântați!

- În vecii vecilor, Amin, rostiră cu toții, neștiind la ce se gândise Patriarhul ecumenic în sinea lui, în veci, Amin!

OANA GOIA

DOAMNE, MÂNCĂM O ÎNGHEȚATĂ CU FISTIC?

Într-un april, un copil își azvârli credința la gunoi. Era doar de carton.

Poposind pe bordură, după ani, mă văd strângând în pumn un gol. Mi-aș fi dorit acel carton.

Am tresărit când un tren de nicăieri șuieră în gară. Pe acel peron, pe care nimeni nu se întoarce și în care miroase doar a suflări de rămas bun, venise. Când ne-am văzut ochii, am devenit lucizi de frânți. Poate nici nu am fost despărțiți, ci doar dezintegrați. Ne-am parcurs absența, tăcând. Într-un târziu, un zâmbet ne-a arcurit ridurile. Știam amândoi că atunci când două suflete tac, neputând să-și spună câte în cer și pe pământ, un înger trece printre ele, lăsând blândețea între Dumnezeu, și om, și Duh.

- Doamne, cât am tăcut! Aș vrea să-Ți spun atâtea, dar ar putea să sune drept reproș sau să adulmeci în aer tristețea absențelor mele. Să știi că încă păstrez harababura-ți stelară în inima mea fără cuib. Și-mi lipsești și în cerul pe care am vrut să-l pun deasupra mea, și-n pământul în care am să mă întorc. Uneori, când mi-era insuportabilă ființa-mi cu lipsa Ta, mâncam o înghețată cu fistic. Așa cum făceam când hălăduiam împreună prin lume.

Mă iartă, Doamne, că uneori Te-am acuzat de nedreptăți și pierderi. Alții îți dădeau cu cerul în cap. Eu, în nepriceperea mea, am risipit nădejdea și iubirea-Ți. Cumva, în mintea mea, credeam că tot ce am irosit din esența Ta, va ajunge alături de cei plecați prin alte galaxii, pe care i-ai luat. Mi-e

dor de ei și ceru-i mut și nici în mine Înviere nu-i! Mi-am pierdut credința-n Tine și am crezut că e mai bine așa, să trăim separat. Tu, în camera din stânga inimii mele și eu, în dreapta. Adesea, când îți băteam în țevă să știi să închizi ușa cămăruței, se strecurau de la Tine așteptări și rugă în ființa mea! Acum, aici, pe acest peron, am înțeles, credința în Tine a fost mai puternică decât spaima de a trăi fără Tine.

Am tăcut apoi, cu un zâmbet larg pe față. El a început să scoțească în buzunarul lăbărțat de la piept. Purta aceeași cămașa veche. Mâna-i brăzdată ca o scoarță de gorun poposi pe genunchi, tremurând. În pumn strângea o hârtie motolită doar de timp. Cu latența bătrâneții o îndreptă. Titlul era scris mare, în rest, nu descifram nimic: „Răvaș pentru tine...”

Cu vocea-i gătuțuită începu să-mi spună:

- L-am scris din ceru-mi mut de teamă să nu uit să-ți spun acum cât mi-ai lipsit, copilă cu credința de carton.

Doamne, am păcătuțit cu atâtea rânduri goale puse-n dreapta Ta

Aș fi vrut să-Ți scriu în fiecare zi,

să vezi cum cresc în viu,

cum umbra-mi nu-mi îmbătrânește în cerneală

Dar cum, cum să cred precum în cer, așa și în pământ?

Vezi Tu, nimic din sinea mea nu e la locul lui,

e prea multă carne ce se prinde cu gheare de pământ

în duhu-mi deznădăjduit ce-mi bate cu toiagu-n sân

Uite, chiar am să mă țin de cuvânt,

O să-Ți scriu în fiecare zi ca un împlinat om desculț ce nu știe încotro,

O să-Ți scriu ca un copil ce-i caută fericirii un loc pe harta creponată a inimii,

O să mă zidesc în Sinea Ta ca un nimic de dragoste dintr-un pumn.

Rămâi în sinea mea, să hălăduim prin lumi și deșertăciuni, mâncând, din când în când, o înghețată cu fistic.

DARIAN PARASCHIV

Bibliotecar

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

EXILUL DIN PROPRIA VIAȚĂ

Un termen folosit de filosoful și scriitorul Albert Camus, în opera sa, *Mitul lui Sisif*, este cel de *Exil*. Exilul, în accepțiunea lui Camus, este divorțul sau dezacordul profund, resimțit de un anumit ins în raport cu propria existență, situația de a fi oarecum expulzat din plinătatea vieții, din condiția fericirii în sensul în care aceasta este trăită de ceilalți oameni, faptul de a trăi o viață fictivă, fără sens, faptul de a nu fi prezent în propria viață decât în situațiile de plictiseală, disperare, grijă. Acest om este numit de Camus, omul absurd, absurdul fiind în acest caz o trăsătură care nu se află nici în individ, nici în cadrul propriei sale vieți, ci tocmai în relația dintre acești doi termeni, în relația dintre „actor” și „decorul său”, cu alte cuvinte.

O nuvelă a sa, care ilustrează pregnant acest exil, este *Jonas sau artistul la lucru*, din volumul *Exilul și Împărăția*, în care pictorul Gilbert Jonas, artist foarte talentat și cu o imensă putere de muncă, având la început o existență tihnită în mijlocul familiei sale, copiii și soția, în mijlocul cărora se simte fericit, nu își poate atinge scopul datorită mulțimii de

admiratori de care se împiedică la tot pasul, care sunt prezenți de dimineața până seara în atelierul său. În toată această mulțime, din când în când sună un telefon în care i se amintește că trebuie să fie plătită factura la gaz, o admiratoare dorește ca Jonas să îi facă portretul, copiii se încurcă printre picioarele musafirilor etc. Cu tot concursul soției sale care își dă osteneala să îi creeze soțului ei artist cadrul cel mai potrivit pentru ca acesta să își poată exercita profesiunea, ne-am putea pune întrebarea, unde mai există artistul în tot acest vacarm? Dacă încearcă să se debaraseze de unii dintre admiratorii săi, aceștia îi întorc spatele, considerând că artistul este prea îmbătat de triumfurile sale și nu se iubește cu adevărat decât pe sine. La îndemnul prietenului său de a nu îi mai primi pe ceilalți artiști în atelierul său, Jonas răspunde că toți ar trebui să fie înțeleși și iubiți, nevoind în acest fel să se desolidarizeze de artiști, fiind el însuși artist. Dar putem pune din nou întrebarea: unde este el însuși în toată mulțimea aceasta de admiratori, unde există el, de fapt? În cele din urmă, salonul lui este părăsit de artiști și întâmplător, dacă pe stradă sau la cafenea întâlnește un alt artist, este copleșit de spaima și să o ia la goană. După un timp, când nu mai erau în casă decât soția, copiii și prietenul său, când toți ceilalți artiști au plecat, Jonas își găsește răgazul să picteze zi și noapte, un tablou după care, la sfârșit cade epuizat, doctorul spunând că se va reface, că a fost o cădere doar de la prea multă oboseală. Tabloul conținea în mijloc un cuvânt despre care nu se putea descifra dacă era *Solidar* sau *Solitar*. Solidar cu toți artiștii dar în același timp, solitar pentru a

putea lucra în liniște la opera pe care el însuși dorea să o închine umanității.

Situațiile de exil din propria viață sunt numeroase, deși în registre diferite, de la întâmplări relativ simple din viața obișnuită, până la întâmplări de maximă gravitate, cum ar fi detenția, deportarea sau condamnarea la pedeapsa capitală. Multe opere literare, istorice sau filosofice, ne pun în fața unor situații dramatice, precum Gulagul sovietic, descris de Alexandru Soljenitîn, prigoana comunistă din România, ilustrată pregnant în cărțile lui Virgil Ierunca, Paul Goma sau Ion Cârja, lagărele naziste, descrise în operele lui Elie Wiesel sau prigoana evreilor din România sub regimul antonescian, înfățișată de Matias Carp. Detenția lui Ioan Ianoș sau a lui Valeriu Gafencu, „sfântul închisorilor”, diaspora intelectualilor români, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu sau diaspora americană, având ca reprezentanți pe Virgil Nemoianu, Sanda Golopenția etc., sunt tot atâtea cazuri de exil, în sens figurat sau în sens propriu.

Dar, pentru a reveni la situații descrise de existențialism, amintim *Procesul* de Kafka, în care eroul, Joseph K., procurist al unei bănci, este arestat și urmărit în justiție de o autoritate obscură, fără să i se aducă la cunoștință care au fost adevăratele sale delict. Arpentorul K., în *Castelul*, un alt roman al lui Kafka, încearcă zadarnic să pătrundă într-un castel, întâmpinând rezistența celor dinăuntru care nu doresc colaborarea cu el. *Metamorfoza* descrie o situație existențială de un comic macabru, eroul, Gregor Hamsa, trezindu-se dimineața, metamorfozat într-un gândac. La Camus însuși, în romanul *Străinul*, Mersault, care nu varsă nicio lacrimă la moartea

mamei sale, fumând lângă sicriul în care aceasta era întinsă, este arestat în urma unei crime săvârșite sub influența unui prieten iresponsabil, fiind condamnat pentru că nu i se puteau găsi circumstanțe atenuante, dată fiind atitudinea neadecvată pe care a avut-o în fața sicriului moartei.

Registrul existențialist este însă mult mai larg. Pentru a începe cu Kierkegaard, teoreticianul angoasei și al celor trei stadii, estetic (marcat de trăirea clipei și donjuanism), etic (vizând asumarea unei datorii) și religios (asumarea celei mai înalte trăiri), în cazul lui, starea existențială care îndepărtează de trăirea clipei, este asumată de bunăvoie, până la cel mai înalt stadiu, cel religios, marcat de angoasă. Gabriel Marcel, în *Dialoguri cu Pierre Boutroux*, expune o întreagă paletă de stări existențiale, precum angoasa, plictiseala, grija, disperarea. Jean-Paul Sartre consideră că esența omului este libertatea de a alege și că omul „este condamnat să fie liber” și tocmai această libertate îi conferă atât măreția, cât și neliniștea și disperarea. Martin Heidegger propune, în *Sein und Zeit* (redăm titlul în germană datorită faptului că nu există încă un acord privitor la titlul traducerii în limba română, date fiind dificultățile de a reda unii termeni ai filosofiei germane în alte limbi), conceptul de *Dasein*, care se referă la ființarea omului în lume, la tot ce implică această ființare. Stările de angoasă, grijă, disperare, sunt prezente și în filosofia lui Heidegger care subliniază că omul este marcat de finitudinea existenței sale, moartea, iar dacă la Sartre, există expresia „infernul sunt ceilalți”, la Heidegger, un alt concept, *Impersonalul Se*, descrie pierderea individului în masa socială amorfă care îi confiscă propria identitate. Un caz ilustrativ

de pierdere în *Impersonalul* se întâlnește în literatura română, în *Momentele* lui Caragiale. Ion Vartic interpretează opera lui Caragiale prin prisma filosofiei existențialiste heideggeriene, arătând că eroii lui Caragiale fug, de fapt, de adevărata întâlnire cu ei înșiși, preferând conversațiile plate cu amicii la cârciumă și, am putea spune, însăși observația „Căldură mare!”, exprimă, de fapt, un plictis existențial, o încercare de a evita angajarea într-o mai profundă deschidere atât spre sine, cât și spre lume. Pentru a continua enumerarea gânditorilor din registrul existențialist, încheiem cu Emil Cioran, a cărui carte, *Pe culmile disperării*, redă una dintre cele mai acute stări existențiale pe care le cunosc literatura și filosofia. La Cioran, disperările, descompunerile, sfârtecările, durerea, mizeria, bolile, agonia, demiurgul cel rău, conștientizarea neantului, a absurdului existenței, a faptului că, în ultimă instanță, moartea nu poate fi evitată, duce la ideea sinuciderii, pe care Cioran nu o transpune niciodată și în act, de fapt el nu se grăbește să ducă la îndeplinire ultimele consecințe ale acestei idei, alegerea lui fiind aceea de a-și continua viața pe indiferent ce palier, știind că are libertatea de a putea termina în orice moment cu tot ce există. În cartea *Continentele insomniei*, Gabriel Liiceanu, într-un capitol despre Cioran, arată că, de fapt, gândirea acestuia este determinată fiziologic, de insomniile care îl torturează și de singurătatea absolută în univers pe care o resimte ca o consecință a acestora, Dumnezeu nefiind decât o prezență cu care are un raport imparțial, nici angajarea credinciosului, nici chiar contestarea divinității din perspectiva unui ateu convins, ci faptul că, deși nu se știe un credincios, ci

mai degrabă un ateu, în singurătatea existențială absolută în care se află, divinitatea este singura prezență pe care o poate întâlni. Se poate certa cu ea, o poate trage la răspundere pentru situația lui în univers, o poate învinovăți pentru tot răul existent în lume, dar nu o poate nega. Sinuciderea este o problemă care apare și la Albert Camus, când acesta spune, tot în *Mitul lui Sisif*, că „Nu există decât o problemă filosofică cu adevărat importantă: sinuciderea. A hotărâi dacă viața merită sau nu să fie trăită, înseamnă a răspunde la problema fundamentală a filosofiei.” La limită, problema este, ce sens i se poate găsi vieții.

Mai amintim aici, unele cazuri care ilustrează ideile redate mai sus. Otto Weininger, unul dintre scriitorii preferați ai lui Cioran, din tinerețe, autorul celebrei cărți *Sex și caracter*, în care își expune fără niciun fel de reticențe misoginismul și antisemitismul, se sinucide la vârsta de 23 de ani, după terminarea cărții, fără să se știe care este adevăratul motiv al acestui act. W. N. P. Barbellion, autorul *Jurnalului unui om dezamăgit*, un tânăr naturalist, descoperă la o vizită medicală că are scleroză în plăci. Autorul știe că va muri (moare, într-adevăr la vârsta de 28 de ani), fapt pentru care hotărăște să își trăiască viața din plin, atât cât i-a mai rămas, continuând să facă cercetări de zoologie, citind, căsătorindu-se. Max Blecher, autorul cărților *Întâmplări din irealitatea imediată*, *Vizuina luminată*, *Inimi cicatrizate*, este un tânăr care suferă de tuberculoză osoasă, petrecându-și timpul mai mult în sanatorii, într-un corset de ghips, până la ieșirea din scena vieții. Hans Castorp, eroul din *Muntele vrăjit*, de Thomas Mann (deși aceasta nu este o operă

aparținând curentului existențialist dar este revelatoare în ceea ce privește anumite stări existențiale), își vizitează un prieten, în sanatoriu. I se propune să i se facă și lui un consult, în urma căruia medicii îi prescriu un interval de cură în acest sanatoriu. Șederea lui Hans Castorp aici, se prelungește însă, mult mai mult decât estima el și, anume, pe o durată de șapte ani, timp în care trăiește multiple experiențe, cum ar fi idila cu frumoasa Clavdia Chauchat și ascultarea prelegerilor iezuitului fanatic Naphta și ale liberalului Settembrini. La ieșirea din sanatoriu, eroul este pregătit pentru orice lucru pe care i-l va scoate în cale viața, nu putem spune dacă a găsit un sens vieții dar, este pregătit să înfrunte și moartea, după cum ne lasă să înțelegem ultimele scene descrise, în care el ia parte la război, fără să știm dacă va supraviețui sau dacă va muri la datorie. Nuvela *Șapte etaje*, a scriitorului Italian Dino Buzzati, are în centru tot un sanatoriu, primele etaje fiind destinate celor cu afecțiuni care nu prezintă mare gravitate, urmând ca, pe măsură ce se ajunge la etajele de mai sus, afecțiunile să fie din ce în ce mai grave, până la ultimul etaj, unde sunt duși cei în fază terminală, de unde nimeni nu se mai întoarce. Starea existențială absurdă, este dată de faptul că eroul, liniștit că are doar o afecțiune ușoară, este trimis progresiv, spre stupefacția lui, către etajele superioare, până la ultimul, de unde nu mai există cale de întoarcere. *Eu nu sunt Stiller*, opera lui Max Frisch, prezintă, de asemenea un divorț între personaj și propria viață, eroul fiind luat drept altcineva, datorită înfățișării asemănătoare cu a unui anume Stiller, fiind obligat prin forța autorităților și a soției numitului Stiller, să ducă viața acestuia, orice

încercare de eschivă, fiind suspectată de alterare a facultăților mintale ale personajului care, spre mirarea celorlalți, își neagă identitatea falsă care i se atribuie.

Am putea concluziona că o viață care are sens, este cea care este în acord cu ea însăși, indiferent care ar fi scopul pe care i-l implementăm, ținând cont totodată de valorile ei, de esența ei și, nu în ultimul rând, de vocația pe care fiecare dintre noi suntem chemați să o împlinim. Unii își ratează vocația, fiind predestinați din naștere pentru eșec. Alții nu reușesc să urmeze traseul pe care și l-au prefigurat, fie datorită împrejurărilor sau condițiilor, fie pentru că destinul lor urmează, pur și simplu, un alt curs. Alții reușesc în tot ce vor să realizeze și conjuncturile le sunt totdeauna favorabile, iar destinul lor merge pe un drum sigur. Și, în fine, mai există categoria indiferențelor care nu se zbat pentru nimic și nu luptă pentru nimic, având totul asigurat pe toate palierele propriilor lor existențe. Sensul vieții înseamnă să trăiești întru Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Dragoste, într-o lume din care valorile au fost excluse, într-o lume care prin cotidianul ei ilustrează pe scară largă absurdul, macabru, grotescul, venalitatea și ura, într-o lume din care Dumnezeu însuși a fost izgonit sau în care numele i se invocă pentru lucruri minore, ilicite care, în ultimă instanță, nu au nicio legătură cu Sacralitatea, cu Adevărul, Binele, Frumosul! Sensul vieții este Dragostea! Sensul vieții înseamnă ca, rănit și învins fiind, să lupți pentru a trece dincolo de „zidurile absurde” și, în ultimă instanță, pentru a Exista ...!

VASILE FILIP

„AVENTURI” PE „TĂRÂMUL” CUVINTELOR

Cu Dorin N. Uritescu, în zeci de tomuri de studii lingvistice, critică literară, proză și poezie

În urmă cu destui ani, pe vremea când eram șeful secției cultură-învățământ la ziarul „Adevărul” din Arad, și mai ales când scoteam suplimentul „Salonul literar”, primeam multe cărți de la scriitori arădeni dar și din aproape toată țara. Evident, cu toții mi le ofereau cu gândul că o să le fac o cronică. De când m-am pensionat, din ce în ce mai puțini (și numai cunoscuți) se ostenesc să mă caute. Probabil se gândesc că, oricum, nu am unde să scriu despre creațiile lor dacă nu mai sunt într-o redacție. Lucru de înțeles.

De aceea a fost surprinzător pentru mine telefonul primit, recent, tocmai din București, de la Dorin N. Uritescu, o personalitate complexă – filolog, cercetător, critic literar și scriitor. Domnia-sa mi-a zis, direct, că ar dori să scriu și eu despre câteva din ultimele sale lucrări. I-am spus că m-am retras cam de mult timp din activitatea jurnalistică, colaborez mai rar cu presa arădeană și doar pe probleme legate de activitatea Filialei din Arad a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. I-am mărturisit că, totuși, aș dori să îi citesc

cărțile, să le fac o prezentare, și că, probabil, voi găsi înțelegere la foști colegi și actuali membri ai UZPR, pentru a apărea în publicațiile lor.

Nu știam dacă domnul profesor va crede în optimismul meu, mai ales că îi spusese că eu stau mai mult pe la Prunișor, un sat la vreo 80 de km. de Arad, dar, după o săptămână de la discuția noastră, poștărița îmi aduce un pachet „de la București”. Știam de unde vine. L-am desfăcut și am găsit patru cărți semnate de Dorin N. Uritescu: „**Firimituri literare**”, „**Pe Rio Costa**”, „**Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei**”, „**«MATO-GROSSO»-ul social și politic postrevoluționar**”. Și m-am apucat de lectură și... documentare.

Membru de onoare al UZPR

Prof. univ. dr. Dorin N. Uritescu s-a născut la 18 februarie 1944, în satul Vinerea din județul Alba. Este absolvent al Facultății de Limbă și Literatură Română din cadrul Universității București și al Facultății de Filozofie – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași. Doctor în filozofie, Magna cum Laude al Universității București. A publicat numeroase studii și cărți de lingvistică printre care: „Greșeli de exprimare”, „Dicționar explicativ de pleonasmefective”, „Pleonasmul în limba română”, „Aspecte ortografice controversate”, „Dicționar de contradicții în adaos efective”, „Noutăți în ortografie”, „Contradicții în exprimare”, „De la chioșcari la vesternizare” „Dinamica actuală a limbii române” etc.; dar și volume de poezie („Cântece de logodnă”, „Pe Rio Costa”, „Rugi și porunci”); proză („Firimituri literare”); critică și teoria literaturii („Fascinația numelui...”, „Pentru o

lectură adevărată și o percepere corectă a temei”, „Portretul la criticii literari români”); teoria presei („Structura variată, natura expresivă și valoarea artistică a pamfletului”) și altele.

Din 2015 este membru al Uniunii Scriitorilor din România iar, anul trecut, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România i-a conferit titlul de Membru de Onoare al UZPR și – „pentru prestigioasa contribuție adusă lingvisticii românești, de-a lungul unei bogate cariere pedagogice, și pentru perseverența demersului profesional dedicat presei” – „DISTINȚIA «PAMFIL ȘEICARU» pentru cercetarea limbajului jurnalistic”. În propunerea făcută, în cadrul Consiliului Director al UZPR, Nicolae Băciuț sublinia că Dorin N. Uritescu „a realizat o lucrare de excepție, de mare importanță pentru breasla jurnalistică”: „a-l premia pe Dorin Uritescu (...) este un bun augur atât pentru UZPR, cât și pentru întreaga breaslă, care are ocazia de a sta față în față cu evoluția (sau involuția) pe direcția transmiterii limbajului jurnalistic, având deplina proprietate a termenilor în limba română”.

Printre „Firimituri literare”

Pentru Dorin N. Uritescu, după cum mărturisea într-un interviu, „patriotismul înseamnă, în primul rând, să ai un respect pentru propria familie, pentru că „patriotism” vine de la pater, de la părinte. Patriotismul este, de fapt, o grijă pentru a nu necinsti faptele strămoșilor”. Poate de aceea, la el, întoarcerile acasă, fie doar și sub forma aducerilor aminte, înseamnă respect pentru înaintași, pentru glia pe care s-a născut, pentru satul Vinerea, locul unde

și-a format percepțiile morale de care nu se va lepăda niciodată.

Cartea „**Firimituri literare**” vorbește despre Vinerea și vinereni, este un buchet cu povești pline de tâlc, din diverse spații și timpuri, spuse de oameni ai locului. Dacă la Sadoveanu naratorii se adunau la Hanul Ancuței, cei ai lui Marin Preda îl însoțeau pe Moromete în Poiana lui Iocan, țăranii lui Dorin N. Uritescu aveau „un loc de întâlnire” la Moara de Sus, unde „veneau să macine grăunțele de grâu și de porumb” iar „până le venea rândul la rășnit boabele, fiecare povestea o întâmplare de pomină din partea lui de sat...”

„Firimiturile” lui Uritescu sunt mici perle literare în care descoperim o impresionantă galerie de personaje - cuvântători sau eroi ai întâmplărilor pe care le spun celor ce îi ascultă – Petrică Ursu, învățătorul Molodeț, Moș Roabă, Ion Samoilă, Văsălie Cujerean, Ovidiu Radu, Ovidiu Zaharia, Victor Săpunaru, Viorica Bârsan, Mircea Romcea, Ghiță Oancea, Iulus Covaciu, Onu Romoșan, Aurel Turlea, Cezar Șuteu, Valeriu Sârbu, Moș Postăi, Vasiliică Bura, Pătruț Simedru și mulți alții. Aceștia ne introduc, prin poveștile lor – parcă adevărate secvențe cinematografice – în cadre rurale (unele aproape naturaliste) din lumea satului în care s-a născut autorul. Cele mai multe sunt basmele copilăriei lui, dar venite dintr-o realitate fără romanțări. Așa aflăm și noi de ce vinerenilor le zice cuci; cum și-a făcut Samoilă privată cu oglindă; de ce a fost poreclită Frosa Herlea căcăciosă; cum striga Săpunaru, și beat criță, „neamu nost!”; de ce se scăldau vinerenii în „chelea goală”; cum se făceau serbările școlare comuniste; despre politizarea „sudieliilor”: „sî-mi suji

proprietatea privată”, „trăsni-te-ar mărirea cotelor”, „băgate-aș în colhozul mă-tii”...

Dacă ar trebui să (re)povestesc una din „întâmplările” adunate în această carte, m-aș opri la cea spusă de Tefil Oană („Dacă vin americanii”). Acțiunea se petrece în anii când s-au instalat comuniștii la putere și s-a hotărât ca toți să fie cuprinși în „câmpul muncii”, inclusiv țiganii. Unora nu le plăcea programul cu ore fixe și mult de lucru, dar alții au acceptat, că aveau un salariu fix, concediu, bilete la băi...”Ca să râdă de ăștia”, Ceasu cel Bătrân, care avea o „bandă de muzică lăutărească”, le-a făcut o cântare: „Ce ne facem noi țiganii/Dacă vin americanii,/Că ne scoate din service,/Și nempușcă cu alic!” Cum și prin sate erau cozi de topor (informatori ai securității), l-au dat în gât și Ceasu a fost dus în Deltă, la tăiat de stof, ca „dușman al poporului”. După mulți ani, când s-a întors acasă, foarte bolnav, printre cunoscuții, care l-au vizitat, au venit și cei ce l-au turnat. Deși pe patul de moarte, Ceasu nu s-a răbdat să nu le spună câteva versuri răzbunătoare: „Mă, duce-vi-ți în pace,/Nu mai aveț ce îmi face,/Nu pot nici să vă înjur,/Să mă mai pupați și-n cur!”

În toate povestirile nu găsim nimic idilic, ci retrăim în satul real (mai ales cei care îl cunoaștem mai bine) cu țărani harnici, deschiși la vorbă, chiar puși pe snoave, cu ironii fine venite dintr-un har nativ. Chiar și numai din aceste motive, cartea este plăcută la lectură; cititorii mai în vârstă pot să arunce o privire spre anii copilăriei, iar cei mai tineri pot afla întâmplări ce, poate, le credeau neverosimile.

Iubiri pe Rio Costa

Volumul „Pe Rio Costa (balade erotice)” pare să continue povestirile din „Firimituri literare”, doar că, de această dată, avem un singur narator - Dorin N. Uritescu – care se „spovedește” (în versuri) cu aventurile lui de dragoste din anii tinereții („În adolescența mea tumultuoasă,/Exersam seducția, ca act de cultură/Cu câte o fată bogată și frumoasă/Lucru mai rar cuprins în literatură” – „Bogat pe Rio Costa”). Aflăm cum a avut-o odată, „pe o blană de urs roșcată”, pe soția vânătorului, și-a iubit-o „și-n via cu rod/Pe Rio Costa în Câmpul lui Brod”. Sub „jilipul morii”, unde „prin deschizăturile scândurilor sparte/Jocuri de apă din toate părțile țășneau” o invită pe Carmen „pe un tărâm fermecat”: „Eu o ajutam strângând-o blând de mijloc/Când ridicând-o, când aducând-o în jos/Iar ea mă ajuta să păstrez cadența/Ea căreia îi era binecunoscută decența!”. Poetul își amintește de frumoasa Constanța „Fata de «după grădini»,„ iubită de popă și poreclită de preoteasa geloasă „mamzel san chilot” („Ajuns la dig, din mulțimea de fete am remarcat/Pe Constanța despletită, c-un picior peste celălalt aplecat”), pe care, la mulți ani după ce „s-a instalat cumplitul socialism/Și ni s-a interzis să mai facem nudism”, nu poate să și-o închipuie făcând baie „cu sutien și bikini”. Sunt evocate multe alte „episoade” din viața amoroasă a poetului (un Casanova local): cu „Fata de <Pe deal>„, ce avea „sânii mici”, „dar tari ca piatra de râu”; cu „Regina oilor”. pe care o învățase „pe Rio Costa de toate” și a „sfătuit-o și să fugă în străinătate”; cu Delia, „studenta plină de temperament”; cu Laura,

Morărița. Katia (profesoara de rusă), Bianca...

Sunt pline de umor aventurile cu nomenclaturistele vremii (că doar și ele mâncau sărat), care se temeau mai tare de partid decât de bărbați: „Și c-un glas stins, pe un tot ispășitor/M-a rugat să nu spun nimănui nimic/ Să nu se audă la partid, să aibă vreo consecință/S-o critice, sancționând-o, la raion în ședință” („**Secretara de partid**”). Iar limba de lemn (pe cealaltă doar autorul o știe) a activistei de partid, pe care-o folosește și în cele mai intime momente, te face să râzi cu lacrimi: „M-a uimit jocul erotic sălbatic, care-a urmat,/ La ce artificii, activista de partid s-a dat,/ Abandonându-mi-se toată în brațe-a strigat;/ **Rupe-mi bluza!... Mușcă-mă pe gât!/ Zgârâie-mă pe față!... Înjură-mă urât!.../ Smulge-mi fusta!... Bate-mă măr!.../ Dă-mi palme!... Trage-mă de păr!/ Ia-mă de urechi!... Mai cu ambiție!.../ Pune-mi cătușe!... Du-mă la miliție!.../ Sugrumă-mă lent!.../ Citește-mi statutul!.../ M-am speriat când am înțeles că-i abia începutul./ Am ajuns și la punctul culminant, c-o ținuse boala!/ Când mi-a cerut în extaz; **Cântă-mi Internaționala!**/ Și mă gândeam dacă o s-o țină așa sminteala/O să-i cânt **Internaționala**, mărețul lor imn/Adecvat situației: **prin sex s-o-nfăptuim!**/Că poate-i producea starea de erotism/Ripostând sexual la atitudinea anticomunistă/Ca o adevărată, vigilentă activistă/Și-atunci am grăbit cum am știut deznodământul,/ În momentul când mi-a cerut **să iau cuvântul.**/A fost ce-a fost dar și **postludiul** m-a surprins;/Ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut, s-a uitat la ceas/**La ora unu am ședință de analiză, te las,/Am văzut, suntem pentru amândoi, e****

unanimitate!/Deci, mâine avem ca sarcină să muncim mai departe.” („Pe Rio Costa cu activista de partid”).

Mai mulți critici, analizând volumul, fac trimiteri la Ioan Budai-Deleanu, Francois Willon, Miron Radu Paraschivescu sau chiar la Emil Brumaru (arătând că nici chiar așa). Eu m-aș rezuma să îl compar pe Dorin N. Uritescu doar cu el însuși: dacă în „Firimituri literare” scriitorul prezintă întâmplări, auzite de la alții, din satul său natal, în „Pe Rio Costa” poetul versifică poveștile de dragoste pe care le-a trait în același spațiu, pe Râul Coastei (adică Râul Cugir) care – așa cum spunea jurnalistul Constantin Predescu – „își poartă susurul de neuitat în inimile vinerenilor, indiferent unde s-ar afla”: „Rio Costa, spațiu de dor și mister,/Unde toate durerile vieții pier,/ Unde se nasc bucurii de neuitat/Și păcatele-n iubire-s de neiertat...”. Ca un corolar, poetul își incheie volumul, nostalgic, cu iubirea supremă: „Unde ești Rio Costa, că nu te-am regăsit!/Ți-au furat apele, din rațiuni, zic ei, superioare/Ți-au regularizat cursul, te-au îndiguit,/Ești de nerecunoscut, un pârâu oarecare/Adevărat, vremea a săpat adânc în trupul firii.../Sunt o aducere aminte, nu mai sunt voievodul iubirii../Iartă-mă Rio Costa că nu te-am putut salva!/Rio Costa, Rio Costa, din mintea și inima mea!” („**Rio Costa, dragostea mea**”).

Cinci capodopere, într-o nouă viziune

O carte de critică literară nu e ceea ce ți-ai dori cel mai mult să citești. Și totuși... „Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei” a d-lui Uritescu este o lucrare pe care o studiezi cu plăcere, poate datorită spiritului polemic (în special cu autori de manuale școlare ori culegeri cu

subiecte de bacalaureat), poate datorită creațiilor analizate, învățate, de toți, în liceu („**Floare albastră**” de Mihai Eminescu, „**De ce-aș fi trist...**” de Tudor Arghezi, „**Plumb**” de George Bacovia, „**În grădina Ghetsemani**” de Vasile Voiculescu, „**Răscoala**” de Liviu Rebreanu), și, cu siguranță, datorită interpretărilor noi, inedite, excelent documentate, care răstoarnă tot ce am crezut că știm, încă de pe băncile școlii.

Nu e de mirare că istorici și critici literari cunoscuți au avut alese cuvinte de apreciere la adresa cărții și autorului. Ion Dodu Bălan consideră că este „o lucrare serioasă, temeinic documentată, folositoare propedeuticii înțelegerii tainelor creației literare” iar „autorul se oprește asupra unor aspecte controversate, nerezolvate și propune, cu competență și multă îndrăzneală, interpretări inedite”. „De acord sau nu cu interpretările/abordările propuse de profesorul Dorin Uritescu – scrie Dora Lazăr – cititorul trebuie să-i recunoască acestuia temeritatea întreprinderii, curajul de a intra în polemică nu doar cu oamenii școlii (...), calitatea argumentării, logica discursului”. Carmen Raluca Naclad crede că „în acest volum este revolta sa contra analizelor didactice inepte de care <se

bucură> aceste capodopere ce promit să ajute elevii în pregătirea lor...” „Dorin N. Uritescu – concluzionează George Toma Veseliu, în prefața cărții – ni se relevă, în acest studiu, o natură complexă: sensibilitate artistică, o luciditate creatoare care pune permanent aproape totul în discuție în materie de cercetare literară, spirit pragmatic totodată care vede în hățișul lucrărilor de <specialitate> partea proastă a lucrurilor, mai ales acolo unde critica literară superficială, descoperită chiar la mari personalități, creează prejudecăți teoretice în cercetare”.

Cele cinci capodopere ale literaturii române sunt analizate de Dorin N. Uritescu „pe cuvânt”, filologic și filosofic, pe sensuri și simboluri, într-o logică demnă de invidiat chiar de un matematician. Mă voi opri doar la interpretările inedite, surprinzătoare pentru mulți, asupra aspectelor controversate în comentariilor „didactice” asupra temei.

„Poezia «Floare albastră» de Mihai Eminescu a fost interpretată de aproape toți criticii literari (...) fără ca vreunul dintre aceștia să înțeleagă, cu adevărat, semnificația versului ei fundamental „**Totuși este trist în lume!**” – spune autorul – pentru că se face o confuzie între „condiția umană” (concept filosofic) și „condiția existențială”(viață economică, socială, politică): „Poetul, prin ultimul vers, se referă la **condiția umană**, iar nu la condițiile existențiale ale celor două personaje”. Dorin Uritescu consideră că „la sfârșitul poemei nu este vorba despre nostalgie, dor, părere de rău și de tristețea implicate de aceste trăiri, ci despre tristețea constatării că destinul omului, condiția sa umană (a nu se înțelege cea existențială) este tragică deoarece

acesta nu găsește răspunsul la întrebarea **cu ce rost ne-am trezit pe pământ?**”

„Pentru o corectă înțelegere a temei filosofice din poezia «Floare albastră» – continuă autorul – este imperios necesar să analizăm în continuare poezia **«De ce-aș fi trist»** de Tudor Arghezi, un alt titan al liricii noastre”. „Analiza literară de manual școlar – consideră el – include greșit poezia argheziană în creațiile scrise pe tema morții”, pentru că „nu teama de moarte îl întristează pe genialul poet”, chiar dacă enumeră aspecte luminoase ale vieții sale, ci condiția umană tragică, faptul că „NU ȘTIM CINE SUNTEM, DE UNDE VENIM, ÎNCOTRO NE DUCEM...”

Analizând poezia **„Plumb”** de George Bacovia – pe care o vede „cea mai reprezentativă poezie simbolistă nu numai din literatura națională ci și din cea universală” – crede că cei mai mulți comentatori, „toți împiedicându-se în sensurile concrete exprimate de vocabulele utilizate în poezie: «sicriele; funerar; mort; cavou; coroanele», (...) ajung la „fixarea eronată a temei: moartea”. „Greșit” – spune autorul. Nu este vorba de moarte, nici de omorâre, cu atât mai puțin nu avem a face cu sugestia morții, ci cu sugerarea unei trăsături, a ceea ce este cuprins de moarte: **imposibilitatea comunicării**” –a faptului că nu i se publică opera (sugerată prin simboluri de tehnică tipografică) și mesajul său nu poate ajunge la cititor.

Criticii literari, autori de manuale ori cursuri universitare, interpretează poezia **„În grădina Ghetsemani”** de Vasile Voiculescu, „după impresia făcută lor (...) ignorând surprinderea lui Iisus Hristos în studiile teologico-doctrinare”. Dorin Uritescu arată că „cunoașterea adevăratei persoane a lui

Iisus Hristos și înțelegerea exactă a cuvintelor rostite de acesta în Rugăciunea de pe Munte: «Tată, dacă voiești, depărtează paharul acesta de la mine! Totuși facă-se nu voia Mea, ci a Ta», a însemnătății rugăciunii Lui, sunt baza ogîndirii artistice a momentului surprins de Vasile Voiculescu, cel mai de seamă poet religios al nostru de la Dosoftei la Ioan Alexandru”. V. Voiculescu „aduce un câștig de netăgăduit întregirii morale și spirituale a adolescenților care trebuie ajutați pentru realizarea unei lecturi corecte” iar analistul crede că mesajul teologic este: „SUNT EU PREGĂTIT, SUNT EU PREOCUPAT DE MÂNTUIREA MEA? ÎMI ASUM EU MÂNTUIREA, JERTFA CRUCII PENTRU A PUTEA VEDEA ȘI INTRA ÎN ÎMPĂRĂȚIA LUI DUMNEZEU?”

Surprinzătoare este interpretarea temei din romanul lui Liviu Rebreanu: **„Răscoala”**. Profesorul Uritescu face o temeinică cercetare – „după Revoluția din 1989 au apărut studii istorice întemeiate pe cunoașterea documentelor autentice” – și află că răscoala „nu a avut un caracter spontan (specific răzmerițelor țărănești), ci a fost minuțios pregătită, adevărat, pe fondul unor nemulțumiri...” Astfel, el consideră că problema tratată de romancierul ardelean nu este doar de natură socială (sărăcia) ci de una justițiară, politică, transmisă oamenilor satelor prin diferite mesaje și mesageri. „Călăreții pe cai albi”, despre care vorbesc mai multe personaje, nu sunt simple ficțiuni (pentru culoarea acțiunii sau chiar motivarea acesteia), ci „transformări artistice ale unei realități indubitabile, imixtiunea prin agenți profesioniști ai puterilor străine”. Faptul că acest capitol se numește **„RĂSCOALA** –

Aspecte ale spionajului străin pe teritoriul României semnalate în roman și noul ideal țărănesc: înfăptuirea justiției” întărește convingerea că Dorin Uritescu găsește, ca temă principală, acțiunile socialiștilor care instigau la răsturnarea orânduirii de atunci prin răscoala țăranilor.

Nu intru în detaliile analizelor literare din această carte pentru că doresc să las cititorilor plăcerea lecturii, pentru a descoperi singuri argumentele pe care se bazează Dorin Uritescu în interpretarea textelor și „o percepere corectă a temei”.

O inedită istorie recentă

Am lăsat la final o carte dedicată jurnalismului și jurnaliștilor: „**«MATO-GROSSO»-ul social și politic postrevoluționar**”. Este un pamflet acid despre perioada postdecembristă, „un rechizitoriu la adresa clasei noastre politice, nevolnice și puse pe căpătuială” – cum aprecia Ionel Necula – dar și „un omagiu cald, izomorfic și calofil adus presei românești și ziaristilor care s-au ridicat la înălțimea evenimentelor și-au arătat o impresionantă capacitate de invenție lexicală și de nuanțare oximoronică”. După Revoluție a fost o vreme când – spune același critic literar – „teama de a nu cădea în huilul limbaj de lemn (...) obliga noile generații de ziarști la o înnoire corelativă a limbajului, a expresiei și nu se poate spune că le-a lipsit capacitatea de invenție”, mulți recurgând la autonomaze („folosirea unui nume comun sau a unei perifraze în locul unui nume propriu”).

Dorin Uritescu „a procedat aidoma albinei care a zburat din floare în floare până a ajuns să-și umple desaga cu polen” – apreciază Florentin Popescu – pentru a reda

acești ani de istorie recentă cu „materialul clientului” (jurnaliștii).

Cartea se deschide cu o explicație exhaustivă la „Ce este autonomaza”, urmează un capitol cu „Câteva exemple de autonomaze (creații lexico-semantice și stilistice cuprinse în contexte excerptate din presă și literatura beletristică – prezentate explicativ etimologic și stilistic, pentru o bună înțelegere a utilizării lor în pamfletul de față)” dintre care aș aminti: „**Absurdistan** pentru România actuală”; „**Altercația din Decembrie** pentru Revoluția Română din 1989”, „**Dracula de la ape** pentru Ion Iliescu”...

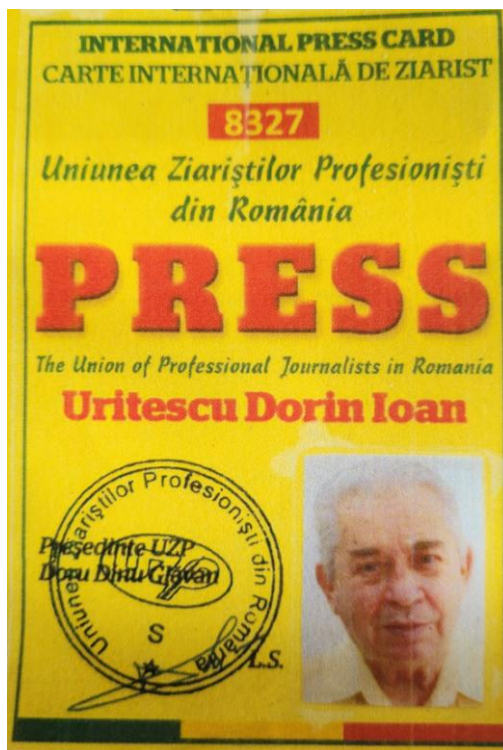
Pamfletul propriu-zis, care dă, de fapt și titlul cărții - „**<MATO-GROSSO>-ul social și politic postrevoluționar**” - ne poartă prin istoria recentă. „Când a fost de s-a petrecut Revoluția – spune autorul – impresia occidentului democratic a fost formulată cu stupoare: «domnule, ce-au putut face **abderiții valahi!!!**». Atunci „Securilă” și „Pecerică” se dau la fund, iar „Fesenilă” devine figură legendară. Dorin Uritescu ne conduce prin anii ce au urmat, în care găsim personaje cunoscute – președinți, miniștri, primari, și alte multe figuri ce-au populat scena postdecembristă –, toate prezentate cu autonomaze care mai de care mai amuzante. Ion Iliescu este „**emanatul**”, „**bunicuța**”, „**zâmbitorul** din Jițul Cotrocenilor” etc., etc. Apare apoi pe scena politică Emil Constantinescu, „**Țapul**, care nu are priceperea să «**Bush-ească**» pe neocomuniști și se mulțumește să fie «un **Don Quijote** călare pe o **Rozinantă algoritmică** de partide»,. Băsescu este „noul dictator de la Cotroceni, **actorașul de la Golden Blitz** care o promovează scandalos pe «soscia actriței Reese

Whiterspoon» a «**blondei de la Drept**», care ajunge **Cancelara PD-ului (...)**, «**amanta chiriașului de la Cotroceni**»,».

Cum un pamflet nu poate fi povestit, pentru că își pierde savoarea, vă îndemn la lectură. Conform DEX, pamfletul este o scriere „cu caracter satiric”, în care se „înfierează anumite tare morale, concepții politice, aspecte negative ale realității sociale, trăsături de caracter ale unei persoane etc.”; cum a reușit Dorin Uritescu să facă acest lucru, folosindu-se de autonomaze din presa vremii, veți descoperi citind cartea. Pe care eu o consider – ca și Florentin Popescu – „un regal literar și publicistic”.

Nu aș dori să închei fără a preciza că, în finalul cărții, prof. dr. Dorin N. Uritescu aduce un „Omagiu jurnaliștilor”. Sunt

pomeniți 385 de zariști care au creat și utilizat în presa vremii autonomaze, multe dintre acestea folosite de autor ca „material artistic”. Sunt nume binecunoscute precum: Tudor Octavian, Mihai Creangă, Vadim Tudor, George Coandă, Radu Tudor, Cornel Nistorescu, Cristian Tudor Popescu, Dinu Săraru, Corneliu Vlad, Fănuș Neagu, George Vulturescu, Radu Ulmeanu, Ion Cristoiu, Nicolae Băciuț, Dragoș Pătraru, Alexandru Cistelean, Doru Dinu Glăvan, Firiță Carp, Sorin Stanciu, Gheorghe Văduva, Roxana Istudor, Șerban Cionoff, Cornel Cipariu și alții. Mă bucur că, în această galerie impresionantă de jurnaliști, am descoperit și numele meu. Mulțumesc, domnule profesor!

ANTON ILICA

VICTOR PETRINI ȘI IUBIRILE CELUI MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI (FERMECĂTORUL ROMAN AL LUI MARIN PREDA)

Filosoful Victor Petrini, **cel mai iubit dintre pământeni**, după opinia lui Marin Preda, este autorul eseului *Era ticăloșilor*. În închisoare, își scrie mărturisirile, care încep astfel: „moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător”. Textul romanului lui Preda mărturisește una dintre cele mai tulburătoare experiențe de viață pentru descoperirea celui alt într-o realitate socială incertă. Mărturia personajului despre „prima infamie” a „adolescentului dur și turbulent” justifică o opțiune: „tinerețea e o trufie, rareori o valoare”. Ne vom opri la una dintre problemele „spectaculoase” ale romanului: iubirea sau iubitul.

1. NINETA LUI VICTOR PETRINI SAU CUM IUBESC CEI MAI IUBIȚI DINTRE PĂMÂNTENI. Experiența adolescentină a personajului principal începe cu constatarea că „încă de la optsprezece ani, ... fetele mă ocolesc”. Și totuși, are câteva aventuri dintre cele mai palpitate, cu Nineta,

Căprioara, Matilda, Suzy, fațete variate ale sufletului feminin aflat la intersecția sentimentală cu fastuoasa „cultură și filozofie din mine” care-i generase trufia de bărbat cu succes la femei. Frecventează „Mama răniților”, o cârciumioară idilică, unde se întâlneau tineri (mai) destrăbălați. Ca din pământ, la masa băieților liceeni, apare Nineta Romulus „elevă pe-a șaptea”: „Fata acea un surâs fermecător”, își amintește Victor Petrini, i-a luminat frumusețea unei nubile cu experiență, deși va afla că „aranjamentul” era pus la cale de colegii de clasă, cei care aveau mai mult curaj decât el. Urma s-o conducă acasă și se trezește în intimitatea ființei ei, trăind prima experiență de îndrăgostit „cu toată puterea sufletului”.

Seară de seară, Victor vizitează casă fără lumină electrică a fetișcanei, găsind în Nineta femeia „cum un izvor e un izvor”, un izvor mare și misterios „ca orice izvor”. Nineta trăia intens ideea că așa a înțeles ea datoria de femeie, „să luminezi viața bărbaților încătușați de familie și să ți-o trăiești pe-a ta în dragoste și poezie”. În pauzele eroticoane, discuțiile celor doi sunt savuroase, deși filosofarea este superb tragică și, desigur, necredibilă: „Eu o să mor tânără, mi-am spus că pe la treizeci de ani mă sinucid”, zice adolescenta, în timp ce el îi solicită o declarație de iubire. Răspuns: „Te iubesc acum, dar nu știu dacă și mâine; nu vreau să mă căsătoresc niciodată, vreau să iubesc pe cine vreau eu și când n-o să mai fie iubire cu unul, schimb bara în altă direcție”. Apoi, într-o seară, ies la plimbare, despărțindu-se definitiv, ea pierind în necunoscut, pentru că el n-a vrut să meargă pe o stradă pe care ea o alesese, fără nicio rațiune. Ca în orice despărțire imprevizibilă,

Victor a suferit deplin, apoi o căută cu disperare pentru a recupera clipele nefaste, suportând umilințele părinților acuzat că „*dormise cu o depravată*”, cu „*o prostituată*”. Lipsindu-i, Nineta stăruie „*în sufletul meu ca o arsură*”, „*mă tulburase atât de adânc, intens, fierbinte*”. Toate căutățile ulterioare au fost inutile, Nineta poate luase o pastilă de Nozinan, curmându-și singură viața „*care nu mai mergea*”. Nineta îi marcase un sens nefilosofic vieții, fiind întâia aventură a liceanului și prima lui experiență sentimentală.

Dincolo de frumusețea întâmplării adolescente, lectorul trăiește farmecul relației celui mai iubit dintre pământeni. Dacă așa vă place literatura, atunci sunt sigur că relatarea dragostei lui Victor Petrini pentru Căprioara este și mai copleșitoare, iar căsătoria cu Matilda dezvoltă antrenamente erotice de la care un cititor curios nu poate absenta dintre spectatori.

2. TRAGISMUL IUBIRII STUDENȚEȘTI CU „CĂPRIOARA” INFIDELĂ. Dragostea lui Victor Petrini, bărbatul „*cel mai iubit dintre pământeni*”, pentru „*prostituata*” Nineta, liceista, s-a sfârșit prin risipirea acesteia la o intersecție de străzi. Când adolescenta Gabriela, o cititoare fidelă a textelor mele, mi-a scris pe facebook că se apucă de recitirea romanului lui Preda, mi-am ipotecat timpul pentru descrierea, în stilul meu, a iubirii studentului la filozofie pentru o colegă de facultate, o domnișoară de o frumusețe deosebită, „*care semăna și la trăsături și în firea ei cu o căprioară*”. El, care era adânc pătrund de interesul pentru

meandrele sistemelor filosofice, își mântuiește privirea cu catifelarea dulce a misterului unui „*chip lipsit de mistere și o minte asemenea unei coli de hârtie albă pe care nu scria nimic*”. Era „*cam prostuță*” și promova examenele grație farmecului sub care ademenea privirile încântate ale profesorilor: „*Eu știam carte, dar eram urât, ea nu prea știa, dar era frumoasă*”.

Adeseori, pe treptele universității își sprijinea prea mult atenția asupra studentului Victor, înflăcărându-l, ca, după primele întâlniri, cam reci, de teamă să n-o piardă, îi propune căsătoria. După ce ea spuse „*bine*”, se despărțiră, dar vacanța la sat aduce imprevizibilul. Aici Căprioara se îndrăgostește de un medic chirurg stagiar, experiență de vară în urma căreia rămâne însărcinată. Ce ciudat, gândește filosoful, „*Căprioara nu se îndrăgostise până atunci de nimeni. Fetele frumoase au aceeași soartă ca cele urâte. Frumusețea poate intimida, o fată frumoasă poate fi ocolită, ca și una prea urâtă*”. Și totuși, se lăsă ademenită de acel „*medicinist chirurg*”, deși răspunse pozitiv cererii în căsătorie a lui Victor Petrini. Ce ciudate sunt femeile? Întâlnirea lor, în toamnă, se consumă într-o nepăsare totală: „*În timp ce eu mă pregăteam s-o primesc în casa părinților mei, mândru dinainte că mă căsătoresc cu o fată atât de frumoasă, ea, lovită ca o găină de dragoste strălucitului medicinist, mă uitase absolut, ca și când nici n-aș fi existat...*”.

Avea dorința (filosofică!) să afle de ce nu-l iubește, deși asta nu i-ar curma nici suferința și nici luciditatea. Află că „*omul de care s-a îndrăgostit iubita sa*” nu este un ticălos, ci a iubit-o cu adevărat. Și totuși, proaspătul profesor de logică, Petrini, se va

reîntâlni cu Căprioara, care-l caută la liceu, lipsindu-i trufia și farmecul căprioarei de altădată: „Nu te-am trădat, zice ea, mi-am dat seama că de fapt pe tine te iubesc!”. El e „o canalie”, spune ea, deși lui i se părea „un om fără cusur”. Simțindu-i o apăsare sufletească, o iartă, dar ea părea, în continuare, o căprioară rănită, suferindă; poate că s-a (re)îndrăgostit de suferința ei, deși în sufletul femeii creștea disperarea și neliniștea. „Sunt însărcinată cu celălalt”, rostește ea. „- Când i-am spus, a răspuns sec: „și ce să fac eu cu tine acum!”.

În continuare se intră într-o anchetă privind dispariția fără urmă a Căprioarei. N-a procedat ca și Nineta, luând tubul de **Nozinan**, sfârșindu-se la mai puțin de treizeci și cinci de ani. Căprioara a pierit pur și simplu, iar procurorii o caută, principalii suspecti fiind cei din anturajul ei. Iar cel mai apropiat era profesorul de logică, Victor Petrini. El trebuia să dea explicații, dar, la fel cum Raskolnikov din **Crimă și pedeapsă**, își limpezește conștiința de vinovat în justificări filosofice și morale. Ce putea mărturisi la ancheta procurorului, el, Victor, cel care a condus-o la un ginecolog pentru avort, iar din ușa cabinetului nu s-a mai ivit nicio Căprioară? Ce s-o fi întâmplat oare cu această frumoasă femeiușcă, ale cărei sentimente s-au lăsat ademenite de un trup frumos și ademenitor ca o lostrită încălzindu-se la soare? Unde a dispărut? Nu-i așa „moartea e un fenomen simplu în natură, doar oamenii îl fac înspăimântător.” „Câtă vinovăție port în mine”, ar filosofa Petrini, „sunt un vinovat fără vină”, ar spune Rodion.

Nici nu mă pot opinti în taină, îndemnându-vă la lectură acestui roman excepțional scris de Marin Preda, spre

aflarea vinovăției tragice a cuiva. Lăsându-vă în grija procurorului, îmi îndrept atenția spre iubirea filosofului pentru Matilda, o altă fațetă a feminității. Nineta a fost „depravata senzuală”, Căprioara a fost „infidela abandonată”, iar Matilda ...

3. FEMEIA FATALĂ: MATILDA CELUI MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI. „Înainte de a fi încorporat, la puțin timp după dispariția Căprioarei, am cunoscut-o pe viitoarea mea soție”, anunță personajul Victor Petrini intrarea Matildei în rolul de altă fațetă a feminității. Ar fi dorit să obțină doctoratul în filozofie, să treacă de la cariera liceală la cea universitară, să publice cartea sa despre conștiința umană, iar apoi, pe la 30 de ani, să se gândească la căsătorie. Preda logica la un liceu, iar printre prietenii săi se afla un coleg de literatura română, poet neridicol, dar căruia îi poate împărtăși din speculațiile sale filosofice, iar discuțiile dintre cei doi depășeau trivialitate, dar și măreția. Matilda avea „pe chip un surâs parcă de beatitudine și în ochi o sclipire enigmatică”. Era arhitectă, versată – fusese căsătorită cu un evreu bogat, profesor universitar, de la care moștenise un apartament superb -, iar căsnicia prietenului său a intrat în aria convenționalității: „am hotărât că mai bine trăiesc singur și am aruncat în noaptea aceea peste bord gândul de a fi fericit cu o femeie”. Chiar înainte de divorț, Victor Petrini deschide ușa și, neavertizat, îi apare în față „chipul fascinant, cu întrebarea în frumoșii ei ochi verzi, neclintiți și amenințatori”. Era Matilda, soția prietenului său, care-l privește „cu o imensă afecțiune” și care-i vorbește de aversiune, de

instalarea furiei în cei doi și exprima o ură împotriva soțului. Despărțire este iminentă, iar într-o zi Petrică Nicolau, poetul, soțul trufaș și încornorat, pleacă pur și simplu, fără regrete și fără explicații. Venind în permisie, Victor o întâmpină pe Matilda, femeia cu sânge de rusoaică, semănând „*cu un fluture mare, aducea cu ea pajiștea, grădina, câmpul plin de iarbă, soarele de primăvară. Strălucea ca o floare și nici urmă de dramă pe chipul ei...*” După doi ani, se căsătorii cu Matilda, deși femeia era mai vârstnică decât el cu cinci ani și, într-o frumoasă zi de toamnă, se mută în apartamentul ei.

Pentru că evidențiem fațetele feminității în viziunea unui filosof, care își pregătește doctorat, ca asistent, la catedra „marelui poet și filosof” (Lucian Blaga), expulzat din facultate, vom ignora alte aspecte politice dominante ale epocii anilor '50. Căsnicia începe să funcționeze, deși el constată că soția lui nu prețuiește niciuna din ideile sale filozofice și nici modul în care gândește. Se crease o mare eclipsă (de speculație filozofică) între cei doi, singurul lucru care îi menținea activi era trupul ei ispititor și o ciudată iubire care îl lega de enigmaticul ei suflet. El era fericit, avea soție frumoasă, avea un post universitar, avea liniștea să-și finalizeze doctoratul și poate chiar să construiască „*o nouă gnoză filozofică*”. Când apreciază că fericirea și-a durat temelia, „*oglanda în care mă uitam se tulbură*”. Gândește filozoful că „*numai cineva pe care îl iubim ne poate face să suferim*”. Dar ea, Matilda, nu mai este exaltată, devenise ternă, cu ample tăceri ori comportamente indifferente, plictisită și nepăsătoare. Piruetele sale erotice și estetice o afundau tot mai mult în enigmă,

se înstrăina sub ecoul lui „*te iubesc*”. Oricum, decăderea din conturul hașurat în dragoste este analizată cu luciditatea filosofului, copiind parcă pe Ștefan al lui Camil Petrescu cu expresia „*câtă luciditate atâta dramă*”. Analizează, despică atitudinea soției, chiar și după ce aceasta îi spune că vor avea o fetiță, pe Silvia. Dacă mai rămăsese în căsnicia lor ceva iubire, aceasta era altă iubire, amestecată cu ură, cu orgoliu și chiar cu potențialitatea că copilul ce se va naște „*nu e copilul tău*”. Devenise femeia incertă, misterioasă, dușmănoasă, care avea momente de tandrețe și de devoțiune erotică. Într-un asemenea moment, în miez de noapte este arestat, acuzat că ar fi făcut parte din organizația teroristă **Sumanele negre**, după cum ar rezulta din scrisoarea unui coleg transfug. Va sta la pușcărie trei ani și trei luni, dar la întoarcere este întâmpinat de Matilda cu „*Victoraș, iubitul meu, ai scăpat!*”. Matilda „*se pomenise repede soția unui ins al cărui viitor era barat*”. Ca urmare, îl anunță că pleacă la București și se căsătorește cu Mircea, înalt demnitar de partid, amantul Matildei, cu care împărtășea sentimentele (și pernele) în timp ce el ispășea vinovăția fără vină. Abia acum iese direct la iveală boala feminină a dualității, dedusă din deslușirea enigmei comportării sfidătoare a unei femei care se refugiază într-un alt eșec sentimental.

Și asta nu e tot. Mircea, înaltul supleant din partid, o expediază din Londra, pentru că femeia i-a creat niște disconforturi protocolare, iar când ajunge acasă divorțul era deja pronunțat. În fine, de mai multă vreme se iviseră suficiente fisuri sentimentale (întreținute și de regretul lui după fosta soție și incapacitatea

de a se despărți de un trecut), dar, când se reîntoarce la „muncitorul-filozof”, Victor Petrini se afla într-o altă relație erotică, ce atinsese dimensiunile unei iubiri fatale. Nu se simte epuizat să urască și nici milos s-o ierte. Vântul a suflat cu putere împotriva lui, femeia versatilă nu mai putea intra în ecuația lui, având deja „o aversiune distilată față de Matilda”. Acumulând căsătoria cu patru bărbați până la treizeci de ani și ceva, frumusețea Matildei începe să se ofilească, astfel că ceea ce avea femeia mai presus de frumusețe se acoperă cu ceața compromițătoarea a unor experiențe eșuate.

Într-o zi, pe biroul său de la Oraca, găsi o floare, pusă de o femeie necunoscută, pe care o regăsi abia după șapte luni. Pătratul iubirilor lui Victor are patru linii care-i configurează conturul: Nineta depravata, Căprioara trădătoarea, Matilda orgolioasa și Suzy Culala mincinoasa. „*Cel mai iubit*” dintre pământeni înfruntă fatalitatea, dramatizând filozofic dialogul cu farmecul femeilor zăvorât în păcatul ancestral evic și adamic.

4. ABILITATEA UNEI FEMEII MĂRITATE: SUZY CULALA. Suzy Culala, sub anonim, îi pune discret o floare pe birou, pe când el era șef la Oraca. Mai trec vreo șase luni până să descopere că simpatia venea din partea contabilei sale. Suzy era frumoasă, o frumusețe enigmatică, afișând un corp fermecător. Era o femeie puternică și liberă, să fi avut vreo 26 ani. Taina vieții ei o întreținea cu noblețea familiei din care provine: vila în care crescuse era acum Casa de oaspeți a partidului. În lipsa „originii

sănătoase”, ca „fiică de chiabur sabotor”, este exmatriculată din facultate de niște activiști deveniți procurori, cu promisiunea că va fi reînmatriculată, dacă își îmbunătățește originea socială lucrând un an ca zidăriță. Iubirea dintre șef și contabilă oscilează între „*semne complicate și indescifrabile ale iubirii*” și simplitatea acelei liniști ce inundă sufletul în absența preocupării pentru celălalt. Având momente de dragoste fascinantă și de iubire mărturisită, V. Petrini o cere în căsătorie, deși Suzy, de fiecare dată, îi răspunde „*printr-un imens căscat*”, tulburând conștiința filozofului, aplecat spre despicierea geloasă a gesturilor, vorbelor și comportamentelor femeii. Este refuzat chiar după ce rămâne însărcinată, determinându-l la alte reflecții dostoevskiene. Suzy îl părăsește declarându-i iubire, apoi revine fără explicații, cu o voce lungă și foarte voalată: „*Ce mai faci tu, cel mai iubit dintre pământeni?!*” sau „*Ce faci tu, iubitul meu?*” Simțea bărbatul că viața cu Suzy îi este plină, surprinzător de bogată în evenimente, amplă și patetică, atrăgătoare și lipsită de plictis. Nu știa prea multe despre femeia cu care împărțea timpul și sufletul, trecutul acesteia îi era blindat, dar cu siguranță „*nu-ți poți închide trecutul ca un robinet*”.

Urmează ziua fatală, de la Sinaia, la schi, cu un grup, bucurându-se de farmecul părții și de un traseu ales de ea, poate intenționat, pentru rătăcirea prin nămeții înalți de zăpadă. Ajung la telecabină, ultima coborâre, alături de ei urcând „un zdrahon”, care era chiar soțul femeii. Cabina se puse în mișcare, individul o lovi năprasnic, apoi îl lovi pe Victor, amenințând că-i va omorî pe

amândoi. Cu ultim efort, Victor îl aruncă din cabină, comițând, deci, o crimă. Soțul era un alcoolic agresiv, care nu divorțase de Suzy, iar acum zăcea mort în „noaptea muntelui”. Este condamnat la 6 ani închisoare, prilej de alte jubilații filozofice, în jurul dragostei și a sorții. După amnistie, cei doi s-au reîntâlnit o vreme, apoi se despart pentru totdeauna, fără un motiv anume. Femeia pleacă definitiv în Italia.

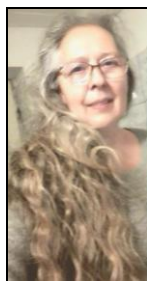
Scriind acest roman autobiografic, Victor Petrini a vrut să prezinte „mitul fericirii prin iubire”. Încheierea este apoteotică: „Și atâta timp cât aceste trepte urcate și coborâte de mine, vor mai fi urmate și coborâte de nenumărați alții,

această carte va mărturisi oricui că „**dacă dragoste nu e, nimic nu e**”. În toate cele patru experiențe erotice, bărbatul ajunge victima inițiativelor feminine.

Romanul **Cel mai iubit dintre pământeni** al lui Marin Preda dispune de alt tip de țesătură decât **Moromeții**. Autorul plasează cele patru iubiri în contextul politic și social al vremii. Considerațiile autorului sunt curajoase, reflecțiile filozofice sunt speculații de conștiință din care încropește ideatică eseului **Era ticăloșilor**, iar viața personală a asistentului universitar este modelată de comportamentul unor femei ciudate, oscilând între devotament și indiferență, între iubire complicată și despărțiri imprevizibile.

ILDIKO ȘERBAN

UȚU A LU' TÂRNOAGĂ

Se lasă negura pe prunduri. Salcâmi șoptesc înfrigurați peste claia de jupi stivuită astă toamnă pe malul apei. Uțu, cu vechea pufoaică strânsă pe el, așezat pe o buturugă, ascultă valea cum zice aceeași doină, în timp ce și răsuțește o țigară între degetele butucănoase. Aici ședea când era copil, până ce uita de el sau până când Lelea Floarea se rățoia din poartă, strigându-l. Pe atunci nici nu visa la opinci și era fericit dacă de Paști i se luau încălțări noi și poate o cușmă. Acum, în timp ce ascultă valea, se uită mulțumit la bocancii lustruiți, primiți cu ani în urmă de la fabrică, pe care în fiecare sâmbătă seara îi lustruiește cu sfințenie, pentru slujba de duminică

- „Îi tare fain sara pă prunduri!” – se aude vocea răgușită a lui Pilu, copilul cel mic al Măriei de peste vale.

- „Apăi am trecut puntiea, bace Uțule, să nu duhănești singur”- a mai zis el. Bătrânul a ridicat din umeri și s-a dat mai încolo să-i facă loc. Printe jupi, un motan moșmondea după șoareci, acoperind din când în când zgomotul apei cu chițaitul vreunei victime. Uțu s-a revăzut flăcău, într-o vară târzie la scosul sfeclii. A auzit râsul cristalin al loanei în timp ce grămezile de sfeclă se miceau sub mâinile harnice ale fetelor. Cu o seară înainte s-au certat o țără și loana nu l-a mai luat în seamă, dar obrazii i se îmboboceau ori de câte ori li se întâlneau privirile. Ca să intre-n vorbă cu ea, Uțu a tăiat o sfeclă-n două, a scobit-o la mijloc, a pus acolo

un pui de șoarece, (dintre zecile care erau în grămada de sfeclă) și a aruncat-o spre grămada la care lucra loana. În zbor, jumătățile s-au despărțit și au aterizat pe grămada mare de sfeclă, în țipetele fetelor, iar șoarecele speriat a zbughit-o printre picioarele lor. Loana l-a certat dar l-a și sărutat pe furiș, când s-au așezat de amiază la umbra căruței. Asta a fost demult... vremurile s-au schimbat. Acum, nici sfecla nu se mai face.

- „Bace Uțule, am adus și o glajă de jin să ne încălzăm o țărucă” – i-a zis Pilu, și a scos o sticlă de jumătate de sub haină. Uțu a luat o dușcă și a șters gura sticlei cu dosul palmei.

- „Mai bea, bace, că dup-aia n-o mai rămânia nimic” – a zis tânărul.

- „Nu mai îmi trăbă!” – a răspuns molcom Uțu. S-a auzit gălgăitul prelung prelung al lichidului, un pleoscăit și dup-aia un oftat...

- „Mi-a murit jițalu az' noapte... Vetuța o fo' obosată ș-o adurnit... Nu s-o dus la vacă...!o am fo' la uzână, că ne trăbă bani...mai face și muierea me o bluză ori un nădrag, da' ne trăbă pită...uloi... zăhar... câte și mai câte trăbă... să tai batăr un porc la anu' de-oi ave noroc... înșiră cuvintele, în noaptea apăsătoare, Pilu. Uțu tăcea. El avea trei găini și un cocoș de sămânță. Nu le purta grija, le punea în cotreață porumb și când veneau seara din grădina părăginită după o zi de scormonit printre buruieni, de voiau, mâncau, dacă nu, dormeau. Apa se prelinge din găleata pusă pe buza fântânii, formând sub vâlău o băltoacă, din care păsările sorb cât le trebuie. De când s-a prăpădit loana, într-o iarnă lungă și geroasă, primăvara nu s-a mai oprit în ogradă. Nu-l mai ascultă nici mâinile, nici picioarele.

- „S-a făcut frig, Bace Uțule! Mă duc câtă casă... No, sara bună!”

- „Îhî” – a răspuns Uțu, uitându-se în gol.

La mult timp după ce nu s-au mai auzit pașii lui Pilu, o mogâldeață îmblănită, cu nasul umed, a atins mâna lui Uțu și a schelălăit. Mâna a mângâiat blana, schelălăitul a încetat, și un glas cald a întreat:

- „A cui ești, bă?...băiatu tatii”...

LUCIA BIBART

Marketing, metodic, bibliografic,
documentare și cercetare

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

NICI, NICI

Tu nu așezi petele de culoare pe pânze!
Petele însele își odihnesc neliniștea
Pe uscatul pânzelor – ca picăturile de ploaie
În apele începutului.

Formele pe care le ițești nu sunt ale tale!
Ele însele se pământesc atrase gravitațional
Spre țărături.

Nici lumina, nici umbrele nu-ți aparțin.
Singure se filtrează din nori prin textura
veșmintelor
În privirile personajelor scrise de pensula ta.
Apoi vin să locuiască, să se locuiască în
tablouri.

Nici tu nu vii din tine!
Ești stropul răzvrătit în apa primă.

RĂSPÂNTIE

Sătulă de revărsarea mea,
mi-e dor de-o stăvilire.

FLOTANT EXPIRAT

Cu timpul
acasăle se mută sus.
În cer.

Transferul unora
Aduce pustiul în jur.
Tu însuși ești tot mai ușor,
mai inconsistent,
mai gol.

Tot mai despovărat de pământ și de sânge.

Cumpătarea și înțelepciunea
Te saltă din greutatea cărnii,
Din iuțea sângelui
și-ți domolesc descărnarea de pofte.

Ambalajul dispare,
Iar sufletul, zglobiu și curat,
Se-ntoarce acas'.

PLECĂRI ȘI SOSIRI

diagonale, linii, curbe tremurate
– plecări și sosiri –,
popasuri plastice
schițate
peste corporalitatea lutului meu,
îmbracă,
mă îmbracă,
de fiecare dată, în alte tipare.
De fiecare dată
în altcineva.

Oare astăzi mă voi mai recunoaște?

TE PLOU

Femeie,
Vin să te plou,
ca să rodești!

CARMEN SECERE

RĂSPUNS

cald
tăcerea nu mai e un răspuns

rece ca gheața
peste ape tulburi

azi a fost soare
lumina ești tu

dincolo de cele luminate
sunt eu
cea de toate zilele

ascunde-mă în tine
să speriem ploaia
să înnebunim frumos

cald
rece
cald

SENA

orașul aprinde lumini
în tablou

ușa a rămas deschisă
ca într-un loc de plecare

îți atingi fruntea
îmi pun inelul

de-a lungul Senei miroase
a supă de ceapă

ne îngropăm deasupra
nu avem bilete
privim de jos
în sus

spargem vitrine
numărăm până la 21

Parisul suntem noi

GÂNDACI ȘCHIOPI

mi-am pierdut pașaportul
pe drumul regal
din Cracovia

marele magician a fost împușcat
pentru înșelătorie când am sărit
în somn

dacă s-ar face lumină
te-aș îmbrățișa ca pe un bărbat
întors acasă

întemniță e uscat
gândaci șchiopi lovesc stelele
de scânduri

DIDGERIDOO

arunc grenade
într-un război psihologic
cu superstiții

științele exacte nu sunt
exacte
ecuația lui Drake
are numere neînțelese

duminica suflu în didgeridoo
l-am cumparat de la un bătrân
din Malaezia
să descifrez codul unei termite

viața renaște
durerea se agață
ca un scai vânăt

pentru siguranța voastră
nu citiți acest poem

SEMN

depărtările sunt abstracte
nu ai cum să te ascunzi
de orbi

ultima imagine modifică
dinamica prăbușirii din mine
în mine

cobor fără frânghii într-o fântână
cu apa neînceptută
mă vindec de cele din vânt

port un semn discret sub pleoapă
adevărul îmi intră în ochi

mâine
te iubeam

NATAȘA VALENTINA ROMAN

ÎN PRIMUL RÂND TOATE SE VĂD MAI BINE

În primul rând toate se văd mai bine
Oasele sunt mai grele
Și drama lapidării arde
Ca prima cădere în păcat
Mai aproape de toate cele complicate
De riscuri, de toate plecările tale devenite
(ne)reveniri
De toate promisiunile uitate pe masa de
scris

În primul rând ai prioritate să exacerbezi
stările gri
În paltonul negru din sala de așteptare

Pentru că întotdeauna e o sală de așteptare
Mai goală, mai rece
Și doar un singur rând
Unde îți lași țâșnirile să curgă

LA ÎNCEPUT I-AM UITAT GLASUL

La început i-am uitat glasul și zăpezile-
ascuțite
Îmi strângeau degetele roșii pe claviatură.

(De câte ori învie cineva în noi?)
Firmiturile au gust de întrebări rotunde care
se bifurcă în atunci și acum.

Tot ce clădesc electrizează
pietrele pe care pășesc în duminica neagră.

La început i-am uitat glasul albastru
În ochii mei.

PARADOX

În catedrala asta ți-aș striga
violet
Că libertatea nu există
Că rodul pântecului cade asurzitor
Și prima palmă îmi frânge femeia din carnea
mea
Fiecare bătrân uitat e un cavou stradal
Pe care îl miluiești cu privirea până la primul
colț
Moralitate până la gândul negru.
În catedrala asta se moare încet pe tăcute
Și nimeni
Nimeni
Nu strânge adânc cioburile în palme.

GABRIELA ADINA MARCO

MIORIȚA TOTOREAN

ÎNTÂLNIRE CU UN SCRITOR - LIA ALB

Într-o frumoasă după amiază de sfârșit de vară, într-un cadru minunat – Curtea de lectură a Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” din Arad a avut loc întâlnirea autoarei cu publicul cititor și lansarea spre lectură a unei noi cărți „marca” Lia Alb (pseudonim literar a d-nei Viorica Popescu).

Cu această ocazie a fost lansată a zecea carte, intitulată *lov și... Iova și...* Deși vorbim de o carte de doar 55 de pagini, simbolistica volumului este una deosebit de puternică. Volumul a apărut la Editura Gutenberg Univers din Arad, în condiții grafice de excepție.

Atmosfera plăcută a fost determinată de alocuțiunile legate de autor și carte pe care le-au rostit criticul timișorean Robert Șerban, scriitorul Gheorghe Schwartz, Vasile Dan, președintele Uniunii Scriitorilor din România, filiala Arad și, nu în ultimul rând, pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie „Ilarion V. Felea” din Arad din cadrul Universității „Aurel Vlaicu”. Moderator al evenimentului cultural a fost poeta Lucia Bibarț. Vorbitorii au remarcat

două subiecte esențiale prezente în carte: taina îndoielii și misterul reconstituirii. În finalul întâlnirii, actrița arădeană Liliana Oniga a citit un fragment din volumul *Lia Alb*.

Cartea se compune din două povestiri. Cele două povestiri paralele relatează o temă des abordată de specialiștii în științe umaniste – teologie, filozofie, literatură etc. Este vorba de tema revenirii la credință în urma unui nenorociri. Mulți Sfinți Părinți ai Bisericii afirmă că omul se apropie de Dumnezeu când este lovit de un eșec.

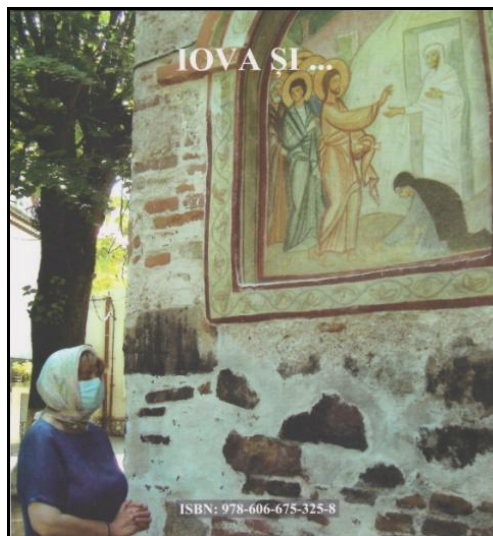
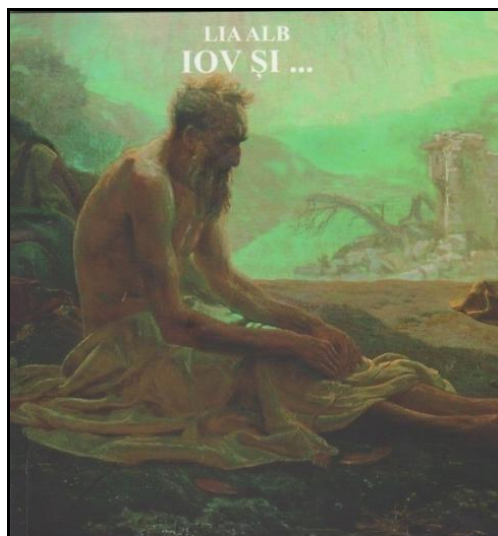
În paralel, Lia Alb abordează două povestiri. Prima parte este preluată din Vechiul Testament, *Cartea lui Iov*. A doua cuprinde povestea personajului feminin Iova, care trăiește drama pandemică contemporană de la nivel mondial, cea a îmbolnăvirii celor două fiice ale sale de Covid-19. După ce își pune întrebările fundamentale „De ce nu eu?” și „De ce acum?”, Iova descoperă răspunsurile prin rugăciune și cu ajutorul prietenelor și a Duhovnicului bătrân. Răspunsul descoperit de Iova este valabil pentru noi, toți: Dumnezeu ne încearcă credința și așteaptă ca toți să părăsim necredința pentru că, în final, scopul acestei vieți este mântuirea.

Stilul literar caracteristic al scriitoarei Lia Alb s-a îmbogățit în cea de-a zecea carte, *Iov și... Iova și...*, prin inserarea de concepte vizual-artistice care se intercalează cu cele două planuri narrative. Reproduserile operelor de artă ridică nivelul estetic al cărții. Inserțiile vizuale ce ilustrează volumul se încadrează în două categorii: laice și „lumești”: *Dreptul Iov – Aurel Dico – pictor icoane și artă monumentală; Petru Botezatu – Domul Capelei Beeson de la Universitatea Samford; Omul cu o mie de chipuri – fotografie de Ștefan Rudolf; Icoană în frescă – pictură Ioan Zaicu – Biserica Ortodoxă Română Nădlac; Icoana Maicii Domnului cu Pruncul Iisus – Făcătoare de Minuni, Mănăstirea Hodoș-Bodrog; Andrei Șchiopu – Destin; Măști – Spectacolul „La porțile lumii” Teatrul Ioan Slavici Arad, Regizor – Laurian*

Onica, Autor – Lia Alb; Elena Stoinescu – Înălțare – tapiserie; Mormântul călugărului ce n-a fost primit de Pământ, Mănăstirea Hodoș-Bodrog; Andrei Șchiopu – Însemnele Pământului; În rugăciune – în fața Altarului Mănăstirii Hodoș-Bodrog.

Printre iubitorii de carte prezenți la eveniment, alături de prietenii arădeni, au participat câțiva apropiați din Nădlac ai autoarei.

Auditoriul nu a luat cuvântul, rămânând impresionat de ideile criticului timișorean, Robert Șerban, care și-a încheiat alocuțiunea, amintind că a trecut personal prin cumplita boală, prin cuvintele „să ne bucurăm că trăim și că avem prieteni”.

ANGELA JIREGHIE

**ELENA GHERGHINESCU-ZIEGLER,
INCURSIUNI TEATRAL-CULTURALE DIN
PĂRȚILE ARADULUI, REFLECȚII ȘI
AMINTIRI, TEATRUL DE MARIONETE
DIN ARAD
(EDITURA GUTENBERG, ARAD, 2021)**

A vorbi despre o istorie a teatrului arădean reprezintă o formă de consolidare a identității noastre naționale care scoate în evidență conștiința largă a oamenilor. Structurată bipartit, cartea cuprinde într-o primă secțiune referiri la istoria activității culturale-teatrale din Arad.

Cititorul află despre atmosfera socială, culturală, administrativă a societății din Arad încă din perioada de dinaintea comunismului până în perioada actuală. Elena Gherghinescu-Ziegler trece în revistă momente istorice importante care au avut loc în Arad: înființarea teatrului ca instituție (care avea un repertoriu pentru adulți, dar și spectacolele pentru copii), întemeierea teatrului de marionete și ne povestește despre activitatea bogată derulată de acest edificiu de cultură.

În prima parte, autoarea descrie epoca îndepărtată a actelor teatrale într-un limbaj sobru, folosind ca argumente dovezi, interviuri din ziarele locale din acea vreme, citate din documente aflate în arhiva

orașului. În partea a doua a volumului, Elena Gherghinescu-Ziegler reconstituie într-un colaj de gânduri, amintiri momente importante legate de spectacole (pregătirea și succesul lor ș.a.).

În actul de creație, autoarea pune în lumină contribuția și colaborarea specialiștilor, colegilor, oamenilor de cultură în realizarea spectacolelor de la teatrul de marionete. Sunt relatate trăirile, piedicile, reușitele spectacolelor în care Elena Gherghinescu-Ziegler s-a aflat alături de păpușa marionetă. Ea acordă importanță, găsește definiții pentru termenii păpușă, păpușar și spectator, aduce explicații referitoare la făurirea acesteia, la etapele prin care trece materialul până să fie marionetă și să intre pe scenă.

Elena Gherghinescu-Ziegler îl lasă pe cititor să întrevadă ceea ce rămâne după fiecare spectacol, după fiecare rol: pasiunea și crezul în actul artistic dăruit omului. Autoarea s-a dăruit pe sine pentru ca mesajul transmis de artistul păpușar să ajungă la inima spectatorului, copil sau adult. Personajele sunt surprinse în fugă, pe furiș având atitudini diverse (Florin Piersic este pus pe glume, Dida Drăgan are o voce profundă) și sunt prezentate într-o lumină neutră (Ioan T. Florea, V. Nistor ș.a.) sau într-o lumină caldă, amicală (G. Vieru, Iurie Darie, Veta Biriș etc.). Pentru toți, Elena Gherghinescu-Ziegler simte respect și bucurie.

Ea consemnează cu sufletul, cu ochiul atent la detaliu, spectacole, evenimente culturale la care a participat și care s-au bucurat de succes folosind inserții de citate, știri, interviuri din presa locală scrisă – amintim aici manifestări culturale la Monumentul de la Păuliș, Festivalul

Cântarea României, turnee cu spectacole în țară și în străinătate; spectacole iubite de copii (Păcală și Tândală, Hansel și Gretel etc.), recitalul autoarei. Când autoarea vrea să fie veridică, obiectivă și prezintă faptele cu acuratețe, folosește o voce narativă la persoana a treia, când este subiectivă, meditativă, apelează la persoanele întâi și a doua.

Autoarea se dezvăluie ca un spirit întotdeauna sensibil la faptele de viață. Îngăduința față de oameni, înțelegerea vieții, încercările pe care le manifestă în existența sa personală, prezența punctelor de vedere, a impresiilor, relatărilor, mărturisirilor, trăirilor, uimirilor care aparțin persoanelor prezente în carte, **toate constituie trăsătura personală a autoarei Elena Gherghinescu-Ziegler.**

Textul scris de Elena Gherghinescu-Ziegler este o **scrisoare de dragoste dedicată păpușarului** în care autoarea povestește cu tandrețe despre personalitățile locale și naționale, ale căror complexitate reprezintă o sursă de îmbogățire spirituală pentru noi, cititorii.

Prin acest volum, autoarea a încercat să umple un gol al istoriei teatrale pentru copii. Remarcăm notele de subsol, bibliografia, fotografiile și anexele (liste cu directorii, scenografii, actorii, corpul tehnic și corpul administrativ al acestei instituții) prezentate la sfârșitul cărții care vin să întărească autenticitatea și acuratețea faptelor evocate.

ARTE

ESTERA KERTESZ

POVESTEA NAȘTERII UNEI SCULPTURI: „ȘAH LA REGE”

Totul a început cu ideea de a modela un cal, o vietate ce a fost mereu admirată de oameni și care, adeseori, a fost subiectul operelor de artă ale marilor artiști. Ulterior, ideea a evoluat către dorința de a modela calul-piesă de șah, ca omagiu pentru șahul arădean, având în vedere faptul că, în Arad, s-a organizat în vara anului 2019, Festivalul Internațional de Șah. M-am gândit să cinstesc în acest mod și memoria colegului și prietenului meu, profesorul Gheorghe Telbis, șahist de renume mondial și autor de cărți de șah.

Și... am așezat lutul pe armătura de pe stativ. După prima ședință de lucru, rezultatul seamănă cu un cal.

Apoi am început să conturez detaliile și m-am gândit că poate voi avea noroc, când voi scoate matrița, să scot modelul cât de cât întreg (cum s-a întâmplat cu Venus) și să obțin două lucrări identice, două piese de șah: unul alb și unul negru. De aici mi-a venit ideea titlului: „*White versus Black*” („*Alb contra negru*”).

Pentru că este o premieră absolută (nici măcar nu am desenat vreodată un cal!) și un model viu nu am la îndemână, am privit zeci de fotografii cu aceste animale regale și cu piese de șah și... totuși, ceva nu era în regulă cu lucrarea aceasta. Ulterior, mi-am dat seama că ochii erau prea în față și nu în lateral, că nările nu sunt corect modelate, că botul este prea alungit, probabil din cauză că maxilarul era prea în spate. Îmi era clar că nu vreau un cal realist, ci unul care să pară cioplit, că doar este o piesă de șah!

Apoi, pentru că am avut norocul să observ greșelile la timp, le-am corectat destul de bine: am mutat ochii mai lateral, am scurtat botul prin modelarea maxilarului, botul și nările au primit o formă mai naturală. Și am finisat și coama...

Ei, da! Cel mai mult învățăm din greșelile noastre. Am greșit din nou, dar nu acum, ci la început: am fost prea încrezută,

credeam că știu ce fac! Nu am montat armătura în capul calului și, bineînțeles, sculptura a căzut. Și chiar înainte de turnare! A trebuit să reiau totul, am introdus o improvizație în cap, sprijinindu-i botul. Am terminat de modelat din nou ochii, botul urechile, coama. Apoi am pregătit lucrarea pentru turnarea matriței din ipsos. Am turnat matrița, iar după două zile am îndepărtat-o, am scos lutul, dar nu cum am sperat, ci în bucăți... Acum lucrarea este turnată și așteaptă ziua de luni, să se odihnească bine și sper să am noroc, sper să fi lucrat bine. Abia mai am răbdare, dar trebuie să fie bine!

„*What about a game?*” („*Ce zici de o partidă?*”) – statueta, ipsos turnat în matriță de ipsos, modelaj în lut pentru olărit, 43/26/16 cm montată pe soclu din BCA, 20/20/15 cm, 2019.

I-am schimbat titlul deoarece nu am reușit să scot lutul din matriță întreg sau măcar parțial și nu am obținut două statuete, cum mi-a fost dorința. Dar am terminat-o după ce am montat plăcuțele, am turnat matrița din ipsos, am așteptat trei zile, am desfăcut matrițele (au fost două jumătăți), le-am spălat, le-am scurs și apoi le-am lipit (după uscare). Am obținut un recipient din ipsos cu o capacitate de 4 litri. Am socotit 4 kg de ipsos, la 3 l de apă. Am verificat matrița să nu curgă și am turnat cantitatea de ipsos, plus apa în două șarje. După alte trei zile de odihnă (nu pentru mine, pentru lucrare), am început să îndepărtez matrița cu dalta și ciocanul. Apoi am finisat: am astupat găurile, am șlefuit, am montat în suport. Mai erau vreo 4-5 găurele de astupat și puțin de șlefuit, dar era gata! Cam așa arată...

Din nou.... și cred că și-a găsit adevărata identitate! Lucrarea poartă numele „Șah la rege”, reliefând complexa traiectorie a piesei, atât în șah, cât și în viață, avantajul său fiind capacitatea de a sări – de a depăși – orice formă și dificultate. Astăzi, lucrarea „Șah la rege” se află în compania selectă a volumelor, a cărților, așteptând să fie privită și admirată de către cititorii Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad, sperând ca – de ce nu? – să fie imaginea reprezentativă a unui viitor Turneu de șah, în orașul de pe Mureș.

RALUCA FARAON

TOCURI ÎNALTE/ TACONES LEJANOS (1991)

Regie și scenariu: Almodovar

Imagine: Alfredo Mayo

Muzica: Ryuichi Sakamoto

Cu: Victoria Abril, Marisa Paredes, Miguel Bosé

În afară de criticul de film Roger Ebert, impresionat de stil, ritmul narativ și surpriza finalului, în general, criticii americani nu au fost foarte încântați de filmul acesta, pentru că se obișnuiseră cu dinamismul și satira filmelor anterioare. Toți sunt de acord însă că se remarcă printr-o imagine superbă și jocuri actorești de excepție. Adică, nu pare Almodovar. Totuși, filmul a luat Césarul, categoria film străin, iar mie, personal, mi se pare mai profund decât *Todo sobre mi madre*. Mai puțin spectaculos, dar mai profund.

Cu influențe din *Mildred Pierce* (1945) al lui M. Curtiz și *Sonată de toamnă* (1978) al lui Bergman din care este citată (și comentată) scena în care fiica îi cântă mamei, mediocru, la pian (foarte convingător jucat momentul de către Victoria Abril), filmul urmărește, în principal, relația tensionată dintre o actriță de succes, Becky (Marisa Paredes), bolnavă de inimă, care se întoarce după 20 de ani la Madrid, și fiica ei dificilă, crainică de știri, Rebeca, căsătorită cu fostul amant al mamei sale, Manuel. Câteva din situațiile demente, scăpate de sub control, firești filmelor lui Almodovar, se regăsesc și aici: judecătorul de

instrucție, care anchetează moartea soțului Rebecăi, le interoghează la un moment dat pe: amanta tânără (colega de pupitru a Rebecăi), amanta în vârstă (chiar mama Rebecăi) și pe Rebeca însăși (în același timp!). Judecătorul de instrucție are „informatori” chiar propriile personaje în care se deghizează (Letal, travestitul, o iubește pe Rebeca, Hugo, drogatul), dar se deghizează și în fața propriei mame (ochelari și barbă) – nu se știe de ce!

Umor există, nu-i bai, situații absurde, da, roșul primar, da, muzică sfâșietoare, da (Luz Casal, cu o melodie originală și un cover), melodramă, da, ironii subtile, da, dominanta feminină, da, dar este un film foarte profund și foarte onest despre suferință. Despre traume. Despre șansa de a repara rănilor produse copilului, flămând de iubire, de egoismul adultului. Relația dificilă dintre mamă și fiică este reluată și în *Kika*, dar și în *Volver*, dar în *Volver* prevalează dimensiunea comică.

Bibiana Fernandez (Suzana cea incredibil de înaltă), care lovește un polițist numai ca să fie cu iubita ei în închisoare, reprezintă un omagiu adus lui Bibi Andersen (actrița iubită a lui Bergman). Marisa Paredes chiar a jucat în *Sonată de toamnă* (piesa de teatru).

Nu știi cum a reușit Almodovar să o urâțească pe Victoria Abril, pare realmente ștearsă pe lângă superba și înalta Paredes, dar joacă atât de intens și de percutant încât nu o poți uita.

Titlul înseamnă *Tocuri îndepărtându-se*. Becky se întoarce în casa părinților, la un demisol, și vede de la fereastră tocurile femeilor ce trec pe stradă. Trec și se îndepărtează ca anii de glorie, ca bărbații seducători din viața ei, ca anii în care nu a fost alături de propria fiică.

Poate pentru că a fost tradus așa de prost, *Tocuri înalte*, americanii s-au așteptat să vadă un film despre modă. Adevărul e că e un film grav, cu o poezie specială.

INEDIT

FLORICA R. CÂNDEA

ANUL 1921 ÎN GAZETĂRIE, PRESĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

În anul 2021 al tuturor apocalipselor, este bine să reconsiderăm cei o sută de ani, atât cu fenomenele literare, cât și cu cele de presă, prin care scriitorii și îndrumătorii de publicații au intrat în conștiința publică, vreme de un secol.

Astfel, considerăm că vom aduce o contribuție importantă prin obiectivarea panoramei literare și de presă și scoaterea la lumină, prin alternanță, a fenomenelor, în scopul completării unui tablou literar necesar precum și personalitatea (in extenso) a scriitorilor.

Atât datele, cât și faptele cronologice (din acest studiu) completează focarul de cultură din perspectiva secolului trecut. Acum secvențialul completează generalul atât de necesar al istoriei literare și nu numai.

Anul 1921 în literatură

Apare poemul „După melci” (Ion Barbu).

Apare „Cântecul deșertăciunii” (Mihai Codreanu).

Literatura a continuat să primească zestrea unor producții literare precum: „Salva Clipelor” (Ovid. Densusianu).

Din opera poetică (Nicolae Iorga), o culegere de studii literare precum și drama „Tudor Vladimirescu”.

„Cascada luminii” (Vintilă Paraschivescu).

„Zvonuri de necunoscut” (Eugeniu Speranția).

„Între Munții Ardealului” (Tomba Laszlo).

„Pârgă” (Vasile Voiculescu).

„Poezia toamnei” (Ion Pillat).

„Domnișoara din strada Neptun”, „Țapul” (Felix Aderca).

„Trăsurica verde”, „Robirea sufletului”, „O zi frumoasă”, „Ceasuri de seară” (Ion Agârbiceanu).

„O istorie din alte vremuri” (Eugen Boureanu).

„Maiorul Botan” (Gheorghe Brăescu).

„Domnul Deputat”, „Domnul Colonel” (V. Demetrius).

„Pe drumuri de munte” (Calistrat Hogaș).

„Femeia din oglindă”, „Catastrofa”, „Sfinxul” (H. P. Bengescu).

„Norocul” (nuvele, L. Rebreanu).

„Cocostârcul albastru”, „La hanul lui Colțun”, „Strada Lăpușeanu”, „Furtuna”, „Drumul singurătății” (Mihail Sadoveanu).

„Din închisorile mele (Ioan Slavici).

„Petre Pâcălabul (I. C. Visarion).

„Zamolxe”, „Pașii profetului” (Lucian Blaga).

„Prăpastia” (dramă, Mihail Sorbul).

„Serenada din trecut” (comedie istorică în versuri, Mircea Dem. Rădulescu).

„Poetul Brătescu-Voinești” (studio D. Caracostea).

„Aspecte și direcții literare” (studiu asupra curentelor literare, N. Davidescu).

„După război - Cultură și literatură”
(G. Ibrăileanu).

„Gh. Asachi, Viața și opera”
(Monografie, Eugen Lovinescu).

Se cuvine să notăm aici și câteva premiere, pe scena Teatrului Național din București: drama psihologico-socială „Bătrânul” (H. P. Bengescu), „Sonata umbrelor” (A. Dominic), „Pleacă berzele” (Ion Minulescu), o piesă de teatru cu un pronunțat conținut erotic, „Săptămâna luminată” (Mihail Săulescu), o piesă de teatru (septembrie 1921) de factură expresionistă.

Lucian Blaga primește Premiul Adamachi al Academiei pentru volumele „Poemele Luminii” (1911), „Pietre pentru Templul meu” (1919).

Anul 1921 în gazetărie

În perioada 1 mai 1921 – iunie/iulie 1927 apare la Botoșani, lunar, *Revista Moldovei* la care au colaborat G. Voevidca, G. Topârceanu, Voiculescu, V. I. Popa.

În același context, între 1 mai 1921 – iunie/iulie 1944 apare la Cluj, bilunar și apoi lunar, revista *Gândirea* (sub conducerea lui Cezar Petrescu, D. I. Cucu). Din luna decembrie 1922 se mută la București sub direcția lui N. Crainic (revista va promova spiritul ortodoxismului în configurarea spiritului național). Astfel, în paginile revistei se putea citi literatură valoroasă din opera semnată de Lucian Blaga, Gib. Mihăescu, V. Voiculescu, T. Arghezi, T. Vianu, Ion Vinea, Cezar Petrescu, Ion Pillat, Mateiu Caragiale ș.a.

În perioada decembrie 1921 – martie 1922 apare magazinul literar *Cetiți-mă* (prin contribuția lui L. Rebreanu și Ion

Minulescu). Magazinul literar avea o orientare modernistă cu apariție lunară la care au colaborat Claudia Millian, A. Maniu, N. Davidescu, Al. T. Stamatiad ș.a.

Dacă am pus în lumină aceste alternanțe ale anului 1921, fiind interesante pentru cunoașterea evoluției unei epoci culturale, vom trece la ultime însemnări.

Se naște la București Mircea Sîrbulescu (15 ianuarie, m. 1970).

Se naște la Dinaș (Timișoara) Svetomir Rajkov (15 ianuarie).

Se naște la Hudești (Botoșani) Ion Istrati (19 ianuarie, m. 1975).

Se naște la Moinești (Bacău) Alexandru Sever (20 ianuarie).

Se naște la Saveni (Botoșani) V. Em. Galan (15 februarie).

Se naște la Glavile (Vâlcea) Valeriu Anania.

Se naște la Somova (Tulcea) Traian Coșovei (24 martie).

Se naște la București Adrian Rogoz (19 aprilie).

Se naște la București Vladimir Colin (1 mai).

Se naște la București Horia Panaitescu (26 mai).

Se naște la Valea Mare (Arad) Ioan Lungu (19 iunie).

Se naște la Cluj Ion Negoitescu (10 august).

Se naște la Galați Ovid. Crohmălniceanu (16 august).

Se naște la Iași Adrian Marino (5 septembrie).

Se naște Tiberiu Tretinescu (17 octombrie, m. 1977).

Se naște la București Veronica Porumbacu (24 octombrie, m. 1977).

Moare N. D. Popescu (n. 1861), autor de proze și scene istorice precum și povestiri cu haiduci („lancu Jianu”, „Tunsu Haiducul”, „Bujor Haiducul” ș.a.).

Moare la București Luca Ion (Luky) Caragiale (n. 1893), al doilea fiu al dramaturgului, poet delicat al simbolismului (singurul volum, postum, „Jocul oglinzilor”, 1972).

Moare la Chișinău (26 octombrie) folcloristul Tudor Panfil (n. 1883), culegător de folclor prin volumul „Cântece de țară”, 1918.

Bibliografie selectivă:

Dicționar cronologic de literatură română, coord. I. C. Chitimia, București, Editura Academiei, 1971;

Dicționar de literatură română contemporană, coord. Marian Popa, București, Editura Albatros, 1977;

Scriitori români, colab. Mircea Zăciu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

TRAIAN ȘTEFĂNESCU

ALMANAHUL ORAȘULUI ARAD DIN ANUL 1936

Dețin în colecția personală de documente moștenite de la preotul Caius TURICU (1895 – 1970), pasionat de cultura și viața spirituală a Aradului din perioada interbelică, **Almanahul cu adrese din orașul și județul Arad** (prezentat paralel în limba română și în limba maghiară).

Cartea cuprinde informații despre toate instituțiile publice și civile, reclame, străzile cu denumirea veche în limba maghiară, convertite în denumiri în limba română.

La îndemnul prof. univ. dr. Anton ILICA, mă încumet să fac o radiografiere a conținutului acestuia, convins că lucrarea interesează publicul arădean, în special pe cei care doresc să cunoască viața civică și organizațională a Aradului în urmă cu 85 de ani, la 17 ani de la trecerea sa în Administrație românească. Sunt prezentate parohiile de toate confesiunile, școlile, societățile, tipografiile, presa, barourile, meseriașii, magazinele etc., care, împreună, dau imaginea unui oraș dinamic, surprinzător de variat și care oferă servicii publice și sociale diverse, precum și date despre configurarea profesională a Aradului.

De exemplu, în anul 1936, funcționau următoarele școli:

- **Academia teologică**, având ca rector pe dr. Traian BOTIȘ, protoieru, iar între profesori figurează: dr. Iustin Suci, dr. N. Popoviciu, dr. Gh. Popoviciu, dr. S. Șicolovan, Vintilă Popescu, dr. Atanasie Lipovan;
- **Liceul „Moise Nicoară”** are ca director pe Ascaniu CRIȘAN, prof. de matematică, fiind sprijinit de Liviu Albu, prof. de latină și elină, Nestor Blaga, șt. naturii, Al Constantinescu, prof. limba română, drept și filozofie, J. Decamp, l. franceză, Anton Drăgulescu, l. franceză, J. Dabiciu, prof. de gimnastică, desen și caligrafie, Eduard Găvănescu, prof. de istorie și geografie, Nichi Lazăr, prof. de latină și elină, N. Soneriu (istorie, geografie, drept, filosofie), Iulian Toader (desen și caligrafie), Emilian Vlad (geografie și istorie);
- **Liceul de fete „Elena Ghiba Birta”** are director pe Florica BUCURESCU, iar profesorii cancelariei sunt: Tulia

- Bogdan (l. română), Octavia Ciuhandu (geografie), dr. Livia Crișan (istorie), Consuela Laugier (șt. naturale, fizică, chimie), Elena Petrișor (română, latină, dreptul) și alții;
- **Conservatorul de muzică**, director dr. Albert GOLDZIEHER;
 - **Liceul romano-catolic** (str. Ioan Calvin, nr. 22), director FISCHER ALADAR;
 - **Școala Comercială Superioară de Băieți**, cu director Vasile SUCIU, unde figurează la desen pictorul Marcel Olinescu;
 - **Școala Comercială Superioară de Fete** (str. Mihai Viteazul, nr. 12), director Lucia NEFERU;
 - **Școala normală de învățători „Dimitrie Țichindeal”** (Bv. Dragalina, nr. 7), director Terentie OLARIU, iar printre profesori, amintim pe dr. Caius Lepa (etnogeografie), Adam Dragoș (matematici), Vasile Farca (șt. naturii), Traian Mager, Mihai Păun (l. română), Ioan Blăgăilă (institutor școala de aplicație) etc.
 - **Școala Superioară de arte și meserii** (Bv. Dragalina, nr. 28), director ing. Radu Cărpinișan;
 - **Școala Profesională de Fete** (str. Brătianu, nr. 9), directoare Eugenia Constantinescu (l. franceză), Aurelia Șandor (subdirectoare);
 - **Gimnaziul de băieți „Iosif Vulcan”** (str. Brătianu, nr. 16), director Mihai Vitez, pictorul Nicolae Roman;
 - **Scoli primare: nr. 1**, str. I. Vulcan (director Nicolae Cristea), **nr. 2**, str. I. Barițiu (Ana Cornea), **nr. 3**, str. Lae Barna (Ioan Florea), **nr. 4**, str. Rahovei (Petre Zoțiu), **nr. 5**, **Șega** (Pigli Trăilă), **nr. 6** Gai (C. Trifu), **nr. 7**, Piața Ștefan cel Mare (Iulian Lucuța), **nr. 8**, Palatul Cultural (Eugen Spinanțiu), **nr. 9**, Piața M. Viteazul (Iosif Heim), **nr. 10**, str. Ciocârliei (Petru Cociu), **nr. 11**, Piața Luptei (Maria Lipovan), **nr. 12** **Micălaca**, (Gheorghe Popa), **nr. 13**, str. Mărășești (I. Dârlea), **nr. 14**, Str. Căpitan Ignat (P. Lupaș), **nr. 15** **Micălaca Veche** (Dimitrie Ciobotă), **nr. 16**, str. Domana Elena (Iulian Muntean), **nr. 17**, str. V. Hotăran (Ana Mihalache), **nr. 18**, Ferma Ceala (Stella Câmpian), **nr. 19**, Calea 6 Vânători (Cornel Mitrea), **nr. 20** **Gai** (Vasile Drincu), **nr. 21**, Câmpul Albinei (Elena Bartlensky), **nr. 22**, str. Oituz (Simeon Albu), **nr. 23**, Câmpul Speranței (Valer Maghiar), **nr. 24** **Bujac** (Valeria Demian), **nr. 25 de aplicație** Bd. Dragalina (Ioan Blăgăilă), **nr. 26**, Câmpia Lebedei (C. Istrate), **nr. 27**, (Mircea Nonu).
 - **Grădinițe** (de copii mici): **nr. 1**, str. Mocsoni (conducătoare Maria Tomoșoiu), **nr. 2**, str. Gr. Alexandrescu (Maria Gioncu), **nr. 3**, Piața Elena Doamna (Eugenia Marinescu), **nr. 4**, str. Lae Barna (Florica Barna), **nr. 5**, str. Doamna Bălașa (Elena Tomoșoiu), **nr. 6**, str. Numai Pompiliu (Sara Faur), **nr. 7**, Calea Ardealului (Cornelia Vineșiu), **nr. 8**, Gai (Ecaterina Brad), **nr. 9**, Gai, str. Bisericii (Veturia Vuia), **nr. 10**, **Gai**, str. Anton Pann (Florica Mayer), **nr. 11**, **Micălaca** (Silvia Brădescu), **nr. 12**, Câmpul Lebedei (Livia Vidican), **nr. 13**, Calea 6 Vânători

(Ana Muntean), nr. 14, Grădiște (Viorica Herețiu).

Între societăți de binefacere, remarcăm **Crucea Roșie Română**, cu președinte dr. T. Botiș, **Reuniunea Femeilor Române**, președinte văduva Dr.-lui Ștefan Cicio Pop, precum și **Clubul Rotary**, președinte dr. Gheorghe ȘERBAN, medic. Sunt menționate vreo 18 tipografii, printre care **Concordia**, **Diecezana**, **Aradi Közlöny** și **Atheneum**, 20 de librării, ziare românești: **Știrea**, **Ecoul** (cotidiene), **Ardealul**, **Bravo**, **Curierul**, **Drapelul**, **Frontul românesc**, **Piatra de hotar**, **Românul** (săptămânale), plus **Aradi Közlöny**, **Erdélyi Hírlap**, **Aradi, Reggel**, **Kis Ujság** și **Füles Bagoly**. Se adaugă „reviste de specialitate”: **Biserica și Școala**, **Palatul Consistorial ortodox român**, **Vasárnap**, **Glasul Domnului** (redactor preot Caius Turic), **Curier apicol**, **Sport**, **Munca**, **Monitorul județului**, **Monitorul Municipiului Arad**.

Este dată denumirea nouă a străzilor din Arad, în ordinea alfabetică, ex. **Bv. Regele Ferdinand** – Boroș Beni/ Jozsef Fohercseg/ Kossuth Lajos; **Bv. General**

Dragalina – Apponyi Albert; **Piața Avram Iancu** – Szabadsag, **Calea Aurel Vlaicu** – Hindenburg; **str. Mețianu** – Forray; **Blv. Regina Maria** – Andrassy; **Calea Andrei Șaguna** – Varjassy, dar și **Podul Traian** – Gr. Karoly; **Piața Mihai Viteazul**– Ferenc-ter și toate celelalte.

Dintre senatorii de Arad îl reținem pe Petre Ugliș de la Pecica, iar dintre 41 de membri ai Consiliul județean, 30 sunt din localitățile județului (Nădlac, Cuied, Semlac, Buteni, Șiria, Poenari, Săvârșin, Răpsig etc.). Sunt menționate următoarele partide: PNL, PNT, Partidul „Totul pentru Țară” și Partidul Național Creștin, PNL-Brătianu, Partidul Maghiar și Uniunea Națională Evreiască Sionistă.

În final, **Almanahul Arad 1936** prezintă, în ordinea alfabetică, toate localitățile județului, plasa aparținătoare, notarul și primarul, seful de post, preoții, dascălii, pădurarii, cârciumarii, comercianții, croitorii, frizerii, morarii, lemnarii, șefii de gară, pantofarii etc. Pentru cei interesați de istoria Aradului, asemenea volume constituie documente de referință. În încheiere, precizăm că Primarul orașului în acest an a fost dr. Romul COȚIOIU, iar Aradul nostru avea o populație de circa 76 mii locuitori. În rest, Almanahul este împânzit de reclame: „*Calea ferată Electrică Arad – Podgoria deservește regiunea Podgoria Aradului între orașul Arad și comunele Ghioroc, Pâncota, Radna, cu trenuri confortabile: 5 trenuri pe zi în fiecare direcție, halte numeroase. Trenuri speciale Duminica, în zilele de sărbători și pentru excursii*”.

Almanahul constituie un valoros documentar pentru anul 1936 al Aradului.